

ANKARA
HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**URSULA K. LE GUIN'İN ROMANLARINDA KADINLIK
DURUMU BAĞLAMINDA ÖZGÜRLÜK VE MÜLKİYET**

Merve SABAK

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Ayten ER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KADIN VE AİLE ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI

NİSAN 2023

**URSULA K. LE GUIN'İN ROMANLARINDA KADINLIK DURUMU
BAĞLAMINDA ÖZGÜRLÜK VE MÜLKİYET**

Merve SABAK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

NİSAN 2023

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım yapıtların tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Merve SABAK

24.04.2023

URSULA K. LE GUIN'İN ROMANLARINDA KADINLIK DURUMU BAĞLAMINDA
ÖZGÜRLÜK VE MÜLKİYET

Yüksek Lisans Tezi

Merve SABAK

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Nisan 2023

ÖZET

Ursula K. Le Guin romandan şiire, şiirden denemeye farklı türlerde üretmiş olduğu yapıtlarla, özellikle de bilim kurgu ve fantezi türlerinde yazdığı romanlarla adını dünyaya duyurmuş bir kadın yazardır. Le Guin Amerika Birleşik Devletleri'nde dünyaya gelir ve orada büyür. Yaşadığı mekanlar itibariyle tanıştığı çeşitli kültürden insanlar, ürettiği yapıtları da etkiler ve farklı özelliklere sahip karakterler yaratmasına zemin hazırlar. Yazarlık kariyeri boyunca Pulitzer ve Nebula gibi edebiyat alanında önemli bir yer tutan ödüllere layık görülür. Edebi kariyerinin altıncı yılından itibaren Le Guin kendi deyiimiyle “bir kadın gibi” yazmaya başlar ve böylece toplumsal cinsiyet rollerinin de etkisiyle kaleme aldığı yapıtlar kadınlık durumu bağlamında büyük bir önem taşır. İlk yıllarda kadınlık durumunun pek farkında olmasa da sonraki yıllarda yazdığı Atuan Mezarları, Mülksüzler: İkircikli bir Ütopya ve Lavinia adlı romanlarında okurun karşısına kadınlık durumunun farkında bir yazar olarak çıkar. Bu düşünceden yola çıkarak, yaptığımız araştırmalar sonucunda, yazarın romanlarının kadınlık durumu açısından ayrıntılı olarak ele alınmadığını saptadık ve özellikle yukarıda adları verilen üç romanda kadın bağlamında özgürlük ve mülkiyet kavramlarına yaptığı vurgunun incelenmeye değer olduğu sonucuna vardık. Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde tarih boyunca farklı kültürlerin kadına bakış açısını anlatmak amacıyla kadınlık durumunu ele alarak, Amerika Birleşik Devletleri'nde kadınlık durumunu açıklamaya çalıştık. İkinci bölümü özgürlük ve mülkiyet kavramlarına ayrıarak, bu iki kavramın anlamsal çerçevesini çizdik. Ayrıca burada Zygmunt Bauman'ın özgürlük tanımı üzerinde odaklandık. Üçüncü bölümde ise Le Guin'in yapıtlarında hem kadınlık durumu hem de özgürlük ve mülkiyet kavramlarına seçilen romanların analizini yaparak dikkat çektik. Ele aldığımız ilk yapıt olan Atuan Mezarları'nda, esaret altında olan bir kadının özgürlüğe olan yolculuğunu, iki farklı gezegende geçen Mülksüzler: İkircikli bir Ütopya'da iki farklı cinsiyet arasındaki dinamiklerin, mülkiyet kavramı çerçevesinde kadın açısından farklı boyutlar kazanışını ve son romanımız olan Lavinia'da da esaret altındaki bir prensesin özgürlüğe uzanan yolunu ele aldık. Sonuç olarak, bu çalışmada Le Guin'in yukarıda adları verilen üç romanında mülkiyet ve özgürlük temaları çerçevesinde kadınlık durumunu irdelemeye çalıştık.

Bilim Kodu : 31311
Anahtar Kelimeler : Toplumsal Cinsiyet, Eşitlik, Özgürlük, Roman, Ursula K. Le Guin
Sayfa Adedi : 89
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Ayten Er

THE CONCEPT OF THE CONDITION OF WOMEN ON THE TERMS OF LIBERTY
AND PROPERTY IN THE NOVELS OF URSULA K. LE GUIN

(M.Sc. Thesis)

Merve SABAK

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL FOR ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY

April 2023

ABSTRACT

Ursula K. Le Guin is a female author who become popular throughout the world with the works that she produced from novel to poetry and from poetry to essay on the genres of science-fiction and fantasy. Le Guin was born in United States of America and she also grows up there. She meets people who are from different cultures, thanks to the place where she was grown, effects her to create characters who have different backgrounds and personalities. Throughout her writing career, she is honored by important awards on the field of literature such as Nebula and Pulitzer. After the sixth year of her writing career, for Le Guin she begins to write “like a woman” thus the texts that she writes has a great deal of importance on the women studies with the effect of gender roles. Even though she is not aware of the woman condition at the very beginning of her career, she shows herself to the readers as an author who is wholly aware of the situation of woman with the novels *Tombs of Atuan*, *The Dispossessed: An Ambiguous Utopia*, and also *Lavinia*. As a result of our survey, on the basis of this thought we have found out that there isn't a detailed research and we found that especially the four novels are important on the case of woman condition as well as the terms of freedom and also property. Our thesis is consist of three chapters. In the first chapter, we studied the the point of view of different kind of cultures to woman with the aim of exploring woman situation in the United States of America. We explained the terms of liberty and property in the second chapter and drew a term map for these two terms. Moreover, we focused on the definition of freedom of Zygmunt Bauman. We examined four novels of Le Guin not only the term of liberty but also property in the third chapter. We tried to explain the journey of a woman who is in captivity in the first novel that we examined is *Tombs of Atuan*. In *The Dispossessed: An Ambiguous Utopia*, we studied the dynamics of the sexes with the issue of property. Finally we explained the *Lavinia* as a novel which tells us a princess's the journey of freedom. As a result, in this thesis we tried to examine woman condition the novels which are named above on the basis of property and liberty.

Science Code : 31311
Key Words : Gender, Equality, Liberty, Property, Novels, Ursula K. Le Guin
Page Number : 89
Supervisor : Prof. Dr. Ayten Er

TEŞEKKÜR

Öncelikle, tez dönemimde bana dair inancını hiçbir zaman yitirmeyip beni her zaman yüreklendiren ve yol göstericim olarak kabul edebileceğim, saygıdeğer hocam Prof. Dr. Ayten Er'e teşekkür etmek isterim.

Her daim yanımda olan, desteklerini sürekli hissettiren ve en zor zamanlarımda beni ayağa kaldırmış olan annem ve kardeşime teşekkür ederim.

Ayrıca beni, çok severek çalıştığım bilim kurgu türü ile tanıştırmış olan ve bu sayede bende yeni ufuklar açan sayın Dr. Cem Kılıçarslan ve kadın çalışmaları alanında bana ilham olmuş sayın Prof. Dr. Tanfer Emin Tunç hocalarıma teşekkürü borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
1. GİRİŞ	1
2. KADINLIK DURUMU NEDİR?	7
2.1. Tarihsel Süreçte Kadınlık Durumu	7
2.3. Amerika Birleşik Devletleri'nde Kadın	18
3. ÖZGÜRLÜK VE MÜLKİYET KAVRAMLARI	29
3.1. Özgürlük	29
3.2. Mülkiyet	38
4. URSULA K. LE GUIN'DE ÖZGÜRLÜK VE MÜLKİYET	45
4.1. Esaretten Kaçış: <i>Atuan Mezarları</i>	45
5. SONUÇ	79
KAYNAKLAR	85
ÖZGEÇMİŞ	89

1. GİRİŞ

İnsanlık tarihi boyunca kadınlar, pek çok toplumda ikinci sınıf insan muamelesi görmekten kurtulamazlar. Simone de Beauvoir'ın da deyimiyle kadınlar “*İkinci Cins*” insanlar olarak yaşamak zorunda kalırlar. Bu durum ekonomi, siyaset, eğitim gibi pek çok toplumsal alanda açıkça görülür. Kurulduğu yıldan itibaren demokrasi ile yönetilen Amerika Birleşik Devletleri'nde de kadınlar, ancak 1920 yılı itibariyle oy kullanma hakkına sahip olurlar. Kadınların siyasi yaşamda, erkeklere göre daha geri kalması çalışma yaşamında da benzer özellikler gösterir. Tıpkı erkekler gibi, kadınların da bu alanda yer almasının normal bir durum olarak görülmesi bazı kültürlerde zaman alır. Özellikle de yüksek öğretim hakkının kadınlara daha sonra verilmesi, kadınların iş ortamında var olmalarını hem zorlaştırır hem de geciktirir. Kadınların, erkeklerle eşit hakları elde etmeleri pek çok ülke için XX. yüzyılda başlar. İnsanlık tarihi düşünüldüğünde, kadın erkek arasında adaletin sağlanması oldukça yeni bir durumdur. Kadınların gerek siyasi gerekse toplumsal pek çok alana erkeklerden daha sonra girmesi, eğitim ve iş gibi alanlarda bazı dezavantajları da beraberinde getirir.

Amerika Birleşik Devletleri'nde de bu durum Avrupa ile benzerlik gösterir. Uzun yıllar boyunca kendi hakları için mücadele veren kadınlar, 1920 yılında seçme ve seçilme hakkını elde ederler. Farklı azınlıkların yaşadığı bu devlette özellikle siyahiler ırkçılığa maruz kalır. Siyahi ve kadın olan vatandaşlar iki yönlü ezilme yaşarlar. Başta gelen sorunları ise özgürlüktür.

Özgürlük, çeşitli düşünürlerce farklı şekillerde tanımlansa da Amerikan Evrensel Bildirgesi'nde de yer aldığı üzere, insanın devrolunamaz bir hakkıdır. Her insan hangi koşulda olursa olsun özgürce hareket edebilmeli, kendi kararlarını kendisi verebilmelidir. Martin Heidegger ve Hannah Arendt için özgürlük siyasi bağlamda ele alınır, kişinin özgür olabilmesi için siyasi anlamda var olabilmesi gerekir. Bu iki düşünür için kendini siyasi alanda gösteremeyen hem fikirleriyle hem de siyasi alanda etkin katılımıyla rol alamayan bir kişi özgür olamaz. İnsanın özgürlüğünün daha çok içinde bulunulan koşullara göre şekillendiğini savunan Bauman, diğer bir yandan bir insanın özgür olabilmesi için en az iki kişi gerektiğini belirtir. Özgürlük bir anlamda Zygmunt Bauman için daha sosyal bir kavramdır.

Özgürlük tarih boyunca en fazla tartışma konusu olan kavramlardan biridir. Felsefi açıdan bakıldığında da din felsefesi, varlık felsefesi, siyaset felsefesi gibi felsefenin farklı alt dallarıyla da ilişkilendirilen özgürlük kavramı, tanımı ve önemi gereği hiç bitmeyecek tartışmaların da odak noktasında yer alır. Tanrının varlığı veya yokluğu savı, yazgı kavramına bakış açısını değiştirir ve insanın iradesiyle seçim özgürlüğünü de sorgulatır. Kader ve irade kavramı ilahi dinler olan Hristiyanlık ile İslam felsefesinde de özgürlük çatısı altında tartışılabilen önemli olgulardan biridir. Özgürlüğün dini açıdan yorumlanmasının yanı sıra, özgürlük birey, toplum ve devlet arasında var olan ilişkide de temel nosyonlardan biridir. Bu bağlamda özgürlük, adalet ve eşitlik kavramları siyasal açıdan ele alınması gereken temel taşlardan biridir. Daha modern sayılabilecek düşünürlerden John Stuart Mill, Jean Paul Sartre ve Albert Camus ise özgürlüğü daha varoluşsal açıdan değerlendirerek kavrama farklı boyutlar kazandırır.

Özgürlük kavramı beraberinde mülkiyet olgusunu da getirir ve bu iki kavram birbirini etkilemekle kalmayıp, biri diğerini besler. Aristo, “*mutluluk, bedenin ve mülkün esenliğinde gizlidir*” ifadesiyle mülkiyet kavramının ne denli önem arz ettiğini belirtir. John Locke, dünyada yer alan her şeyin insan hizmetinde ve toprağın mülkiyetinin de insanın esenliğinde olduğunu belirterek modern çağ mülkiyet anlayışının temellerini atar. Rousseau ise daha bütüncül bir anlayışla toplumun bireylerin kendi güçleri, tecrübe ve mülklerinden oluştuğunu belirtir. Mülkiyet, 1776 Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi’nde de bireylerin temel olarak güvence altına alınan haklardan biri olması oldukça önemli bir olgu olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Özgürlük ve mülkiyet hakları insanlarda var olması gerek yaşamsal haklardandır, fakat kadınların bu iki hakka sahip olması günümüz modern dünya tarihinde oldukça yenidir. *Fırsatlar Diyarı* olarak nitelendirilen Amerika Birleşik Devletleri’nde kadınlar mirastan yararlanma ve velayet gibi haklara Avrupa’daki hemcinslerine kıyasla çok daha önce kavuşur. XIX. yüzyılda kadınlar babalarından kalan mirası kendileri adına alabilir, boşandıklarında çocuklarının velayetini kendilerinde verilebilirdi. Mülk edinme konusunda da erkekler ile eşit seviyede hak paylaşabilirlerdi. O dönemlerde kanunen eşit haklara sahip olsalar da iki cins arasındaki fark eğitim ve iş dünyasındaki fırsat eşitsizliğinden kendini gösterir. Kapitalist düzenin modern dünyada giderek daha fazla yer edinmesiyle önem kazanan mülkiyet kavramı, bireyci anlayışın da gelişmekte

olan bir olgu olarak erkek cinsi tarafından kadınların ikinci cins olarak görülmesine neden olur. XIX. yüzyıl itibarıyla kadınlar öncelikle siyasi alanda erkeklerle eşit düzeyde hak talep etmeye başlar. XX. yüzyıl boyunca devam eden kadın hareketleri sayesinde de seçme ve seçilme hakkıyla birlikte eğitimden sosyal yaşama pek çok alanda kadınlar erkeklerle eşit hak ve özgürlüklere sahip olurlar.

Kadınların özgürlük ve mülkiyet mücadelesine destek veren edebiyat, erkek egemen bir alan olarak kabul edildiği için, kadınların kendilerini bir yazar olarak göstermeleri erkeklere oranla daha güçtür. Amerika Birleşik Devletleri'nde edebiyat alanında tanınan kadın yazar sayısı, erkek sayısına göre bir hayli düşüktür. Bu düşük orana karşın, dünya çapında ünlenmiş Philis Wheatley, Emily Dickinson, Sylvia Plath, Louisa May Scott, Kate Chopin gibi pek çok Amerikalı kadın yazar vardır.

Kadın yazarlar arasında ayrıcalıklı bir yere sahip olan Ursula K. Le Guin de bilim kurgu ve fantezi türündeki yapıtlarıyla kadın ve erkek arasındaki eşitsizliği gözler önüne serer. Yazarın yapıtlarında kadının sorunlarına odaklanması ve kadın bağlamında özgürlük ve mülkiyete vurgu yapması, bizi bu çalışmaya yöneltmiştir. Ayrıca, yaptığımız araştırmalar sonucunda, ülkemizde bu konuda daha önce yapılan ayrıntılı bir çalışmanın bulunmaması da konumuzun özgünlüğü açısından önemlidir.

Amerika Birleşik Devletleri'nde dünyaya gelen Le Guin yapıtlarında ele aldığı özgürlük ve mülkiyet temalarıyla dikkat çeker ve dünya çapında ün sahibi olur. Le Guin'in yapıtlarında gözlemlenen bu temalar, Amerika doğumlu bir yazar olmasından ve daha çocukken çok çeşitli sosyokültürel alt yapılarla sahip insanlarla tanışmasından kaynaklanır (Le Guin, 2017: 28). David Naiman; Le Guin ile ilk tanıştığında, Le Guin'i ayakları yere basan, gerçekçi biri olarak düşünür. Sonraları ise Le Guin'in tam bir bilge olduğuna karar kılar (Le Guin, Naimon, 2022b: 19). Le Guin, bilgeliği bir yaşam tarzına dönüştürür, kendi deneyimlerini düş gücüyle birleştirdiğinde ise kadının sözcüsü olur.

Le Guin'in bu denli büyük bir yazar olmasının belki de en önemli nedenlerinden biri de ailesidir. Annesi, dört çocuğunu büyüttükten ve elli yaşını geçtikten sonra yazar olur. Babası ise Le Guin'e daha okuma yazma öğrenmeden önce Homer'in yapıtlarını okur. Böylece okul çağından da önce Le Guin, Homer gibi büyük isimlerle tanışır. Bu deneyim sayesinde ne yazacağının da farkındadır. Yıllar boyunca maruz kaldığı eril kahramanlık öyküleri, onu yazarlık kariyerinde etkiler ve erkek kahramanları odak

noktasına aldığı öyküleriyle yazarlık dünyasına adım atar. *Yerdeniz* serisinin *Yerdeniz Büyücüsü* adlı ilk kitabı da erkek bir karakter üzerinde yoğunlaşan bir öyküyle başlar.

Bilim kurgu ve fantezi, Le Guin'in yorumuyla buluşarak daha fazla sayıda okur ile buluşur, şiir ve kurgu dışı ile gerçekçi kurmaca ve büyülü gerçekçilik gibi ayırt edilmesi zor türlerde de yapıtlar üretir (Rashley, 2007: 22). Daha sonraları üç kitap daha ekleyip, tam altı kitaplık bir seri olan *Yerdeniz* ve *Hainli Döngüsü* serisini yayımlar. Amerika Bilim Kurgu ve Fantezi yazarları Derneği Le Guin'e "Bilim Kurgunun Büyük Ustası", Kongre Kütüphanesi ise "Yaşayan Efsane" unvanlarını verir (Le Guin, Naimon, 2022b: 19).

Le Guin; romanın yanı sıra, şiir, derleme, çeviri, çocuk kitabı ve denemelerin de bulunduğu yaklaşık 95 yapıt yayımlar. Onun için romanın ayrı bir yeri vardır. Romanları neredeyse bir deniz kadar veya bir senfoni kadar güzel bulur. Tıpkı bir romanda olduğu gibi dalgalarıyla bir yükselip bir alçalan gelgitli deniz tam, hakiki, gerçekçi, karışık, şaşırtıcı, derin, sarsıcı ve ferahlatıcı özelliklere sahiptir (Le Guin, 2017: 165).

2018 yılında yaşama gözlerini yuman Le Guin; fantezi türünde yapıtlar üreten, son elli yılın belki de en önemli yazarlarından biridir. Yapıtları, teknolojinin de etkisi ile Avrupa'da süregelen geleneksel fantezi türüne farklı bir soluk getirir (Bratman, 2018: 105). Yazar, fantezi veya bilim kurgunun sınırları içerisinde kalmaktan çok, bu iki türün kendine hizmet etmesini sağlar ve bu iki türe farklı öğeler kazandırır. Yapıtlarının çoğunda sıradanlıktan kaçınır. *Yerdeniz* serisi de bu bağlamda örnek olarak gösterilebilecek yapıtları arasındadır.

Tüm bu bilgiler ışığında, Le Guin'in seçilen yapıtlarında özgürlük ve mülkiyet temaları üzerinde yoğunlaşan çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde tarihin farklı dönemlerinde kadınlık durumu ele alınacak, eski çağlarda yaşamış insanların yaşamlarına ışık tutan mitolojide kadının rolü ve ana soylu toplum varlığı inancını irdeleyen kaynaklar çerçevesinde incelenecektir. Özellikle de kadının siyasi, toplumsal ve edebiyat alanlarında Amerika'daki rolüne dikkat çekilecektir.

Çalışmamızın ikinci bölümünde Zygmunt Bauman'ın özgürlük anlayışı ile Hannah Arendt ve Heidegger gibi önemli düşünürlerin özgürlük kavramı üzerine düşüncelerine yer verilecektir. Daha sonra aynı bölümde, mülkiyet kavramının boyutları kadın açısından sorgulanacak ve kadının bu konuda elde ettiği hakların

çerçevesi çizilecek ve özgürlük kavramıyla var olan mülkiyet olgusunun, Aristo'dan Locke'ye farklı düşünürler tarafından nasıl yorumlandığına ışık tutulacaktır.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde, Le Guin'in romanlarında özgürlük ve mülkiyet temaları çerçevesinde kadınlık durumunun analizi yapılacak, üç farklı romandan hareket edilerek yorumlar yapılmaya çalışılacaktır. İlk olarak *Atuan Mezarları*'nda esaret altında yeraltı mezarlarında yaşayan bir rahibenin özgürlüğüne kavuşma öyküsü üzerinde durularak, bu yolda verdiği mücadele ortaya konacaktır. Daha küçük bir çocukken esaret altına girmek zorunda kalan baş kahraman Tenar, ismiyle birlikte özgürlüğünü, kimliğini, benliğini yitirir. Ged ile tanışmasından sonra Tenar ismine tekrar kavuşur ve esaretini sonlandırma fırsatını yakalar. Tenar'ın içindeki güçle, *Atuan Mezarlarında* nasıl özgür bir kadın olduğu gözler önüne serilecektir.

İkinci olarak çalışmada, *Mülksüzler: İkircikli Bir Ütopya* adlı romanda, mülkiyet kavramına açıklık getirilecektir. Birbirlerinin uydusu olan iki gezegende tamamen farklı siyasi yapılanmalar merkezinde, kimsenin hiçbir alanda mülkiyetinin olmadığı, ilişkilerin hem ailede hem de romantik anlamda farklı bir şekilde ilerlediği bir düzen kurgulayan Le Guin'in, iki farklı gezegeni karşılaştırarak günümüz dünyasında kadına verilen değeri ve yeri nasıl eleştirdiği değerlendirilecektir.

Son olarak, yazarın yetmiş beş yaşından sonra yayımladığı *Lavinia'da*, esir yaşamı süren bir prensesin yolculuğu kapsamında yine, özgürlük kavramı ön plana çıkarılacaktır. Özgür bir kadın kimliğinden uzak bir yaşam süren bir kadının, her şeye karşın nasıl ayakta durmaya çalıştığı, kendi yaşamının sorumluluğunu üstlendiği, kendi adına verilen kararlara karşı çıkabilme cesareti gösterebildiği ve nasıl yaşamını etkileyecek kararlar alabildiği üzerinde durulacaktır.

Le Guin'in yapıtlarının kadınlık ve özgürlük temaları bağlamında ele alınmasının, kadınlık durumu bağlamında farkındalık yaratabileceği ve hem kadın çalışmaları hem de Amerikan edebiyatı alanında yapılması planlanan çalışmalara katkı sağlayabileceği düşüncesindeyiz.

2. KADINLIK DURUMU NEDİR?

2.1. Tarihsel Süreçte Kadınlık Durumu

*Bir parçam toprağa
mıhlı, bir parçam
şarkı oyuyor, bir parçam
suya yayılıyor,
bir parçam gökkuşağından
bir köprü oluşturuyor, bir parçam
kum kertenkelesinin peşinden gidiyor, bir parçam
yargılayan bir kadın.
-Wendy Rose, That's What She Said-*

Doğurganlığıyla özdeşleştirilen kadın, tarih boyunca farklı kültürlerde verimlilik sembolü olarak kabul edilen bir ilaha dönüşür. Yerli Amerikan kültüründen, Anadolu medeniyetlerine kadar bu durumun örneklerine rastlamak mümkündür. Toplumların yaşam şekillerinin değişmesi, cinsiyet dinamiklerinin ve her iki cinsiyetin de üstlendiği rollerde zamanla farklılaşma meydana gelmesine yol açar. Evelyn Reed¹ insanlık tarihinin en başında, toplumların pek çoğunun ataerkil düzenden önce anaerkil bir yapıda örgütlendiğini savunur.

İnsanlık tarihinin en başından itibaren, kadın doğurganlığı doğa ile özdeşleştirilir ve verimliliğin bir devamı olarak onurlandırılır. Farklı kültürlerdeki mitolojik kadın figürler, genellikle verimlilik ve doğanın sembolü olarak nitelendirilir. Çoğu mitolojide bu bağlamda doğurganlıkla özdeşleşen güçlü tanrıçalara rastlamak mümkündür. Doğurganlığın sembolü olarak görülen Umay, Türk mitolojisinde güçlü bir tanrıçadır. Mezopotamya mitolojisinde önemli bir tanrıça olan İştâr aşkın ve bereketin sembolü kabul edilir. Yerli Amerikalı kültüründe bazı kabilelerde “Geyik Kadın” olarak geçen tanrıça figürü de bereketi temsil eder. Doğurganlığın, doğanın ve anneliğin sembolü olmanın, yaratıcı bir rol üstlenmenin yanı sıra, Hint mitolojisinde Kali yaratıcı rolünün yanında ölüm Tanrısı olarak yıkıcı bir role de sahiptir. Kali bu ikiliği temsil eder. Girit dolaylarında kurulan Minos medeniyeti ise Batı toplumlarında kadın ilahların bulunduğu son medeniyet olarak bilinir.

Antik Yunan’da ise Hristiyanlıktan önce inanılan çok tanrılı pagan sistemde kadın figürler erkek figürlerle birlikte yer alır. Zeus’un eşi olan güçlü tanrıça Hera ve kızları

¹ Evelyn Reed, Amerikalı bir kadın hakları savunucusudur. *Kadının Evrimi Anaerkil Klandan Ataerkil Aileye* adlı kitabında ataerkil düzenden önce insanların anaerkil bir düzende yaşadığını savunmuştur.

Athena bu güçlü figürlerden yalnızca ikisidir. Homer'ın *Odesa* destanında da yer aldığı üzere, Siren adlı mitolojik varlıklar çıkardıkları seslerle gemicilerin yolculuklarını sürdürmelerini olanaksız kılarlar. Bu destanda Sirenlere karşı direnen ve gemisiyle istediği yere gidebilen yalnızca Odysseus olur. Yunan mitolojisinde Hera, Athena, Sirenler, Pandora gibi güçlü kadın karakterler olmasına karşın erkek bir figür olarak Zeus, Eski Yunan Panteon'unda en güçlü figürdür. Platon da Yunan felsefesinin en önemli adlarından biri olarak kadınların siyasi anlamda varlık göstermemesi gerektiğini ve bir erkek ile eşit düzeyde olmadığını vurgular. (Saxonhouse, 1976: 206). Her ne kadar Platon kendi ideal devletinde cumhuriyetin yönetimine bir yaşlı kadınlar meclisini dahil etmeyi ve genç kızlara özgür bir eğitim sağlamayı tasarlamış olsa da kadının öteki olarak kabul edildiği aşikardır.

Yunanlar, her ne kadar uygarlıklarının dışarıdan bir etki olmaksızın oluştuğu fikrine yakın olsalar da Yunan kültürü esasında diğer kültürlerden de etkilenir ve bu nedenle de karma bir kültür olarak kabul edilebilir. Ticaret, işgaller ve kolonileşme, bu etkilenmelere neden olan durumlardandır. Daha popüler olan Pagan çok tanrılı inanış sisteminin yerini yavaş yavaş tek tanrılı bir din olan Hristiyanlığa bırakması ile tanrı ile insan daha yakın hale gelir. Bu yeni inançta insan, bir kahraman olarak tanrı olabilir (Harrison, 1955: 162).

Antik Yunan Panteonu, ilk bakışta ataerkil sistemin ufak bir örneği olarak kabul edilebilir. Tüm gücü kendisinde toplayan ve her istediğini yapan bir Zeus vardır. Zeus'un eşi Hera ise ondan biraz daha alt kademede bir tanrıça olarak yapıtlarda yerini alır. Poseidon küçük erkek kardeş, çocukları olan tanrı ve tanrıçalar ile tam bir aile portresi çizer. Kendi içlerinde kavga ederler fakat her ne kadar kuvvetli tanrı ve tanrıçalar olsalar da otorite sahibi olan ise en nihayetinde eril bir figür olarak Panteon'da yer alan babaları Zeus' tur.

Eski Yunan'da evlenene kadar bakire kalması beklenen kadınların, aile kurdukları zaman bu ailenin onurunu sürdürmeleri için her şeyi yapmaları beklenir. Eğer erkek eşinin başka bir erkekle birlikte olduğunu öğrenirse eşini öldürme hakkına yasal olarak sahiptir. Bu gerçek de aslında Antik Yunan'da kadın ve erkek arasındaki statü farkını açıkça ortaya koyar (Seitkasimova, 2019: 52).

Yunan toplumu kadını doğurganlığından ötürü doğayla, aklı ise erkek cinsiyetiyle özdeşleştirmiştir. Bundan dolayıdır ki kadınlar yaşamları boyunca yasal vasileri ile yaşamak durumunda kalır ve tüm yaşamları boyunca reşit olarak kabul edilmezler.

Antik Yunan, Doğu Avrupa medeniyetlerinin temelidir. Roma İmparatorluğu üzerinde derin etkiler bırakmış olan bu dönem, Avrupa'nın çoğu yerinde de etkisini sürdürmüştür. Politikadan eğitime, felsefeden sanata, dilden mimariye kadar modern dünyada etkisi oldukça fazladır. Özellikle de Rönesans ve XVIII. yüzyılın başlamasından itibaren neoklasik akımın oluşması ile Antik Yunan üslubuna dönmüştür. Antik Yunan döneminin, modern tarihçiler tarafından M.Ö. 1000 yılına kadar dayandığı kabul edilir. Her ne kadar bazı tarihçilerce Hristiyanlığın başlangıcından üç yüzyıl sonrasına kadar Antik Yunan döneminin devam ettiği kabul edilse de Büyük İskender'in M.Ö. 323 tarihinde ölümü ile antik Yunan döneminin yerini Helenistik dönem almıştır. Yerel kültüre bakıldığında bu medeniyetin esasında ataerkil bir medeniyetten daha farklı bir yapıya sahip olduğu anlaşılmaktadır. Homer'in tanımladığı Olympus içerisinde Hera, Argos'da hüküm sürmektedir. Athena hiçbir tanrının eşi değildir, Poseidon ile aralarında bir rekabet vardır. Kore ile Demeter de tıpkı Gaia gibi güçlü figürlerdendir. Harrison, çalışmasında Athena ve Poseidon arasında geçen rekabette hem kadınların hem de erkeklerin oy verdiklerinden bahseder (Harrison, 1955: 261). Kadınlar oylarını Athena'dan yana kullanırken, erkeklerin ise Poseidon'a oy verdiği kabul edilir.

Yunan Gorgon, Amerikan yerlilerinde görülen "vagina dentata" yani dişli vajina olgusunun bir çeşididir. Sakallı, saçlarında veya belinde yılanlarla tasvir edilen Gorgon'un, Yunan tanrılarında da önce var olduğu kabul edilir (Paglia, 2004: 61). Eski uygarlıklarda da sıkça kullanılan iyi şans anlamına geldiği kabul edilen *swastika*, aynı zamanda da ilkel canlılığın da sembolüdür. Gorgon'un etrafında *swastika* sembolü yer alır. Gorgon insanların canlarını alır, *swastika* da iyi şans anlamının yanında Gorgon'un tehlikesini de vurgular.

Gorgon kardeşlerden biri olan Medusa'nın erkekleri tek bir bakışı ile taşla çevirmesi, erkeklerin kadınların cinsel organlarını ilk defa gördüklerindeki tepki ile bağdaştırılır. Bu organı penisin sökülmesi ile oluşan bir yara olarak kabul ederler (Paglia, 2004: 29). Ulu Ana'dan olan diğer gruplar da klan halinde sınıflandırılmaktadır. Homer' in dış görünüşünden bahsetmediği Erinyes veya Furies, Afrodite' in çirkin, barbar kuzenleri

intikam tanrıçalarıdır. Hesiod'un belirttiği üzere Furies, Uranüs'ün kendi oğlu olan Cronos tarafından hadım edilmesinden akan kandan doğar (Paglia, 2004:64). Erinyes'ler yer altı dünyası varlıkları, yer yüzünün zalim tanrıçalarıdır. Harpies ise Furies'in hizmetkarıdır. Kendilerini beslemek için başkalarını öldürürler ve kadınlığın güçlü yanını temsil ederler. Uçan korsanlar, insanları kandırırlar. Yer altından gelen bu varlıklar, hastalık ve kirlilik taşırlar. *Kuşlar (1963)* adlı filmde Alfred Hitchcock, Harpy mitini hem kuş hem de kadın olarak göstererek yeniden canlandırır.

Bir diğer güçlü figür ise Sirenler'dir. Tıpkı Harpies gibi kadın yüzüne sahip olmalarına karşın sakalları vardır. Homer, *Odesa'da* Sirenleri, denizcileri sesleri ile cezbeden ikiz kız kardeş olarak tanımlar. Kendi mürettebatıyla kulaklarını tıkayarak onların seslerini duymaz ve böylece onların tuzağına düşmeden yanlarından geçmeyi başarır. Diğer yaratıklara göre daha erotik bir yapıya sahiptirler.

Prometheus, Yunan mitolojisinde tanrılardan ateşi çalıp insanoğluna hediye etmesi ile tanınır. Ateş ile insanoğlunun medeniyetle tanışması yani tanrılara yakınlaşması söz konusudur. Bunu duyan Zeus ise Prometheus'a çok ağır bir ceza verir. Prometheus'a verilen cezaya ek olarak Hephaistus'tan erkeklerin bakmaktan kendilerini alamayacağı güzellikte bir vücudu olan Pandora'yı yaratmasını ister. Hesiod'un *Works and Days* adlı yapıtında geçen bu hikâyede, Pandora'nın elinde bir kavanoz olduğundan bahsedilir (MacLachlan, 2012: 4-5). Hesiod'un yapıtında bahsettiği bu kavanoz sonraları bir kutuya dönüşür. Pandora'nın kutusunda tüm kötülükler yer alır ve o zamana kadar dünyada yer almayan tüm bu kötülükler dünyanın her tarafına yayılır. Kutuda kalan tek şey ise umuttur. Dünya, insanoğluna böyle bir felaket getiren Pandora ile kadını tanır. O zamana kadar rahat içinde yaşayan erkekler, kadınların soyunun devam etmesi sonucunda onları beslemek için çalışmaya başlar. Hesiodos'un, *Theogonia* adlı yapıtında da kadınların erkeklere, Zeus tarafından bir ceza olarak gönderildiği yer alır (MacLachlan, 2012: 5). Pandora ile tek tanrılı dinlerde geçen yaratılış öyküsü arasındaki benzerlikler göze çarpar. Hem Eski Ahit hem de Kur'an, Âdem ile Havva'nın öyküsünü anlatır. Pandora'nın kutuyu açması ile tüm dünya düzeni değişirken, Havva'nın ise yasaklı meyveyi Adem'e vermesi ile tüm dünya düzeni değişir. O zamana kadar iyilik içinde yaşayan insanlar, tarlalarda çalışmak, ağır işler yapmak zorunda kalırlar. Zaman içerisinde farklı dönemlerde, anlatılan bu öykülerden hareketle kadınların tehlikeli ve kontrol altında tutulması gereken varlıklar

olduklarına inanılır. Bu iki örnekte de görüldüğü üzere *pseudo-scientific* temellendirmeler, ataerkil toplumlarda kadınların erkekler karşısında ikinci sınıf olarak nitelendirilmesinde kullanılır.

Sanatsal açıdan bakıldığında, her ne kadar erken dönem sembolizminde kadınlar merkezde olsa da gerçek yaşamda güçsüzdürler. Antik Yunan’da kadınların erkeklere kıyasla daha az hakkı vardır. Asıl amacı çocuk yetiştirmek olan kadınlar, oy kullanma ve miras edinme gibi haklardan yoksun bir şekilde yaşamlarını sürdürürler. Sparta eyaletinde ise kadınlar; erkekler gibi fiziksel eğitimden geçerler, kendi mülkünü edinme ve şarap içebilme gibi diğer eyaletlerde olmayan haklara sahiptirler. Kadınlar, Yunan’da yarı-köle konumundaydı ve bu durumdan dolayı da sinirlenme özgürlüğünden dahi yoksunlardır. Evli kadınların, hukuk önünde tamamen eşlerinin himayesinde olduğu bilinir. Aristo gibi yazarların kadınların, entelektüel anlamda kendi adına önemli kararlar verebilecek seviyede olmadıklarını düşünürler. Pythagoras: *Düzeni, aydınlığı ve erkeği yaratmış olan bir iyi ilke vardır, bir de kaosu, karanlıkları ve de kadını yaratmış olan kötü ilke* der (Beauvoir, 2019: 107). Beauvoir ise erkeklerin egemen olduğu düzeni açıklar: *dünyanın temsili, tıpkı dünyanın eseri gibi, kendisi gibi erkeklerin eseridir; onu mutlak doğru saydıkları kendi bakış açılarından tanımlarlar* (Beauvoir, 2019: 5).

Orta Çağ’a gelindiğinde, tek tanrılı dinlerin de etkisiyle kadınlar kendilerini evde bulurlar. Özellikle de Avrupa’da “angel in the house/evdeki melek” etiketi ile kadınlar eve kapatılır. Kadınların toplumda kendilerine yer buldukları alanlardan biri kilisedir. Azize Hildegard, böyle bir özgürlüğü kullanarak kendi düşüncelerini ve kadınların sesini duyurur. Orta Çağ’da cadı avları, sosyal olarak ötekileştirilme ile ruhban sınıfına mensup kişilerce uygulanan bir ritüeldir. Amerika’da da özellikle Salem yakınlarında bu tür cadı avlarına rastlanır. Orta Çağ Avrupa’sında farklı toplumlarla etkileşimle birlikte simya, astroloji gibi alanlara ilgi duyulmaya başlanır. Özellikle köylerde yaşamakta olan insanlar bunları ‘doğal büyü’ olarak adlandırırken, büyük ölçüde de inanırlar. Zamanla kilise için bu tarz faaliyetlere bakış açısı değişir. Bu değişim, Heinrich Kraemer ve Johann Sprenger adlı iki rahibin Papa’nın da izni ile Almanya’daki cadıların kökünü kazımak için başlattıkları girişimiyle başlar (Berktaş, 2018 s.218). Kadınlar, erken Orta Çağ döneminin devamı itibari ile özel haklarından yoksundur. Sürmekte olan aile yaşamı, Hristiyan Kilisesi tarafından şekillendirir.

Nikah törenleri ile kutsallaştırılan evlilik kurumunun sınırları belirlenir. Evlilik öncesi ve evlilik dışı birliktelik, boşanma, çok eşlilik yasaktır (Weisner-Hanks, 2020: 61).

Bu dönemde özellikle de Avrupa'ya bakıldığında kadınlar kendi aralarında yaş, din, sosyal statü, evlilik durumu gibi belli başlı gruplara ayrılmakla birlikte ortak olarak deneyimledikleri bir durum vardır. Bu durum ise erkekler karşısında çok daha az hak ve özgürlüğe sahip olmalarıdır. Bu dönemde kadının varlığı evliyse kocasına, evli değilse babasına bağlıdır.

Orta Çağ'da her ne kadar kısıtlamalar olsa da bazı kadınlar verdikleri mücadele ile adlarını günümüze kadar ulaştırır. Bingenli Hildegard ve Azize Clare bu kadınlardan yalnızca ikisidir. Bu dönemde kadının durumunu en iyi Bingenli Hildegard'ın kadın hakları için verdiği mücadelede görmek mümkündür.

Yaşamın her türlü alanından dışlanmış olan Hildegard, bir azize olmasının yanı sıra bir yazardır. Orta Çağ'da sosyal yaşamın kadınlar açısından sınırlanmasının tek bir istisnası vardır. Din, kadınların kendilerini ifade edebileceği tek alandır fakat bazı kızlar da kendi isteklerinin dışında kiliseye katılmak zorunda kalırlar. Bir azize olarak Hildegard, kendi konuşma özgürlüğünü bir fırsata çevirip, özellikle de dönemindeki kadınların durumunu dile getirir. Azize Clare ise her ne kadar varlıklı bir aileden gelmiş olsa da onu takip eden kadınlarla birlikte oldukça mütevazı bir yaşam sürdürür. Kendilerini sadece İsa ile evli olarak tanımlayan bu kadınlar, et yemeden, çok fazla konuşmadan sürdürdükleri bu yaşamı savunma durumunda kalmış ve Azize Clare önderliğinde savaşmışlardır.

Kate Millett, *Cinsel Politika* adlı yapıtının Cinsel Politika Kuramı bölümünde, Sir Henry Maine için ataerkil ailenin ilk aile türü olduğu savını ortaya atar. Maine, Roma'daki "patria potestas" (babanın gücü) kavramı ile de bu savını destekler. Bu kavram, ailede en yaşlı olanın aile reisi olarak sayıldığını ve de aile reisinin gerekli gördüğü takdirde, ceza olarak sahip olduğu köleler ile diğer aile üyelerini öldürtebilecek güçte olduğunu ifade eder (Millett, 2018: 62). Millett de John McLennon'ın bu görüşünü belirterek ilk aile türünün ataerkil düzenden gelmediğini vurgular. Baba hukuku da olarak adlandırılan ataerkil kavramına karşı olarak, ana hukuku kavramı ortaya atılır. Bu düzende kadın toplumsal alanın yanı sıra pek çok alanda imtiyaz sahibidir. Çocuğun velisi, annesi ve dayısıdır. Çocuğun babasının rolü,

dayıya göre oldukça azdır. Pek çok antropolog, ana soylu toplum yapısının ataerkillikten daha önce var olan toplumsal yapı olduğunu düşünür.

Evelyn Reed'in *Kadının Evrimi* adlı yapıtında ana soylu toplum yapısına dikkat çeker. Reed, anaerkil toplum yapısının varlığının nedenlerini açıklamadan önce kadın ve erkek arasındaki ilişkiye ve tabulara değinir. Toplumsal yapının evlilik ile tanışmasından önce gerek cinsel birliktelik gerekse sosyal ilişkiler bağlamında, soy devamlılığını sağlayabilecek kadın ve erkekler arasında kesin çizgilerle belirlenmiş sınırlar vardır. Anne, kız kardeş gibi aile üyelerinin yanı sıra, aynı klandan olan diğer kadın üyeler de erkekler için birer tabu niteliğindedir. Her ne kadar çoğu alanda bu kadar büyük farklar olmasa da cinsellik ve yemek yeme konusunda aşılabilir bazı yasaklar vardır. Sosyal yaşamda kesin ayrılıklara rastlanmaz, fakat kadın ve erkeğin birlikte oturmaları mümkün değildir. Daha önce de belirttiğimiz gibi, ana soylu ailelerde çocuğun velisi olarak görülen dayı, ailedeki erkek çocuklardan sorumlu olurken kadınlar kız çocukları ile ilgilenir; iki grup halinde farklı yerlerde yaşarlar. Bunun yanında aynı klandan bir kadın ve erkeğin evlenmesi de yasaktır (Reed, 1982: 121-122).

Her ne kadar sonradan toprak erkek işi olmuş olsa da avcı toplayıcılık döneminde erkek avlanmaya gittiğinde, sahip olunan yiyeceklerin depolanması ile meyve sebzelerin toplanması kadının sorumluluğu altındadır. Kadınların toprağın işlenmesi ve tüketilecek bitki, kök arama etkinlikleri onların bu konuda daha çok uzmanlaşmasına yol açar. Latineden bilgi, akıl zeki kadın anlamlarına gelen bir kökten gelen ve tıp veya ilaç olarak da çevrilen *medicine* kelimesi, bir bakıma bu duruma kanıt olarak gösterilebilir. Mitolojide iyileştirici büyüler yapan, büyücü kadın *Medea*'nın da aynı kökenden geldiğini söylemek mümkündür (Reed, 1982: 158).

Hekimlik rolünün yanında kadınlar dericilik, dokumacılık, mimarlık ve mühendislik gibi alanlarda da kendilerini gösterirler. Yukarıda da bahsedildiği gibi yiyeceklerin saklanması da ilkel insanlarda kadının görevidir. Bu da onları kiler yapımına yönlendirir. Kiler yapımıyla, Avustralya ve Amerika yerlilerinin evleri ve Orta Asya göçebelerinin evleri kadın ürünüdür. New Mexico ve Arizona civarında yaşayan Pueblo yerlilerinde evler, avlular, kulüpler ve tapınaklar da kadının elinden çıkar. Afrika ve Amerika kıtasında misyonerlik faaliyetleri yapmış olan İspanyol din

adamları, bu yapıların güzelliğine ve kadın ürünü olmasına oldukça şaşırmışlardır (Reed, 1982: 170).

Tüm bu üretimsel faaliyetlerle ve de biyolojik olarak anneliğin getirdiği gözü açıklıkla kadın düşünce dünyasını ve yeteneğini erkeklere göre daha hızlı geliştirir. İlkel erkeklerin daha çok yıkıcı faaliyetleri karşısında, Reed, kadınların bu üretici rolünün pek çok antropolog tarafından küçük görüldüğünü düşünür. Kadınlar yalnızca biyolojik olarak ana olmakla kalmaz, toplumun da anası, ilk üreticisi olurlar. Briffault *Analar*'da çok doğru bir tanımlamada bulunur: *Kadınların boş olduğu, işlerin kendi köleleri tarafından yapıldığı toplumlarda ise kadınlar, kölelerden çok da üstün değillerdir* (Reed, 1982: 176).

Kadın cinsiyeti yalnızca Avrupa'da erkeklerden daha aşağı bir cins olarak kabul edilmez. Günümüze kadar gelen yapıtlar incelendiğinde, Asya kıtasında da benzer bir durumla karşılaşılır. Emily Prager'in *A Visit from the Footbinder, and Other Stories* adlı yapıtında da değindiği gibi, Çinli kadınların ayaklarının daha küçük olması için özel bandajlarla bağlanması geleneği, özellikle Çinli üst sınıf ailelerde görülür. Çinli bir kadının evlenebilmesi, zengin bir aileye girebilmesi için ayaklarının küçük olması eski dönemlerde oldukça önemli bir kriterdir. Çinli kadınlar için ayaklarının çok küçük olması doğurganlığın, güzelliğin, sabrın ve nezaketin sembolüdür (Chang, 2001: 23), bu nedenle de genç kızların ayağının küçük olması, evlenmeleri için en gerekli koşulların başında gelir. Kadınların hareket alanlarını oldukça daraltan bu uygulama onları eve hapseder. Köleleştirilmiş yaşam kadınları gibi, Çinli tüccar eşleri bağlanmış ayakları ile çok az bir özgürlüğe sahiptir, başkalarına bağımlı bir yaşam sürerler. Çinli kadınların sosyal tarihi üzerine araştırmalar yapan Judy Yung da bu *bağlanmış ayaklar* kavramını, Çinli kadınların bağlı yaşamları için metafor olarak kullanır (Chang, 2001: 22). Le Guin, *bağlanmış ayaklar* uygulamasının o zamanlar hem kadınlar hem de erkekler tarafından çekici bulunmuş olabileceği görüşündedir ve bu uygulamayı acı ve zulüm olarak tanımlar. Birinin canı yandığında o kişi veya ikisi birden diğerinin duyduğu acıyı veya korkuyu hisseder ve bir diğeri korkmasa veya heyecanlanmasa bile cinsel bir heyecan duyabilir. Bunun adıyla sadizm ve mazoşizmdir. Le Guin, bir annenin kızının ayaklarını Lotus ayaklara dönüştürmesinin nedenini sorgular: *Hali hazırda moda olmasının yanı sıra erotizm için, para için, evlenebilmeleri için toplum kadınların ayaklarının deforme edilmesini normal kabul ediyor* (Le Guin, 2017: 141).

Toplumsal anlamda, kızlarının soylu ve zengin kişilerle evlenmelerini sağlamak amacıyla yapılan bu uygulama *bağlanmış ayaklar* adıyla XX. yüzyıla kadar süregelen bir uygulamadır. Bağlanmış ayaklar geleneğinde küçük kız çocuklarının ayakları kırılıp, özel kremler ile ovulduktan sonra büyümesi dursun diye bağlanır. Bu gelenek, Le Guin için zalimlikten başka bir şey değildir (Le Guin, 2017: 138). Le Guin bağlanmış ayaklar uygulamasını özgürlük yolunda bir engel olarak görür:

“Zalim olduğumuzu kabul etmeyen zihnimiz, onun içinde sıkışıp kalmış bir durumda. Bunu biz kendi bedenimizde görüyoruz. Bu nedenle de bu duruma bir son verebiliriz. Büyülenmenin, itaat altında olmanın sonu, özgürlüğün ise başlangıcı. Özgürlüğe atılan bir adım. Çıplak ayak?” (Le Guin, 2017: 41).

Avrupa ve Amerika’nın yanı sıra Çin’de de üst sınıflara mensup olan kadınlar, kendi işlerini de çalışanlarına veya kölelerine yaptırırlar. Üretimin içinde bulunma, sosyal yaşamda aktif olma durumları söz konusu değildir. Kadınların boş kaldıkları ülkelerde çok az hak sahibidir ve özgürlükleri de oldukça kısıtlıdır. Reed’e göre, kadınlara duyulan saygı ve atfedilen kutsallık; kadınların doğurganlığının yanında hem sosyal yaşamda hem de üretimde aktif rol oynamalarına bağlanabilir. Önemli olan bir diğer mevzu ise Reed için, kadınları yüzyıllardır geri planda tutan onların biyolojik olarak sahip olduğu cinsiyetin aksine sosyal olarak tanımlanan cinsiyet kodlarıdır.

Fatmagül Berktaş için ataerkillik, dünyada uzun zamandır süre gelen bir olgudur. Eski Mezopotamya’dan beri toplumun farklı katmanlarında kendine yer bulmuş ve farklı öğelerden beslenmiştir. Kültürden kültüre, nesilden nesle aktarılırken neredeyse hiç sorgulanmasına fırsat verilmeyen bir durum olarak bilincimizde yer edinmiştir. Esasında Eski Yunan dini metinlerinde insanın erkek olarak yaratılması inancı ile de kanıtlandığı öne sürülen, biyolojik cinsiyetten ziyade “toplumsal cinsiyet adaletsizliği” kadın ve erkek arasındaki adaletsizliği giderek daha da derinleştirir (Berktaş, 2004: 3).

Beauvoir, *İkinci Cinsiyet* adlı kitabının girişinde bu söze yer verir. Hesiod, “*Bir kadına güvenen bir hırsıza güveniyor demektir*” der ve bu düşünceyi biraz daha ileri götürür (Beauvoir, 2019: 116). Simonides ise kadınlar hakkındaki görüşlerini şu şekilde açıklar: “*Kadınlar Tanrı’nın yaratmış olduğu en büyük kötülüktür. Bazı zamanlarda işe yarasalar da çok geçmeden efendilerinin baş belalarına evrilirler.*” (Beauvoir, 2019: 117). Beauvoir, *mundium*² terimi ile kadınların Clovis döneminde, tüm

² *Mund*, esasında “el” anlamına gelen bir kelime olarak Germen dillerinde “himaye” anlamında kullanılmaktadır. Germen hukukundaki pratikte, Beauvoir’in çalışmasında, kralın tebaası üzerinde,

yaşamları boyunca sırtlarındaki yükün yaşamları boyunca onlara eşlik ettiğinden bahseder (Beavoir, 2019: 125). Erken Orta Çağ dönemine bakıldığında yasalar kadını korur, fakat bu koruma kadınların annelik rolü ve erkeklerin malı olma durumundan öteye geçemez. Kadın kendi doğurganlığı devam ettiği ve bir erkeğin himayesinde olduğu sürece yasalarca korunmaya değer görünmekte olduğu söylenebilir.

Günümüzde hala zaman zaman tartışma konusu olan, kadın ve erkeğin toplumdaki rolü, Avrupa’da özellikle erken Hristiyanlık dönemle birlikte, din adamları tarafından sık sık düzenlenmeye çalışılır. Bu düzenlemelerin pek çoğunun ise kadınların toplumdaki sosyal alanının kısıtlanması üzerinedir. Kadın ne zaman öğrenmeye, öğretmeye ve topluma yararlı olmaya çalışsa otoriteler tarafından tehlike olarak görülüp bertaraf edilmeye çalışılır. Avrupa’daki cadı avı bu duruma örnek olarak gösterilebilecek en önemli olaylardan biridir. Cadı avının kadınlar üzerinden ilerlemesine dayanak olarak gösterilen bir durum da hiç şüphesiz Âdem ve Havva’nın öyküsüdür. Kadınlar daha çok baştan çıkarıcı olarak tanımlanırken erkekler ise şeytana karşı koyan varlıklar olarak tanımlanır. Topluma uyum göstermeyen kadınlar; ki bunlara örnek olarak evlenmemiş, dul, eğitilmiş kadınlar gösterilebilir, mahkemelerde cadı şüphesi ile yargılanır. Buradan hareketle söylenebilir ki özellikle de Avrupa için cadı avı toplumsal bir temizlik anlamına gelir. Cadılık kavramının ortaya çıkmasının en büyük dayanağı olarak, 17. Yüzyılla birlikte kilisenin elindeki gücü kaybetmeye başlaması gösterilebilir. Kilise ve kilisenin otoritesine karşı yapılan her bir hareket şeytan işi olarak tanımlanır ve kiliseye karşı olan herkes de şeytanın yardımcıları olarak bakılır³.

Her ne kadar gnostik olarak adlandırılan, din öğretileri dışında kaldığı savunulduğu için kendine alan fırsatı bulamayan, tanrının dışıl yüzü de olduğu inancı, Berktaş’a göre farklı bir kaynakta da kendini gösterir. *Yahya’nın Gizli Kitabı* adlı yapıtta İsa’nın çarmıha gerildikten sonra şöyle bir ifadesi geçer: “*Ben hem anayım hem babayım hem de oğulum*”. Üçlü teslis inancı içerisinde yer alan Kutsal Ruh burada yerini ‘ana’ gibi

babanın çocuğu üzerinde ve de erkeğin eşi üzerinde himayesi olduğu yer almaktadır. Kısaca, birinin, diğerlerini koruma yetkisi olarak açıklanabilir. *Main-bournie* ise Fransızca’daki karşılığıdır.

³ Berktaş, *Tarihin Cinsiyeti* adlı yapıtlarında, şeytanın yardımcıları olarak seçilen kişilerin genellikle kadınlar olduğunu belirtmektedir. Essex’te yargılanan 291 kişiden 268’i kadındır. Bu oranı yüzdeliğe vurduğumuzda ise cadı suçlamasıyla yargılananların %92’sinin kadın olduğu anlaşılmaktadır. Avrupa’nın yanı sıra Amerika’da Salem cadı davaları için de benzer bir durum söz konusudur. Bu davaların da yaklaşık %74’ü kadındır. (Berktaş, 2018 s.212).

dişil bir ifadeye bırakır.⁴ Bu durumdan hareketle söylenebilir ki Hristiyan dünyasında Tanrının eril tasviriyle birlikte dini hiyerarşik yapı içerisinde erkeklerin çok büyük ölçüde üstünlüğü vardır. Rönesans dönemine kadar kilisenin gücü düşünüldüğünde, dini bağlamdaki bu üstünlük de elbette ki sosyal alanda da kendini gösterir.

Kadın haklarının tanınması, toplumun evrilmesiyle zaman içerisinde adım adım gerçekleşir. İnsan haklarının uzun yıllar tartışma konusu olduğu hem Amerika Birleşik Devletleri'nde hem de Avrupa'da kadınlar siyasi yaşamda da resmî kurumlarda pek de önemli bir rol üstlenemezler. XVIII. ve XIX. yüzyılların hak ve özgürlük mücadeleleri genel manada erkekler tarafından ve erkekler adına yapılır. Her ne kadar John Stuart Mill tarafından *Subjugation of Women* ve Marry Wollstonecroft tarafından *A Vindication of the Rights of Woman* gibi kadınların özgürleşmesi gerektiğini ve kadınların toplum tarafından yoğun bir baskı altında olduğunu vurgulayan yapıtlar yazılmış olsa da bu çabalar yetersiz kalır, başarısız olur. Kadın hakları savunucularının katetmesi gereken daha çok yol vardır.

Genel bağlamda insan haklarından yola çıkarak düşünürler kadınların da tıpkı erkekler gibi hem siyasi hem de toplumsal alanda haklara sahip olmalarının gerekliliğini savunurlar. Özellikle de toplumsal cinsiyet rollerinin getirdiği baskı sonucunda kadınlar, hak ve özgürlüklerine kavuşsalar bile hem evde hem de dışarıda pratiğe dökülmesi her zaman mümkün değildir. Kadınların özgürlüklerini yaşayamamalarının, iş yaşamı, din, toplumsal roller gibi farklı nedenleri vardır.

XX. yüzyıl itibariyle Birleşmiş Milletler, kadınları şiddete karşı korumak ve insan hakları çerçevesinde kadınların özgürlüklerini garanti altına almak için özel ve önleyici adımlar atar (Das, 2005: 761). Kadınların tıpkı erkekler gibi siyasi, sosyal, iş yaşamı, ekonomik yaşamda yer alma hakkını çok uzun süreden beri savunur. Kadın haklarını insan hakkı olarak gören Birleşmiş Milletler, cinsiyete bağlı ayrımcılığın da kaldırılması adına çaba harcar (Das, 2005: 761).

⁴ Fatmagül Berktaş, kadınların yüzyıllar boyunca erkek egemenliği altında yaşama nedenini, tek tanrılı dinlerin kitapları ile kadınlık durumunun öğretti haline gelip, kendine yayılma alanı bulmasına bağlamaktadır.

2.3. Amerika Birleşik Devletleri'nde Kadın

Kadın olarak doğmak, erkeklerin mülkiyetinde olan özel, çevrelenmiş bir yerde doğmak demektir. Kadınların toplumsal kişilikleri, böylesine sınırlı, böylesine koşullandırılmış bir yerde yaşayabilme ustalıklarından gelişmişlerdir.

Berger, *Görme Biçimleri-*

Amerika kıtasının varlığının keşfiyle birlikte, kilisenin baskısından bunalan Avrupa halkı, Amerika'yı bir nevi kurtuluş olarak görür ve rotalarını bu yeni keşfedilen kıtaya çevirir. Kilise baskılarıyla birlikte; Amerika'da tarım yapılabilecek alanların geniş olması, altın arayışı, hükümetlerin bu yeni keşfedilen kıtaya göçü teşvik etmesi göçün nedenleri arasındadır. Kıtaya ilk giden kolonilerin, Amerika'da refaha kolay bir şekilde ulaşılabilceği düşüncesinin yaymasıyla, özellikle de 17. yüzyılda kıta fazlaca göç almaya başlar. Bu göçler sırasında kıtaya yalnızca erkek göçmenler gelir. Anne Forest ve yardımcısı Anne Buras'ın 1608 yılında Virginia'ya ayak basmasıyla kolonileşme sürecinde köklü bir değişim olur (Flexner, Fitzpatrick,1996: 3). Kıtaya kolonileşme sürecinde yalnızca erkek nüfusun göç etmesi, özellikle de Britanya hükümetini harekete geçirmiş ve kıtaya yerleşimin sadece erkeklerle olamayacağı düşünüldüğü için kadın göçüne de önem verilmiştir. Yalnızca 1619 yılında Amerika'ya ulaşan gemide doksan kadar kadın yer alır.

Yeni kıtadaki kolonileşen halkı, ilk zamanlar çoğunlukla Püriten mezhebine mensup Hristiyanlar oluşturur. Muhafazakâr bir yaşam süren bu mezhebe sahip halk, kendilerine özgü bir çalışma etiğine sahiptir. Püriten mezhebinde Tanrının cennetine yalnızca aralarından seçilmiş olanların gidebileceği inancı yerleşir. Seçilmiş olanların ise çok çalışan insanlar olduğu düşünülürken, mezhep mensupları için ise çok çalışmak, kendilerinin seçilmiş olduğunu kanıtlama adına oldukça önemli bir değerdir. Her ne kadar sosyal yaşamdan uzak bir yaşam sürseler de kadınlardan; örgü ve dantel örme, kıyafet dikimi gibi işler yapmaları, bu alanlarda çalışmalarını ilerletmeleri beklenir. Koloni düzeninde bir yaşam sürdürmeleri sebebiyle ise bazı zamanlarda hasta bakıcılığı yapmaları, bazı zamanlarda ise ava çıkmaları kadınlar açısından oldukça normal durumlardır. Dini alanda ise kadınların aktif rol almalarına karşı çıkılır. Her ne kadar kısıtlamalar olsada, bazı kadınlar sesini duyurabilmeyi başarır. Anne Hutchinson bu kadınlardan biridir. Halka yaptığı konuşmalarla hem erkekler hem de kadınlar arasında kısa sürede ün sahibi olur. Her ne kadar resmi bir eğitim almamış da olsa -o zamanlar çoğu kadın resmi bir eğitimden mahrumdu- kilisenin öğretilerine getirdiği

eleştiriler pek çok insanı etkiler. Bu durumdan rahatsız olan yöneticiler, onu sürgün ettirir ve bu nedenle Hutchinson kendi topluluğundan uzakta faaliyetlerine devam etmek zorunda kalır.

Amerika kıtasında ayrımcılığa uğrayan yalnızca kadınlar değildir. Afrika kökenli Amerikalılar, uzun yıllar boyunca insandan daha aşağı bir muamele görür ve kölelikle yaşamak zorunda kalır. Avrupa'dan gelen erkeklerin sahip olduğu haklara sahip olamazlar. Amerikan kanunları XIX. yüzyılda çıkan 15. yasa değişikliği ile Afrikalı-Amerikalı erkeklere de oy kullanma hakkını tanır. Oy kullanma hakkını elde edemeyen Afrika kökenli kadınlar ise bu duruma karşı çıkar ve seslerini duyurmaya çalışırlar. Sojourner Truth⁵, bu hareketin simge adlarından biri olur. Yaptığı “Ben de Bir Kadın Değil Miyim”⁶ adlı konuşma Amerika'da büyük ses getirir. Ulusal Kadınlar için Oy Kullanma Birliği (NWSA) on beşinci yasaya karşı çıkarken, Amerikan Kadınları için Oy Kullanma Birliği (AWSA) bu yeni yasayı destekler. XIX. yüzyılın ortalarından itibaren, kadınların oy kullanma hakkı için mücadele eder ve Amerika'da eyaletler kadınlara bu hakkı vermeye başlar. Ulusal alanda bir hak olarak kanunlaşması ise 1920 yılında XIX. yasa değişikliği ile olur.

Amerika'nın kolonileşme sürecinde, kıtaya gelen gemiler insanlarla birlikte ideolojileri de getirmiştir. Büyük değişikliğin, yavaş yavaş meydana geldiği açıktır. Kadınların kiliseden, kamusal, ekonomik ve sosyal alanlardan dışlanıp, kendi konfor alanları olarak tanımlanan evlere girmeleriyle ev işleri, çocuk bakımı gibi görevleri daha fazlasıyla yerine getirmeleri beklenir.

Kadınların hali hazırda toplumun her alanında erkeklerle eşit haklara sahip olamamasının ana nedenlerinden biri de siyasal olarak varlık göstermelerinin engellenmesidir. Özellikle de kadın aktivistler, oy kullanma hakkının, diğer alanlar açısından kadınlar için kilit nokta olduğunu düşünmüşlerdir. 1848 yılında düzenlenen Seneca Falls toplantısında kadın erkek yaklaşık 300 kişi, Elizabeth Candy Stanton tarafından sunulan tasarıları tartışır. Düzenlenen bu toplantı sonrasında kadın hakları mücadelesi daha ulusal bir çerçevede kendine yer edinir, daha sistematik bir şekilde

⁵ Amy Kesselmen, “The First and Second Waves of Feminism in the U.S.” adlı makalesinde bu durumdan bahsetmekle beraber, Sojourner Truth'u da tıpkı Maria Steward gibi çok önemli bir aktivist olarak kabul etmektedir. Truth için, “kadınların özgürleşmesi ile köleliğin kaldırılmasını bağdaştıran mükemmel bir konuşmacı “demektedir.

⁶ Konuşmanın orijinal adı ‘Ain't I a Woman?’ dir.

ilerler. XIX. yüzyılda kadınlar için oy hakkı savunucularından biri de Frederick Douglas'tır. Bir diğer önemli süfraj⁷ olan W.E.B. Du Bois, siyahi bir erkek olarak hem kadın haklarının savunulmasında hem de siyahilerin hakları için mücadele etmiş aktivistlerdendir. NAACP (National Association for the Advancement of Colored People)⁸ W.E.B. Du Bois tarafından, toplumun her alanında eşit hak ve özgürlükler adına 1909 yılında kurulur. Seçme hakkı, aynı zamanda otomatik olarak seçilme hakkı anlamına gelir. Buna karşın pek çok ülkede bu hak düşünülmeden ve nasıl yönetileceği tasarlanmadan verilir. Aile kavramı da bu durumdan etkilenir çünkü kadın daha güçlü bir durumda, vatandaş olarak sayılır ve hakları vardır.

Kuzey Amerika'nın tarihine bakıldığında yüzyıllar boyunca kölelik yadsınamaz gerçeklik olarak kendini gösterir. Kölelik; siyahi insanların Afrika kıtasından alınmasıyla başlayan ve satılmasıyla birlikte siyahi insanları, insanlık dışı bir kategoriye konulmasını meşru kılan bir sistemdir. Köle olan kadınlar da tıpkı erkekler gibi son derece kazançlı emekçiler olarak görülmelerine ek olarak "köle olan kadın efendisinin gözünde işçi olmasının yanında eş, anne ve ev hanımı gibi rollere de sahiptir" (Stampp, 1956:343). Amerika Birleşik Devletleri'nde köle olan siyahi kadınların durumunun esasında diğer insanlardan daha kötü olduğu söylenebilir. Birleşmiş Milletler'in güneyde yer alan eyaletlerinde, en fazla ayrıcalığa sahip olan beyaz erkeklerin sonrasında beyaz kadınlar; köle siyah erkeklerden sonra ise köle olan siyah kadınlar yer alır. Siyah kadınlar iş gücünde yer almalarının yanı sıra, "damızlık" olarak kullanılır. Anne rolünden ziyade "damızlık" olarak görülen kadınların çocukları da ellerinden alınıp, satılır (Davis, 2019: 13). Plantasyonlarda köle kadınlara bakıldığında, kendi efendileri tarafından tecavüze uğradıkları görülür. Bu durum sistematik olarak ele alındığında, tecavüzlerin eril bir güç gösterimi ve kadınları kontrol altında tutmayı kolaylaştıran bir olgu olarak kabulü öne çıkar. Efendileri tarafından cinsel tacize uğrayan ve bu efendilerin çocuklarını doğrudan çokça kadın mevcuttur. Kaldıkları plantasyondan zorlu şartlar nedeniyle, bazı kadınlar da tıpkı erkekler gibi kaçmaya çalışırlar. Örnek olarak Harriet Tubman, kaldığı plantasyondan kaçır ve kuzeyde özgür bir aktivist olarak yaşamına devam eder. Tubman, "Yeraltı Demiryolu" adında bir yardımlaşma ağında, kölelikten kaçanlara yol gösterir. Üç

⁷ Süfraj kelimesi, kadınların oy hakkı için mücadele etmek anlamına gelen; İngilizce "suffrage" kelimesinden türetilmiştir Türkçe'de kullanılmaktadır.

⁸ "Siyahi İnsanların Geliştirilmesi için Ulusal Birlik".

yüzden fazla köle, bu ağ sayesinde özgürlüklerine kavuşmuştur (Davis, 2019: 27). Tubman önderliği ile özgürlüğe giden yol bazı köleler için daha ulaşılabilir hale gelir. Siyasal düzlemde ekonomik düzleme, kadınlar Amerika Birleşik Devletleri'nde kendi yaşamlarını, siyahi kadınların köleliğine benzetir. Angela Davis, özellikle de evlilik yaşantılarında çektikleri sıkıntılarla kölelikte yaşanan durumlar arasında benzerlikler kurar. Bu benzerliklere ek olarak fiilen de siyahların yanında olan beyaz kadınlar bulunur. Prudence Crandall (Davis, 2019:40) bu kadınlardan sadece biridir. Crandall, ilk olarak kendi okuluna siyah bir öğrenci kabul etmiş, sonradan ise bu okul sadece siyahlara eğitim veren bir kuruma dönüşünce, toplum tarafından ötekileştirilmesine ek olarak, Crandall'ın tutuklanmasına yol açar. Crandall'a ek olarak Lucretia Mott ve Maria Chapman Weston gibi adlar da özgürlük yolunda siyahların yanında yer alan kadınlar arasındadır. Seneca Falls Konferansı ile kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesi hususunda görüşmeler yapıldığında Douglas Adams'ın bir erkek olarak konuşma yapması bu davada kadınların yanında -sınırlı sayıda da olsa- erkeklerin de olduğunu kanıttır.

Her ne kadar, 1865 yılı itibari ile kölelik yasaklanmış olsa da Jim Crow yasaları ile Afrika kökenli insanlar toplumun her alanında ayrıştırılır. David Pilgrim'e göre (2000) 1877 yılından 1960lı yıllara kadar siyahi insanların ikinci sınıf vatandaş muamelesine maruz kalmasını kabul eden bu yasalar, Amerika'nın güneyinde uygulanır. Avrupa kökenli Amerikalı insanların siyahilere her anlamda üstün sayıldığı bu düzende, beyazlar ve siyahlar aynı yerde yemek yiyemez, aynı okullarda eğitim alamaz. "For colored people"⁹ etiketi ile siyahi insanlar kendileri için olan imkanlardan faydalanır. Otobüslerde de bir beyaz ayaktayken, siyahi biri oturamaz, yaşı veya cinsiyeti fark etmeksizin ona yer vermesi gerekir. 1955 yılında Rosa Parks adlı aktivist, yerini bir beyaza vermeyi reddedince aynı yıl polis tarafından tutuklanır. 1964 yılında Civil Rights Act (Yurttaş Hakları Kanunu) ile Afrika kökenli Amerikalılar'a karşı uygulanan ayrımcılık toplumun her alanında yasaklanır.

Amerika'da kadınlık durumu edebiyatta da yerini alır ve özellikle kadın yazarların kaleminde varlık bulur. Çünkü edebiyat, bir insanın zihnine girilebilen, bunu araya farklı hiçbir etmen koymadan yapabilen bir sanat türüdür. Özellikle de kurgu türüyle

⁹ "Siyahi insanlar için" colored kelimesi renkli anlama gelmektedir. Zenci kelimesinin yerine daha az saldırgan bir tutumda olduğu mantığı ile kullanılmıştır.

okur bir başka insanın zihninin içine girebilme imkanına sahip olur. Bu durum da edebiyatın diğer sanat dallarından ayrılmasını sağlayan bir özelliğidir. Yazın aracılığıyla yazar, anlatmak istediğini rahatlıkla karşısındakine aktarır.

Amerika’da çok uzun yıllar, kadının yaşam alanı ev ile sınırlandırılır ve daha ötesine gitmesi alışlageldik düzene aykırı olarak kabul edilir. Böyle bir sınırlandırma, edebi alana da yansır, kadınlar bu alanda yaratıcılıklarını pek kullanmazlar. Uzun yıllar boyunca erkekler gibi eğitim göremeyen kadınlar, edebiyatta kendilerine yer bulamazlar. Antik Yunan döneminden Amerika’nın keşfine ve hatta XX. yüzyıla kadar kadınların eğitim yaşamı yoktur. Bu bölümde, Amerikan edebiyatında ünlü kadın yazarların yapıtlarından ve bazı yapıtlardaki kadın rollerinden bahsedilecek, Amerikan kültürünün ayrılmaz bir parçası olan azınlıkların yapıtlarına da yer verilecektir. XX. yüzyılda kadın hakları için mücadele edenlerin pek çoğunu beyazların oluşturmasıyla birlikte, Afrikalı-Amerikalı aktivistler de hem kendi ırkları adına hem de kadınlar adına çaba gösterirler. Maria Stewart, Afrikalı-Amerikalı kadınların da belli başlı haklara sahip olması gerektiğini savunan ilk adlardan. Stewart ile benzer bir yolda yürüyen diğer adlar ise şunlardır: Marry Ann Shadd Cary, Frances Ellen Watkins Harpur ve Sojourner Truth’dur (Kesselmen, 2008: 543).

Amerika Birleşik Devletleri’nde, en büyük azınlık gruplarını Asyalı Amerikalılar, Latin kökenli Amerikalılar, Afrika kökenli Amerikalılar ve Yerli Amerikalılar oluşturur. Bu azınlık gruplar kendi kültürlerini Amerikan kültürü ile birleştirip, deneyimlerini aktarırlar. Örneğin Yerli Amerikalılar, kabileler şeklinde yaşar ve kadınlar kültürün önemli bir parçasıdır. Zaman kavramı kronolojik olarak işlemez. Daha dairesel bir döngü ile ilerler. Louisa May Alcott’un *Love Medicine* adlı yapıtında dairesel zaman durumuna rastlanır.

İngiliz kolonilerinin Yeni Dünya’ya yerleşen ilk kesiminin arasında, ilk yazar Anne Bradstreet olarak bilinir. Bradstreet, uzun seneler boyunca kendi yapıtlarını yayımlamaktan çekinir. Nedeni ise yargılanma korkusudur. *The Prologue* adlı yapıtında kendinden ve kadın olarak maruz kaldığı kısıtlamalardan bahseder. Kadın olduğundan ötürü kendisine farklı gözlerle bakıldığını belirtir. Kadın bir şair olarak, erkekler tarafından dışlandığını düşünür (Watts, 1977: 10-12).

“Kim demiş ki benim elime iğne iplik daha çok yakışır

Bir şairin kalemi nasıl hor görülür

Onların yaptığı kadınların zekasını kötölemektir” (Wheatley,1773).

Okur yazar bir köle olan Philis Wheatley ise köle bir kadın olarak yaşamını kalemi aracılığıyla dünyaya anlatır. Wheatley, şiirlerinde kendi iş yaşamından bahseder, özgürleşmeye dair yazılar yazmakla kalmayıp, dinsel yolculuğunu anlatır (Shields, 2008: 13).

“Bazı gözler bizim hüznü dolu ırkımızı hor görürler¹⁰

Onların ten rengi şeytani ölüm rengidir derler

Unutmayın ki Hristiyanlar, Siyahiler Kabil kadar siyahtır

Saf kalın ve bu meleksi trene katılın” (Wheatley, 1773).

Philis Wheatley’in bıraktığı yapıtların yanı sıra Nathaniel Hawthorne tarafından yazılan *Kızıl Harf*¹¹ adlı roman, kadınların erkekler karşısında nasıl ezildiğine dair örnek bir yapıttır. Roman, XVII. yüzyılında geçer ve Amerikan Puritanizm ahlakını eleştirir. Romanın ana karakteri Esther, eşini aldattığı için üzerinde “adultery”¹² kelimesinin baş harfi “A” işlenmiş bir şekilde gezer ve böylece toplumun her bireyi onun işlediği günahıtan haberdar olur. Verilen bu ceza, bir kadın olarak Esther’i pek de zorlamaz, güçlü olup kızı Pearl’ü¹³ yetiştirmeye odaklanır. Neredeyse herkes ondan, taşıdığı harfin ağırlığıyla ezilmesini beklerken o, başını eğmez. Kadın erkek fark etmeksizin, meydandaki herkes Esther’in ışıltılı harfini ilk kez görmüyormuşçasına ona bakar. Sanki harf işlenirken büyü yapılmış gibidir. Büyünün yapacağı tarzda bir etkiye sahiptir; onu insanlarla sıradan bir iletişime girmekten alıkoyar ve kendi etrafında bir alana hapseder (Hawthorne, 2010: 57). Esther, toplumun beklediği üzere utancından yerin dibine girmez. Işıltılı harfi, tılsımlı bir arma edasıyla taşır. Çevresinden gördüğü, olağan dışı yabancılaştırma ve ötekileştirme politikasına karşı, kendi savunma sistemini geliştirir.

¹⁰ Some view our sable race with scornful eyes
“Their colour is a diabolic die.”

Remember, Christians, Negros, black as Cain,
May be refin’d, and join th’ angelic train.

Jared Aragon tarafından yazılan, The Renewable Anthology of Early American Literature kitabının, <https://open.maricopa.edu/> için hazırlanmış çevrimiçi versiyonundan alınmıştır.

¹¹ Romanın orijinal ismi; The Scarlet Letter’dır.

¹² Adultery, İngilizce’de hem zina hem de aldatmak anlamına gelir. Esther de kendi işlediği suçun cezası olarak “A” harfi işlenmiş kıyafetler ile dolaşmak zorunda kalır.

¹³ Pearl İngilizcede “inci” anlamına gelir.

Amerikan edebiyat tarihinin bir diğerk önemli kadın yazarı olan Kate Chopin tarafından 1899 yılında yazılan *Uyanış* adlı romanda, kadın ve erkek rolleri sorgulanır. Geleneksel toplumsal cinsiyet kalıplarının kadına yüklediğı rol reddedilir. İlk romanı ile başarıyı yakalayan Chopin, *Uyanış*’tan sonra roman yazmayı bırakır.

Kadınlar Amerika’da XIX. yy. sonlarına kadar iş yaşamında hizmet sektörü ve maaşlı işçi pozisyonları haricinde pek fazla yer almaz. Kadınlardan asıl beklenen kendi evleri ve aileleri ile sınırlı bir yaşam sürmeleridir. Charlotte Parkins Gillman da¹⁴ *The Yellow Wallpaper* adlı kısa öyküsünde bu durumu oldukça sembolik bir şekilde anlatır. Ana teması ‘hapsedilme’ olan bu öyküde, tam anlamıyla hiçbir şey yapmasına izin verilmeden bir klinikte tutulan kadının yaşadıkları kendi ağzından anlatılır. Marksist ve evrimci düşüncelere sahip olan yazar, kurgusal türde olmayan bu kitabında ekonomik olarak kadınların sınırlılığından da bahseder. Gilmann, kadınların ekonomik anlamda da cinsiyet ayrımcılığına maruz kalan tek hayvan türü olduğunu belirtir.¹⁵

1950li yılların başında, Amerikan edebiyatının hala kendinden söz etmeyi ve dünya çapında ün elde etmeyi başarmış yazar Sylvia Plath, günlüğüne şu satırları yazar:

“Ben insanları seviyorum. Her birini. Tıpkı bir pul koleksiyoncusunun pullarını sevmesi gibi. Her hikâye, her olay hatta her bir konuşma benim için malzeme. Ben herkes olmak istiyorum sonra da deneyimlerimi yazarak aktarmak”
(Bassnet, 2005: 4).

Plath’in günlüğünde de yer verdiği gibi, onun için her hareket her söz her konuşma önemlidir ve bunları kendi yapıtlarında da değerlendirmiştir. *Sırça Fanus* kendi yaşamından izler taşır, “roman a clef”¹⁶ olarak tanımlanır. Frank O’Connor tarafından verilen yazarlık derslerine kabul edilmeyişi, halihazırda bulunan yaşama karşı olumsuz duygularını pekiştirir ve Plath, depresyona girerek intihar girişiminde bulunur. Bu durum sonrası kliniğe yatar ve elektroşok tedavisine başlanır. *Sırça Fanus* adlı romanı da Plath tarafından benzer şekilde kurgulanmıştır. Klinikte yatmakta olan Eshter, sırça bir fanusun içinde, sanki kötü bir rüyada olduğunu belirtir. Sırça fanusun içi bomboştur ve insanlar ölü gibidirler (Plath, 1966: 250). Sırça fanusun içinde hava,

¹⁴ Charlottthe Parkins Gilman, 19. yüzyılda yaşamış kadın hakları savunucusu bir yazardır. Otobiyografik öğeler de içeren bu kısa hikâye, *The Yellow Wallpaper* 1892 yılında basılmıştır.

¹⁵ Women and Economics, Charlotte Parkins Gilman.

¹⁶ Roman a clef, Fransızca olan bu kavram, ünlü bir kişiliğın az veya çok düzeyde benzerlikleri ile kurgusal karakterler olarak yapıtlarda yer almasıdır. Jack Keruac’ın *Yolda* adlı yapıtı otobiyografik izler taşıdığından roman a clef örneğı olarak kabul edilir.

ses yoktur. Böyle bir fanusun varlığı bu nedenle boğucu, bunaltıcıdır. Öte yandan bu fanus, kadınların her zaman izlendiğine ve kendi kararlarını almalarına izin verilmediğine dair bir göndermedir. Kitap kadın düşmanı olan karakterler ile doludur. Marco ve Gordon bu karakterlerden ikisidir. 1950li yılların kadın tiplemesine uygun bir karakter olan Dodo'nun ismi ilgi çeker çünkü "dodo" nesli tükenmiş bir kuş türüdür. Esther de basmakalıp kadınlık rollerine uygun olan bu karakterin türünün sonunun gelmesini ister.

Amerika Birleşik Devletleri'nde, Avrupalılar kıtayı keşfettiğinde orada yaşamakta olan Kızılderililer asimilasyona uğramalarına karşın Amerikan kültüründe hala önemli yer tutarlar. Yerli Amerikalı kültürünün devamlılığını sağlayan ve bu kültürünü oluşturan faktörse Yerli Amerikalı kadınlardır. Ana yanlı¹⁷ kültür ile devamlılıklarını sağlayan kabileler için de hikâye anlatıcılığı rolleri azımsanamaz bir şekilde kadınların sorumluluğundadır (Tanrısal, 1997: 71). Chippewa topluluğunda anne, yalnızca birinin biyolojik açıdan bir ebeveyninden çok; o kabilenin tümünün -ki buna hayvanlar da dahildir- gerek kadın gerekse erkek annesidir. Tüm dünya ile bağlantılıdır (Tanrısal, 1997:71). Yerli Amerikalı bir yazar olan Louise Eldrich'in *Love Medicine* adlı romanındaki anne rolü Marie Kashpaw'a aittir. Tüm aileyi bir arada tutar. Marie Kashpaw, hem biyolojik olarak annesi olduğu çocukları hem de evlat edindiği çocukları korur, gözetir. Louise Eldrich, yapıtlarında Yerli Amerikalıların yaşamda kalma mücadelesinde kadınların önemini vurgular. Kültürel mirasın devamlılığını da sağlayan yine kadınlardır (Tanrısal, 1997: 78). Yerli Amerikalı kültüründe, bir anne sadece biyolojik olarak doğurduğu çocukların değil, tüm çocukların ve hatta tüm doğanın annesidir.

Yerli Amerikalılar'ın yanı sıra Amerikan kültürüne fazlaca etki etmiş olan azınlık Afrikalı-Amerikalılardır. Afrikalı Amerikalılar, Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşayan Latin kökenli insanlardan sonra en büyük azınlık grubu oluşturur. Yaklaşık üç yüzyıldır bu kıta üzerinde yaşayan Afrika kökenli Amerikalılar, 1865 yılında çıkan XIII. düzenlemeye kadar köle olarak yaşarlar. Kölelerin ise okuma yazma öğrenmesine izin verilmez. Daha önce de belirtildiği üzere, Phillis Wheatley, XVIII.

¹⁷ Ana yanlı: Kalıt ilişkilerinde, akrabalık kuruluşlarında, çiftlerin evlendikten sonra nerede oturacakları konusunda, soyun hesaplanmasında anadan yanallığı önde tutan ve toplumsal yapıyı buna göre düzenleyen.

yüzyıl Amerika’ında yazar bir kadın olarak yaşamını sürdürür. Wheatley, yazılarında özgürlük özleminden bahseder. “Harlem Rönesansı” adı verilen dönemde, diğer sanat dallarının yanı sıra edebi anlamda da Afrikalı Amerikalılar oldukça yaratıcıdır. Harlem Rönesansı, Afrikalı Amerikalıların neredeyse tüm dünya savaşta iken sanatla uğraşmaları sonucu yaratıcılık patlamasının yaşandığı bir dönemdir. Langston Hughes, Richard Wright, and Ralph Ellison bilinen yazarlar arasında yer alır. Toni Morrison, Maya Angelou, Alice Walker ile bell hooks¹⁸ bilinen kadın yazarlardır. bell hooks tarafında yazılan, *Ben de bir kadın değil miyim?*¹⁹ adlı yapıt da hem kadın hakları hem de Afrikalı Amerikalı insan hakları açısından oldukça ünlüdür.

Çok çeşitli milletten, dinden, kültürden insan barındıran Amerika Birleşik Devletleri’nde Yahudi kökenli insanlar diğer azınlıklara göre sayıca az dahi olsalar, Amerikan kültüründe yer alırlar. Özellikle de XIX. yüzyılda, Birleşmiş Milletler’e diğer bazı uluslara göre daha erken gelmeleri ekonomik anlamda daha avantajlı bir konumda olmalarını sağlar. Yahudi kökenli olup, ismini iş dünyasından sanat dünyasına, sanat dünyasından politikaya kadar duyurmuş pek çok Yahudi Amerikalı vardır. Edebi alanda yer edinmiş olan Anzia Yeziarska da bu kişilere yalnızca bir örnektir. *Children of Loneliness*²⁰ adlı kitabında Yahudi kadın bir göçmen olarak Amerika’daki deneyimlerini paylaşır. Orthodox Yahudi’si olan bu ailede maddi ve manevi olarak tüm yük kadınlardadır. “Ba’al ha bayit”²¹ kavramı kadının, evdeki rolünü, Yahudi kültüründeki önemini ifade eder. Erkekler, dini kitaplara çalışırken kadınlar, ev işi, çocuk, evin geçimi gibi günlük işlerle ilgilenirler. Kitapta da Rachel adlı karakterin tüm bunlarla mücadelesi ve yalnızlığı anlatılır.

Herhangi bir kadının deneyimlerini anlayabilmek için pek çok farklı ulustan ve sınıftan kadınların yaşamlarına bakmak yeterlidir. Ancak böyle olduğunda bir kadının deneyimleri bir erkeğe anlaşılabilir gelir. Bu tarz bir anlaşılmanın gerçekleşebilmesi için esasen kadınların kendi deneyimlerini kendilerinin aktarması gerekir. Bu gerekliliğe karşın, John Stuart Mill²² kadınların eşit bir şekilde kendilerini ifade etme

¹⁸ bell hooks, isminin büyük harflerin yerine küçük harflerle yazılmasını, takma ad kullanarak sadece yapıtlarıyla tanınmak ister ve büyük harf kullanmaz.

¹⁹ Orijinal adı, “*Ain’t I a Woman?*” dır.

²⁰ Türkçe çevirisi *Yalnızlığın Çocukları*’dır. Yapıtları henüz Türkçe ’ye çevrilmemiştir.

²¹ Evin reisi anlamına gelen İbranice deyim.

²² (John Stuart Mill, 19. yüzyılın ilk üç çeyreğinde yaşamış, filozof, ekonomist ve devlet adamıdır. Farklı farklı alanlarda yapıt üreten Mill, kadınların oy kullanma hakkını parlamentoda savunmuştur.)

özgürlüğüne sahip olmasının çok yakın bir tarihte gerçekleştiğini belirtir (Mill, 2017:59). Mill, kendi yaşadığı dönemde oldukça cesur kabul ettiği Madame de Stael'in *Delphine* adlı romanının ilk sayfasında yer alan söze yer verir. “*Un Homme peut braver l'opinion; une femme doit s'y soumettre*”.²³ Zamanla kadınlara verilen özgürlüklerin artması ile, kadınlar da yapay özneler olmaktan çıkarak, kendilerini daha özgün bir biçimde ifade etmeye başlar.

²³ Bir erkek kanaate meydan okuyabilir fakat bir kadın o erkeğe itaat etmek zorundadır.

3. ÖZGÜRLÜK VE MÜLKİYET KAVRAMLARI

3.1. Özgürlük

Özgürlük, bilgisizliğin ortadan kaldırılmasından başka bir şey değildir ve bilgisizlik, ancak onun özüne hükmedildiğinde ortadan kaldırılabilir. Yoksullara aydınlık götürün fakat zenginlere daha çok götürün, çünkü onların ona daha çok ihtiyacı var.

Swami Vivekananda

Yüzyıllar boyunca özgürlük kavramı düşünürler ve yazarlar tarafından farklı tanımlamalara maruz kalır. Bu tanımlamaların pek çoğu, kişinin başkasının menfaatine zararı dokunmadığı müddetçe istediğini yapabilme durumu olarak açıklanır. Bir bakıma özgürlük, özgür kişinin kendisiyle bir başkasının alanını kapsayan fakat iki tarafın da birbirinin hakkını ihlal etmediği durumdur.

Özgürlük beraberinde tam anlamıyla zıt bir kavram olan köleliği de getirir. Kölelik, eski uygarlıklardan modern dünyaya kadar süregelen bir durumdur. Antik Yunan'dan Mısır'a Mısır'dan Hindistan'a dünyanın pek çok yerinde köleliğe rastlanır. Lıuius Annaeus Seneca, *Ahlaki Mektuplar* adlı yapıtında köleler ile ilgili düşüncelerini paylaşır ve onları daha aşağı sınıf insanlar olarak görür: “*Kölelerine senden daha yüksek mevkideki birinin sana davranmasını istediğin gibi davranmalısın. Onlara karşı merhametli ol, onlarla konuş, onların tavsiyelerini dinle, aynı masaya otur*” (Usta, 2021: 227).

Her ne kadar eşitlikçi ve insancıl sayılabilecek bir konuşma yapsa da köle olan insanları daha aşağı sınıftan gördüğü açıktır. Seneca, esasında herkesin birer köle olduğunu düşünür ve “Bana köle olmayan birini gösterebilir misin? Biri dürtülerinin kölesidir, diğeri para gözlüğünün esiri öbürü ise hırsının” der (Usta, 2021: 227). Seneca, her insanın esasında bir şekilde köle olduğunu savunurken, özgürlük kavramından bahsetmez. Özgürlük, Seneca için imkansıza yakın bir durumdur çünkü her insanın özgürlüğünü yitirdiği bir durum mevcuttur. O halde insanın özgürlüğü zedelenir, bu zedelenme ile de insanın ne kadar özgür olduğu sorgulanır. Seneca için her insanın esiri olduğu bir durum varsa, özgürlük kavramı da sorgulanır.

Antik uygarlıklardaki özgürlük tanımı ile günümüz dünyasının özgürlük anlayışı birbirinden oldukça farklıdır. Avrupa'da ve Amerika'da özgür olmak; kimsenin boyunduruğu altında kalmadan istediği gibi yaşamak, düşünmek, kendi fikrini beyan

etmek ile oy kullanmayı da barındıran pek çok olguya yer veren geniş kapsamlı bir durumdur (Constant, 2010: 2). Antik çağ uygarlıklarında ise özgürlük daha çok siyasi bir temsil niteliğindedir. Bir vatandaş olarak kamusal alanda savaş ve barış durumlarının kararı, yeni yasaların oylanması, yargı karşısına çıkmaları gibi durumlar özgürlük kabul edilir (Constant, 2010: 2). Özgür olmak, herhangi bir savaş durumunda para ile o savaştan uzak kalabilmeyi de içerir.

Sanayileşme ile makine dönemine geçilmeden önce insanlar işlerinin büyük bir kısmını insan gücü ile yapar. Devletlerin refah seviyesinin artmasında, nüfus bir etkidir. Kendi vatandaşlarıyla birlikte, savaşlarda esir alınan ve köle olarak çalıştırılan insanlar devletlerin refahında rol oynar. Sparta ve Yunan devletleri, kendi vatandaşlarından ziyade köle nüfusu ile zenginlik elde eder ve bu zenginliklerini devam ettirirler (Constant, 2010: 4). Constant, ahlakın, dinin ve zekanın gelişmesi ile kalkan köleliğin yerine özgür irade ile yapılan mesleklerin geldiğini belirtir. Köleliğin kalkması, gündelik işlere bakan bedava emek işçilerinin ortadan kalkması anlamına gelir. Bu nedenle de insanlar eskiden kölelere yaptırdıkları ufak tefek gündelik işleri kendileri yapmaya başlar. Bundandır ki, özgür insanın boş zamanı artık daha azdır.

XVII. yüzyılın önemli filozoflarından olan Thomas Hobbes ise özgürlüğü genel manada herhangi bir engellenme durumunun olmaması olarak tanımlar. Hareket halinde olan bir şey olmalıdır ve bu hareketin engellenmediği durumlarda da özgürlükten bahsedilebilir (Hobbes, 2022: 162). Gücü ve kuvveti halihazırda var olan, hareket alabilecek olan insan özgürdür. Hobbes için genel anlamda özgürlük ve korkunun tutarlı olması gibi özgürlük ve zorunluluk kavramları da birbiri ile örtüşür. İnsanlar, özgür irade sahibi olmasına karşın, bazı eylemlerde sırf korkularından bulunurlar. Örneğin bir devlette yapılması zorunlu olan bir durum; ki bu askerlik de olabilir, yasaya karşı korkuları olduğundan insanlarca zorunlu görülür. Yazarların beğendiği, söz ettiği özgürlük bireysel özgürlükten ziyade devletlerin özgürlüğüdür. Egemen olabilen devletler özgürdür. Bireysel anlamdaki özgürlük, eski uygarlıklara bakıldığında pek de önem taşımaz. Antik Yunan'da, Roma'da bahsedilen özgürlük bireylerden çok şehrin yani devletin özgürlüğüdür. Bu devletlerin başındakiler, diğer devletleri istila etme özgürlüğüne sahiptir. Bu nedenle geçerli olan özgürlük tanımı, devletlerin sahip olduğu güçle doğru orantılıdır.

Kuzey Amerika kıtasının keşfiyle birlikte, yeni dünyaya göç edenlerin temel motivasyonu para olur. Ekonomik açıdan ezilen Avrupa halkı, yeni dünyaya göç eder. Bu kıtada, onları bekleyen yeni iş imkanları, özgür bir dini yaşayış biçimi ve toplumsal düzen vardır. Orta Çağ Avrupa'sının ve Katolik rejiminin getirdiği baskıcı tutuma daha fazla dayanamayan halk, kendini yeni arayışlar ile Kuzey Amerika kıtasına atar. Böylece göç eden insanların pek çoğunun motivasyonunun parayla birlikte özgürlüğe olan ihtiyaç olduğu anlaşılır.

Kuzey Amerika kıtasının keşfi ile, XVI. yüzyılda Avrupa'dan gelen göçmenler, yeni dünyanın neredeyse tamamını oluşturur. Britanya'nın yürüttüğü göç projeleri de bu göçü destekler. Yarım asırdan fazla süren Britanya hakimiyetinden kurtulma çabasıyla birlikte bağımsızlıkları ilan eden 13 koloni ulus devlet olarak kaderlerini değiştirirler. Bu durum da keşfedilen bu yeni kıtayı göç için cazibeli bir yer haline getirir. Avrupalı denizcilerin Kuzey Amerika kıtasını keşfinden sonra, Avrupa'dan gelen göçmenler İngilizlerin farklı devletlerle, özellikle de İspanyollarla, girdiği savaşlar sonucu İngiliz boyunduruğu altında yaşamaya başlarlar. Aralarında New York'un da bulunduğu on üç koloni, İngilizlerle Bağımsızlık Savaşı'nı kazanır ve 1776 yılında Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi yayımlanır. Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi'nde, insanın temel haklara sahip olduğu ve bu hakların kimse tarafından alınamayacağı belirtilir. "Tüm insanlar eşit yaratılmıştır, Yaraticı tarafından devrolunamaz bazı hakları vardır. Yaşam, Özgürlük ve Mutluluk Peşinde Koşma Hakkı".²⁴ Özgürlük, 18. yüzyılda da insanın en temel ve el sürülemez hakkı olarak Bağımsızlık Bildirgesi'nde yerini alır. Amerika devletinin kurucu babalarından Thomas Jefferson ile Benjamin Franklin Fransız eylemcileri etkiler (Alatlı, 2019a: 334). Franklin'in makaleleri, kitapları o dönem Fransızca'ya çevrilir. Amerikan'ın kurucu babalardan bir hayli etkilenen Jacques-Donatiin Le Ray de Chaumont da Fransız ayaklanmasına kaynak sağlar (Alatlı, 2019a: 335). Bu tarz bir ilhamdan da anlaşılacağı üzere, Yeni Dünya sakinleri yalnızca kendi özgürlüklerini büyük bir ölçüde sağlamakla kalmaz, dünya devletlerine de örnek olurlar.

²⁴ "...all men created equal... they are endowed with by their Creator with certain unalienable Rights.. Life, Liberty and Puruit of Happiness".

Döneminin önemli düşünürlerinden olan Jean- Jacques Rousseau'ya göre ise insan, özgür bir şekilde dünyaya gelir, fakat sonrasında insanın gittiği her yerde kendisine zincir vurulur. Bazı kişiler kendilerini diğerlerinin efendisi sanırlar, fakat durum tam tersidir (Usta, 2021: 123). Her insan özgür doğar ve bu özgürlüklerden kısıtlamalar yolu ile vaz geçmek yalnızca insanın kendisine aittir. Rousseau için bu durum, insanın kendi özgürlüğünden vaz geçmesi aynı zamanda o insanın insanlığından, insan haklarından ve insani görevlerinden vaz geçmesi anlamına gelir. Özgürlük, Rousseau için bu denli önemlidir. İnsanlık kavramıyla, insan olmakla özgür olmayı o denli birbiri ile bağdaştırır ki onun için özgürlüğünü yitiren bir insan, insanlığını da yitirmiş sayılır. Özgürlük ile insanlığın temel yapı taşlarını bağdaştırır. İnsanın kendi duygularına fazlasıyla kapılması da bir tür kölelik getirebilir. Rousseau için insan eğer fazla hırslı ve arzusunun ihtişamına kapılırsa aslında bir tür esaret altında yaşıyor demektir.

İnsanlık tarihine bakıldığında, krallar savaşı kazanıp düşman ülkenin hükümdarını esir aldıklarında, onu öldürmek yerine köle olarak kullanırlar. Galip tarafın bu şekilde kendini sürekli olarak hatırlatması ve bir bağlılık durumu yaratması, karşı taraf için açıkça daha hükmedici olmasıyla birlikte daha aşağılayıcıdır.

Virginya Jamestown'a plantasyonda çalıştırmak amacıyla getirilen ilk siyahi köleyle birlikte, Kuzey Amerika için kölelik düzeni başlar. Özellikle de bu bölge güney kesimlerinde yer alan bol ve verimli topraklarla birlikte altın, gümüş açısından da bereketli topraklardır. Bu nedenlerden ötürü, çalışmak için fazla insana ihtiyaç vardır. Kölelik sistemi de o dönemde tam da bu duruma hizmet eden bir durumdur.

XVIII. yüzyıl Amerika'sında, her ne kadar oldukça radikal bir durum olsa da kölelik karşıtı insanlar da vardır. Thomas Paine hem bağımsızlık mücadelesinde öne çıkan adlardan birisidir hem de kölelik karşıtı görüşleriyle kendinden sonra gelecek nesilleri etkiler. Amerika Birleşik Devletleri'nde kölelik resmiyette 1865 yılında kaldırılır. O dönemin başkanı, Abraham Lincoln Thomas Paine'den etkilenir ve Paine'in izinden gider (Usta, 2020: 259).

John Stuart Mill, yaşadığı dönemde özgürlük sorunu çıkacağını düşünür. Özgürlük sorununun da tebaa ile iktidar arasında olacağını savunur. Mill için sömürden kurtulmanın yolu, özgürlüğün sağlanmasıdır. Anayasal önlemlerle birlikte siyasal hak ve imtiyazlarla özgürlük sağlanabilir (Mill, 2022: 14). Mill, özgürlüğü bir ilke olarak ele alır. Mill için insan kendinden başka hiç kimseyi alakadar etmeyen hususlarda

özgürdür. Kendi yaşadığı yaşamın hükümranıdır. Mill'in bir diğer özgürlük tanımlaması ise; bireylerin diğerlerine bir kötülüğü bulunmaksızın iyi olmasıdır. Mill, toplumda yer alan bireylerin kısıtlamalara maruz kalmadan, toplumun normlarında boğulmadan kendi isteklerine göre yaşanmasının uygun ve bunun hayırlı olacağını düşünür.

Yaşamı boyunca özgürlük kavramını irdelemiş olan Heidegger, özgürlüğün bir şeylerin olmasına izin vermekten ibaret olduğu görüşündedir. Heidegger özgürlük kavramını, denetimden uzak olan bir kavram olarak değerlendirir. Heidegger için özellikle de insanların birbiri ile ilişki içerisinde olduğu kamusal alanlarda bireyin kendi arzuladığı şekilde var olabilmesi özgürlüğün önemli bir göstergesidir. Sıklıkla, Heidegger ile adı anılan Hannah Arendt ise özgürlüğü bir şeyler yapabilme, davranabilme durumu olarak ele alır. Arendt için özgürlük eylemde bulunabilmektir (Arendt, 2006: 147). Özgürlük kavramını Antik Yunan'daki varlığı ile açıklar ve politik anlamda var olabilmek ile bir görür. Özgür olmak “polis” ile var olmaktır. Arendt, özgürlüğün eylemde de varlığını gösterebilmesi için siyasi alanda insanın varlığını göstermesi gerektiğini düşünür. Siyasi düzlem, insanın özgürlüğünü garanti altına almaz fakat özgürlüğün devam ettirilebilmesini sağlar. Politika sayesinde insanlar, özgürlükleri kısıtlanma tehdidine karşı farklı kurumlar aracılığıyla özgürlüklerini koruma hakkına sahip olurlar. Politika, özgürlüğün sağlanması ve devamlılığını sağlar ve böylece insanlar da tam manası ile insanlık durumuna erişmiş olur (Berktaş, 2022: 483).

Zygmunt Bauman için ise karar verebilmek özgür olmanın kanıtıdır. Bauman için özgürlük, karar verebilme yetisini ve seçme yetisini kullanmaktır (Bauman, 2019: 33). Esasında Bauman, özgürlük kavramını sorumluluk kavramıyla birleştirir. Bir hata veya bir ihlal yapıldığında kişinin kendisi bu sorumluluğu üstlenmelidir. Hatayı yapan insanın kendisidir. Hiçbir zorlama olmadan yapılan eylemlerin sorumluluğunu üstlenip, ceza varsa çekilmelidir. Bauman da bu noktada insanın özgürlüğünü sorgular. Her zaman insan gerektiği gibi davranamaz. Şartların el vermediği durumlar vardır, iş bulmak isteyen bir kişi eğer iş olmadığı için bir iş bulup da çalışmıyorsa bu durum ondan kaynaklı değildir. Bağlama da bakılmalıdır. Tam da bu nedenle Bauman, insanın özgürlüğünün kısıtlı olduğunu savunur (Bauman, 2019: 33).

İnsan özgürce davranabilmesi adına bazı kaynaklara ihtiyaç duyar. Para, bu kaynaklardan en çok göz önünde olanıdır. Maddi açıdan dezavantajlı olan kişi, dilediğini özgürce gerçekleştirmekte zorlanır, hareket alanı sınırlıdır. Paranın yanı sıra farklı durumlar da insanın özgür hareket alanını kısıtlayabilir. Bir kişinin istediğini yapabilmesi, kim olduğuna bağlıdır (Bauman, 2019: 33). Ne yaptığına veya neye sahip olduğundan çok, kişinin kim olduğu, o kişinin özgürlüğünün bağlı olduğu kaynaktır. Bir insanın çalışma yeri veya gidebileceği kulüp, kendi ırkına, sınıfına, yaşına, cinsiyetine göre değişkenlik gösterebilir. Bu durumlar, engel teşkil edebilir. Bu durumun nedeni ise bireyin, kendi ırkını, yaşını değiştirememesidir.

Geçmişte yapılan eylemlerden dolayı belirlenmiş bir bugün yaşar insan, şu an ki özgürlüğü kısıtlanır. Kişi dünkü yaptıklarından dolayı bugünkü özgürlüklerini sınırlar (Bauman, 2019: 36). İnsan kendi konforunu en fazla sağlayabildiği yerlerde özgürce davranır, fakat bu özgürlük ona bir yandan da kısıtlama getirir. Konfor alanı, genellikle insanın kendi fikirlerine ve düşüncelerine en fazla saygı duyulan ve insanın kendi fikirlerini bu nedenle bir sansüre maruz bırakmadan paylaşır. Ait olduğu grupta da bu fikirler uygun görülür. Bu durum da çeşitliliği sınırlar ve bir kısırlaşmaya neden olur. Grup, aynı zamanda özgürlüğü sağlarken bir yandan da özgürlüğün sınırlarını çizip, çerçeveler. Bauman, sunduğu bu argümanı George Herbert Mead tarafından sunulan *Ben ve Beni/Bana* kavramları ile destekler. İçsel benliğin özü “ben”dir. “ben” dışsal etmenler tarafından değerlendirilip ve şekillendirilirken, “beni/bana” ise dıştan uyması gereken kalıplardır. Grup, tam da burada benliği gerçekleştirirken, “beni/bana” rolünü oynar. Ödül ve ceza kavramları ile çocuk, “beni/bana” kavramlarını içselleştirir ve ötekiler belirli bir nokta itibari ile önemli ötekiler haline gelir (Bauman, 2019: 41). Önemli ötekiler de çocuğun benliğini önemli ölçüde inşa eder.

İnsan yaptıklarının sorumluluğunu almak durumundadır; Bauman’ın deyimiyle, insan özgür olmak zorundadır (Bauman, 2019: 33). Bireysel olarak özgürlük, içinde yer alınan gruba ve o grupla ilişkiler anlamında oldukça önemlidir. Ayrıcalıklı olarak görülen insanların özgürlüğü daha fazlayken, bağımlılıkları daha azdır. Bauman, *Sosyolojik Düşünmek* adlı kitabını Richard Rorty’nin “eğer biz özgürlüğe özen gösterecek olursak, gerçek ve iyilik kendi başının çaresine bakabilirler” sözü ile bitirir (Bauman, 2019: 284).

Bauman özgürlüğü, mutluluk kavramıyla da bağdaştırır. Freud'un "biraz güvenlik tatmini ile birey, mutluluk imkanını takas etmiştir" sözünden hareketle Bauman özgürlüğün mutluluk anlamına da geldiğini belirtir (Bauman, 2020a: 61). Kişinin istediğini yapma ve dürtüleriyle hareket etme özgürlüğü Bauman için mutluluk ile eşdeğerdir. Freud'a göre, medeni toplumlarda uygarlaşma sonucu dürtüler ile özgürce hareket etme kısıtlanır. Bu kısıtlama nedeniyle de mutluluk alanı daralır. Özgürlük, medeniyetin neredeyse her alanına karşıdır. İnsanın içinde bulunduğu huzursuzluk durumu, medeni yaşamın getirdiği özgürlük kısıtlanmasından kaynaklanır. Freud, bu durumun özgürlüğün kısıtlanması nedeniyle ortaya çıktığını savunur (Freud, 1999: 13). Freud'un bireysel özgürlük istemi dayanılmazdır ve uygarlığın getirdiği kısıtlamalara karşı durmak ister. Güvenlik ihtiyacı insanın temel ihtiyacıdır ve bu ihtiyaç bir miktar özgürlükle karşılandığı için huzursuzluk durumu meydana gelir. Medeni insanın ise bu huzursuzluktan kaçınması neredeyse olanaksızdır. Diğer yandan, gerçek anlamda özgür olan insanın ödeyeceği bedel ağırdır (Bauman, 2020a: 65). Özgür olmak isteyen kişi, özgürlüğün bedelini *sicherhei*²⁵ ile öder. Riskli bir yaşam sürdürmektense kişi, bu koşullar altında özgürlüğünden ödün vererek yaşamak zorundadır.

Bauman, özgürlük kavramını üç farklı başlık altında inceler. Bu üç başlık ilişkiler, kapitalizm ve politika olarak özetlenebilir. Bauman'ın sözünü ettiği ilk özgürlüğü bağ kavramından bağımsız bir özgürlük şekli olarak tanımlar. Bağlı olmak yerine, arada bağ kavramı olmadan özgür olmanın mümkün olamayacağını savunur. Bu durumda özgürlükten bahsedebilmemiz için bağıllık kavramının oluşması ve bu bağıllıktan da kaçış halinin olması gerekir.

Bir diğer özgürlük tanımıysa, modern dünya ve kapitalizmden hareketle, modern dünya insanının tüketici olarak konumunu tartışır. Bauman'a göre, kapitalist düzende seçim şansının çok olması insanların karar verirken özgür olduğu anlamına gelmez. Belirli bir dayatma yerine seçim özgürlüğünden beslenerek insan kendini büyütür. Bir diğer özgürlük tanımı ise, ki bu tanım Hannah Arendt'in özgür olma tanımı ile benzerlik taşır, politik anlamda kişinin kendi olarak var olabilmesidir. Bununla birlikte Bauman, Antik Yunan'da görülen politik özgürlüğün, günümüz dünyasında

²⁵ Unsicherheit, Türkçeye, güvensizlik ile belirsizlik ve emniyette olamama durumlarını da kapsayan karışık bir rahatsızlık olarak çevrilir.

edinilebilecek bir özgürlük olduğu konusunda pek de ümitli değildir (Moratta, 2002: 49).

Özgürlük, insanları ayırıştırır ve aynı zamanda da böler. Tarihin en eski sayfalarından beri özgürlük bir ayrıcalık olarak doğar ve ayrıcalık olarak süregelir (Bauman, 2020b:17). Bauman, düşük bir sosyal konumdan daha yüksek bir sosyal konuma çıkmayı özgürlük olarak tanımlar. Özgürlüğün varlığı veya tam tersi yokluğu, insanın yaşamında belli farklılıklar doğurur. Yüksekle alçak, kötü ile iyi ve de zenginlik ile fakirlik arasındaki farklar özgürlüğün var olup olmamasına bağlıdır. Bauman için bu nedenlerden ötürü özgürlük aynı zamanda bir ayrıcalıktır.

Bir insan için özgürlük kavramından söz edebilmenin tek yolu, en az iki kişinin varlığıdır (Bauman, 2020b: 18). Özgürlük, insan ilişkilerindeki bağdan uzakta durmaktır. Her türlü arkadaşlık, aile, aşk ilişkilerinde, eğer kişinin kurtulmak istediği bir bağ varsa özgürlükten söz edilebilir. Bir bireyin koparmayı arzuladığı bir bağ varsa o takdirde o kişi için özgürlükten bahsedilebilir.

Özgürlük kavramı, diğer bir yandan da muafiyeti belirtir. Daha önce de belirtildiği gibi, özgürlük ayrıcalıkla eş değer bir kavramdır. Tarih boyunca vergi muafiyeti, yargı muafiyeti, görev muafiyeti gibi ayrıcalıklar üst sınıf insanlara tanınır. Bu durumda da soylu sınıf daha özgürdür (Bauman, 2020b: 18). Soylu biri olmak ayrıcalıklı olmak, ayrıcalıklı olmak da özgür olmayı doğurur.

Özgür olma durumu zamanla soylulukla bağlantısını yitirirken ayrıcalıkla olan paralellliğini devam ettirir. Özgür olma hakkını, dolayısıyla ayrıcalıklı olma hakkını, kimin elde etmesi gerektiği modern yaşama kadar uzun zaman tartışılır. Günümüzde özgürlük, bireylerin alanını kısıtlamadan sağlanmaya çalışılırken, Bauman, günümüz özgürlük pratiğini Jeremy Bentham'ın 1785 yılında tasarlamış olduğu panoptikon²⁶ hapisane modeli ile anlatır. Günümüz insanı sosyal medyanın etkisi ile her an izlendiğini düşünür. Tek bir denetçi yerine, fazlaca gözetmen vardır ve ne zaman odak noktası olduğunu bilmeden bireyler, sosyal medyada yaşamlarını sürdürürler. Günümüz insanı, bir hücreye girmeden panoptikon düzenine benzer bir yaşam sürer

²⁶ Panoptikon, Jeremy Bentham'ın farklı bir tarzda tasarladığı hapisane modelidir. Hücreler, her bir mahkûmun birbirini ve ortada yer alan denetçi kulesini görebileceği şekilde tasarlanır. Ortadaki kulede yer alan gözetleyici tarafından hücrelerde yer alan mahkûmlar izlenir. Gözetleyicinin ne zaman hücreleri gözetlediği veya hangi hücreleri gözetlediği mahkûmlar tarafından bilinmez. Bu durum da mahkûmlar da sürekli bir gözetlenme hissi oluşturur.

ve bundan dolayı da psikolojik olarak her an her hareketine özen göstermek zorunda kalır.

Panoptikon; özgürlük ile esaret, özerklik ile yönetilebilir davranışlar arasındaki zıtlığa dair bir olgudur (Bauman, 2020b: 20). Sürekli izlenildiğini düşünen mahkumlar ile kuledeki denetçi arasında eşit olmayan bir ilişki vardır. Denetçi, her yere hâkim olabilirken, esasında tıpkı mahkumlar gibi özgür değildir. Bauman, “denetleyenleri kim denetleyecek?” sorusunu²⁷ sorar. Cevapsa denetleyicileri de denetleyen baş muhafızların olduğu bir düzendir. Denetçiler için özgürlük vardır, fakat sınırsız değildir (Bauman, 2020b: 27). Doğan Cüceloğlu için, insanın bir birey olarak varlığını sürdürebilmesi, kendiliğinden olan bir durum değildir. İnsanda özgürlüğüne değer veren bir savaşı bilinci ve davranışı olması gerekir. Yalnızca bilinçli olarak kendi özgürlüğüne değer veren ve özgürlüğünü gözetken kişi özgür olma erdemine ulaşır. Bu tarzda bir bilinçten yoksun olan kişi özgürlüğü tadamaz. Diğer bir yandan insanın kararlarını da kendi hür iradesi ile veriyor olması, kişinin özgür bir birey olarak yaşamını yaşayıp yaşamadığının ölçüsüdür. Şahsi özgür seçimleriyle yaşamını sürdüren insanların şahsiyeti olur. Şahsiyet olmayı başaran insanların oluşturduğu toplum, medeni bir toplumdur (Cüceloğlu, 2022: 230).

Ayrıca, pozitif özgürlük ve negatif özgürlük adı altında iki farklı özgürlük türünden söz etmek de mümkündür. Negatif özgürlük, kısıtlanma veya bir müdahaleye maruz kalmamaktır. Pozitif özgürlük ise herhangi bir müdahalenin olmamasından ziyade, kişinin bir şeyler yapabilme özgürlüğüdür (Berktaş, 2003: 183). Negatif özgürlük, geniş anlamı ile bireyin kendi bedenine olan mülkiyetini ve özgürlüğünü kapsar ve bunun yanı sıra, bireyin yakın çevresine de müdahale alanına sahiptir.

Seçim Kuramında William Glasser²⁸, insanların beş farklı ihtiyacından bahseder. Ait olma veya sevgi ihtiyacı, güç ihtiyacı, eğlence ihtiyacı, yaşamda kalma ihtiyacı ve son olarak da özgürlük ihtiyacı; ki bunlar insanların davranışlarını etkileyen seçimlerdir. Genetik yapının yanı sıra, bu beş ihtiyacın nasıl karşılandığı tüm davranışları etkiler ve yapılan her şey bir davranıştır (Leçe & Vodopivec, 2014: 39). Bağımsızlık Bildirgesi’nde olduğu gibi özgürlük, Glasser’in de kendi kuramında sözünü ettiği

²⁷ Orijinali “Quis custodiet ipsos custodes” şeklinde olan Latince söz.

²⁸ William Glasser, 1925 yılında Amerika Birleşik Devletleri’nde doğmuş, kimya eğitiminin ardından psikiyatri alanında eğitim almış olan ünlü bir psikiyatristtir. Seçim Kuramı ve Realite Kuramı, kendi literatürüne kazandırdığı kavramlardır. Terapilerini de bu kavramlardan yola çıkarak gerçekleştirir.

üzere insanın temel ihtiyaçlarından biridir ve tam da bu nedenle yüzyıllardır farklı düşünürlerce tanımlanmaya çalışılmaktadır.

3.2. Mülkiyet

“Mülkiyet:

Biliyorum ki ben,

Ruhumdan akıp gelmek isteyen düşünceler dışında,

Hiçbir şeye sahip değilim.

Biliyorum ki ben,

Tatlı bir sevgiyi, küçük bir sevinci tattığım anlar dışında,

Hiçbir şeye sahip değilim.”

-Goethe-²⁹

Aristo için mutluluğun tanımlarından biri, kişinin mülkiyet ve bedenini koruma gücü ve bunlardan faydalanmanın yanı sıra beden ve mülkiyetin esenliğidir (Bauman, 2019: 43). Aristo, insanın kendi bedeniyle birlikte mülkünde olan şeylerin de refah içerisinde olmasına büyük önem verir. İnsanın mutluluğu da bu iki kavramın olumlu olarak sahibinin yararına kullanımudur. Bu tanıma göre, mülkiyet de özgürlüğün içerdiği bir kavramdır. Antik Yunan’da kadının sahip olduğu mülkiyet haklarına bakıldığında, her ne kadar yasal olarak bir hak söz konusu olmasa da kadınların belli ölçüler çerçevesinde mal edinip ticaret yaptığı açıktır. Athena’da belirlenen ölçüler ışığında, kadınların ticarete yer alması, düşünürlerce onların görünmeyen bir gücü olduğuna kanaat getirilmesine neden olur (Johnstone, 2003: 248). Her ne kadar Athenalı kadınların yasal varisi yakını olan bir erkek olsa da sahip oldukları bu ufak mülkiyet hakları onların varlıklarının ve özgürlüklerinin kanıtıdır.

John Locke için dünya üzerindeki bütün aşağı düzeydeki yaratıklar insanlığın ortak malıdır, fakat sadece insanın kendi şahsiyeti onun özel mülkiyetidir. Bu hak kendisinden başka hiç kimseye ait değildir. Bedenin ürettikleri ve elin yaptığı işler, başka birinin değildir. Doğanın insana verdiği şeylere kendi emeğiyle kendinden bir

²⁹ Engin Gençtan’ın Sahip Olmak ya da Olmamak adlı kitabından 40. sayfada yer alan alıntısıdır.

şeyler ekleyen, o ürünü değiştiren insan, onu kendi mülkiyetine almış olur. Böylece ortaya çıkan emek, üretenin mülkiyetindedir ve yalnızca onun olur (Usta, 2021: 340).

Locke, toprağın Tanrı tarafından insanın mülkiyetine verildiğini savunur:

Eğer ki biz doğal nedenler çerçevesinden bakarsak, insan doğduğunda kendi varlığının devamlılığının sağlanması için et ve süt gibi farklı şeylere ihtiyaç duyar. Bu besinlerin sağlanmasında öncü rol üstense doğadır. Diğer bir deyişle, Tanrı tüm dünyayı Adem'e ve Nuh'a ve de onların çocuklarının hizmetine sunmuştur. Açıktır ki, Kral David'in de ifade ettiği gibi dünya insanların çocuklarının hizmetine sunulmuştur, genel manada da insanoğlunun hizmetindedir (Locke'den akt. Gronow, 2016: 225).

Locke, modern dünyada hala süregelen kapitalist anlayışla genel açıdan Hristiyan dünyasının materyalizmi ve kapitalizmini bu şekilde açıklar. Ortodoks Yahudi inancına tam ters bir düşünceyle, modern dünya Hristiyanlığının pek çok alanında da gözlemlenebileceği üzere öldükten sonra yaşanacak olan ahiret yaşamından ziyade şu anda içerisinde var olunan dünya önemlidir. Doğada yer alan her şey insan için yaratılır ve insan yüce varlık olarak her şeyi yapmakta özgürdür. İnsan yaratılanların arasında en akıllısı ve en büyüğü kabul edilir. Bu görüş çerçevesinde özellikle de kapitalist dünya düzeni kendine alan yaratma fırsatı bulur. Locke, Amerika kıtasının da keşfiyle bu durumun Orta Çağ itibarıyla daha da arttığını ve yadsınamaz bir gerçeklik olduğunu gösterir.

Fransız düşünür John Calvin, mülkiyet kavramını bir sorun olarak ele alır ve iki farklı dönem olarak açıklar. İnsanların daha ilkel sayılabilecek dönemlerde huzurlu olduklarını, takas sistemiyle aralarında eşya değişimi olduğunu ve bu değişimin de insancıl bir şekilde yapıldığını bu sayede de insanların huzur içinde yaşamlarını sürdürdükleri görüşündedir. Bu devrin sonlanması Calvin için insanın ilk yasaklı meyveyi yiyip, ilk günahı işlemesiyle olur (Kılıç& Demirçelik, 2011: 188). Bu günahın ardından mülkiyet kişisel anlamda insanların yaşamına girer ve bu da düzenin değiştiği anlamına gelir. Calvin de esas anlamda kilisenin her bakımdan etkin olduğu dönemde, mülkiyet sorununu daha dini açıdan yorumlamakta kaçınmaz.

Her türlü mülkiyetin Tanrı'ya ait olduğunu açıkça belirtir. Calvin, bu duruma ek olarak farklı bir yorumlama da getirir. Tanrı çok sevdiği insana, mülkiyet hakkını da bahşeder. Artık mülk, Tanrının olmaktan çok insanındır. Her ne kadar Tanrı bu tarzda bir feragatte bulunarak insanı yüceltir. Kişisel manada elde edilen mülkün yalnızca insanın kendi çıkarları doğrultusunda kullanılması, Calvin için yanlış bir harekettir.

Eğer bir kişi, kendi mülkünde olanları diğerlerinin de çıkarlarını gözeyerek harcaması gereken yerde yalnızca kendi çıkarlarını göz önünde bulundurarak kullanırsa Tanrı onu cezalandırır. Varlıklı olsa dahi Tanrısal, kutsal bir ıstırapla acı çekmeye mahkûm olur (Kılıç& Demirçelik, 2011: 188).

Amerika Birleşik Devletleri'nin kurulduğu ilk zamanlarda yaygın olan Puritan geleneklerde de görüldüğü üzere çalışkanlık Tanrı katında kişinin seçilmiş olduğunun en önemli göstergesidir. Bir kişi ancak çalışkan olmasıyla kendini diğerlerinden ayırabilir ve Tanrıya layık görür. Seçilmiş kişiler ise halihazırda çalışkan olanlardır. Calvin de bu görüşlerin öncü adlarından sayılan düşünürlerinden biri olarak, mülkiyeti elinde bulunduran kişinin verim alabilmesi ve bu mülkten en güzel seviyede yararlanabilmesi için yapması gereken yegâne şeyin çalışmak olduğunu açıkça savunur (Kılıç& Demirçelik, 2011: 189). Calvin'in bu görüşleriyle tembellik edip de kendi ürünü üzerinde çalışmayan kişinin günah işlediğini belirtir. Bu bağlamda da kişi her ne kadar varlık dünyasında bugününü ve yarınını kurtarmak adına, öteki dünyayı hesaba katmadan çalışsa da çalışkanlığa kutsiyet atfedilmesi nedeniyle şan, şöret, mal, mülk sahibi olmak da bir bakıma Tanrı'nın rızasını kazanmak adına yapılan eylemler olarak kabul edilir. Çalışkanlık, varlıklı olmak, kariyer sahibi olmak gibi tamamen dünyevi olgular da kutsandır.

Calvin, Martin Luther ile Reform çağının öncüsü olarak kabul edilebilecek adlardandır. Orta Çağ'da kilisenin egemen olduğu ekonomik alanda da baskılardan kurtulmak amacıyla insanlar bir araya gelir ve böylece bu hareketle birlikte Kilise elinde bulundurduğu mülkü dağıtmak zorunda kalır. Protestanlık mezhebinin de yaygınlaşmasıyla hem daha özgürlükçü bir siyaset hem de daha serbest bir ekonominin adımları atılır.

Mülkiyet kavramı ahlak bilimi açısından ikiye ayrılır (Barros, 2008: 41). Kavramı ahlaki açıdan inceleyenler, mülkiyet ile dokunulmaz olmayı kişisel özgürlük ile bağdaştırırlar. Ahlaki mülkiyet kavramı savunucularından Locke, bir mülk üzerinde çalışan kişinin artık o mülkün sahibi ile eşdeğer nitelikte olduğunu belirtir. Robert Nozic ise karşıt görüştedir. Nozic, bir kişi bir mülk sahibi ise ahlaken de o mülkü hak eder ve o mülk yalnızca sahibine aittir. Her iki görüş için de sahiplik durumu sonuçtan bağımsızdır ve bireysel özgürlük temel noktadır (Barros, 2008: 41).

Sadık Usta, *Dünyayı Değiştiren Düşünürler* serisinin üçüncü kitabında, Jean-Jacques Rousseau'dan bahseder. Rousseau için insanlığın ilk dönemlerinde ne mülkiyet ne de eşitsizlik vardır. Pandora'nın kutusunun açılımı, özel mülkiyet kültürünün insanlar tarafından yerleştirilmesiyle oluşur. Rousseau için insanlar doğadan ayrıldıklarında eşitlikten yoksun kalırlar. “Uygarlık için bir adımın atılması aynı anda eşitsizlik için de atılan bir adım demektir” (Rousseau, 1984: 26).

Toplumu oluşturan her bir parça, her bir kamusal organ, çerçevelenen an itibariyle kişisel anlamda kendi güçleri, deneyim ve mülkleri ile topluma dahil olur (Rousseau, 1984). Bu bağlamda, insanın toplumun bir parçası olması, gerçekte kendi mülklerinin de o topluma dahil olması demektir. Mülkiyetin özellikle de şahsi mülkiyetin, toplumun bir parçası olması, mülkiyet denen kavramın geçerliliğini sorgular. Toplumun bir parçası olan insan, her şeyiyle topluma dahil olursa mülkiyet ve özgürlük hakları da yasalarla korunur. Rousseau için bu durum aynı zamanda bir kısıtlamadır çünkü birey kendi mülkiyetinde olmayan her şeyden mahrum kalır. Mülkün sahipliği de tartışmaya açık bir konudur.

Mülkiyet, 1776 yılında yayımlanan Bağımsızlık Bildirgesiyle Kuzey Amerika'da yaşayan insanlara bir hak olarak tanınır.

Mülkiyet, her bir yurttaş için kendi eşyasının keyfini sürmesi veya farklı şekillerde kullanabilmesi amacıyla bir hak garanti altına alındı. Mülkiyet hakkı sınırlıdır ve her bir yurttaş bir diğerrinin mülkiyet hakkına saygı duymalıdır (Steward akt. Katz., 1976: 468)

Thomas Jefferson, Bağımsızlık Bildirgesi'nde temel haklar olarak yer alan yaşam, özgürlük ve mutluluğa erişim haklarının insandan alınamayacağını vurgular. Bu ana hükümlerin yanı sıra Jefferson, mülkiyetin de tarihsel açıdan yadsınamaz bir kavram olduğunu vurgulamakla birlikte, bu hakkın esasen kalıcı olmayan bir hak olduğu görüşündedir. Avrupa'daki uygulamaların aksine, insanların ürettikleri mahsulleri kendi mülkü olarak kullanabilme ve satabilme hakkı vatandaşlara bir güvence vermek anlamına da gelir. Jefferson ekonomik açıdan sağlanan faydaya ek olarak siyasi anlamda da mülkiyet hakkının ülkeye fayda sağlayacağı görüşünü savunur (Katz., 1976: 474). Jefferson, İngilizlerin boyunduruğundan kurtardığı 13 koloni ile onayladığı bu bildirgede mülkiyetin miras yoluyla birlikte hem kadına hem de erkeğe geçebileceği vurgusunu yapar (Katz., 1976: 471). Bu durum da Yeni Dünya'daki kadınların, hak ve özgürlüklerine Avrupa'daki hemcinslerine nispeten daha erken

kavuştuğunun ispatı niteliğindedir. Fırsatlar diyarı olarak nitelendirilen Amerika’da *Founding Fathers* Kurucu Babalar öncülüğünde ekonomik olanakların yanı sıra hak ve özgürlüklerin insanlara cazip gelmesi nedeniyle göç oranları hatırı sayılır derecede artar. Jefferson’ın mülkiyet ve devlet üzerine olan fikirleri yalnızca Batılı düşünce yapısına katkı sağlamaz, cumhuriyetçi düşünceyi de özgün bir biçimde etkiler. Özellikle de Alexander Hamilton ile bağdaştırılan kendine özgü bir fikir sistemini meydana getirir (Katz., 1976: 482).

Ahlaki mülkiyet görüşünün tam tersi olarak doğan bağlı mülkiyet ise, bireysel mülkiyete saygı duyan bir görüştür. Jeremy Bentham, mülkiyeti kişinin çalışmasına has, üretimi destekleyen bir kavram olarak açıklar (Barros, 2008: 44). Bu görüş ekonomik yeterlik ve sosyal refahın en üst düzeyde olması için mülkiyeti savunan ekonomik teoriler ile yakından ilişkilidir. Barros, bağlı mülkiyet ve ahlaki mülkiyet anlayışlarının özgürlük düşüncesi ile bağlarının olduğu görüşündedir (Barros, 2008: 45).

Özel mülkiyet insanlara özgür bir biçimde yaşamaları için iki farklı dayanak noktası sunar. Öncelikle, negatif özgürlük bağlamıyla birlikte bakıldığında eğer kişi özgür iradesiyle gerçekleştirmek istediği eylemleri kaynak eksikliğinden dolayı gerçekleştirmekten yoksunsa bu durum özgürlüğüyle tutarlıdır (Reich akt. Barros, 2008: 51). İkinci olaraksa, özel mülkiyetin eksikliği, insanların yoksun olduğu kaynağı elinde tutan diğerleri sebebiyle bağımsız ve özgürce hareket edememelerine neden olur. Rich’in de gözlemlediği gibi, siyasi hak ve özgürlükler bireylerin ve özel grupların bağımsız bir şekilde hareket ettiklerini varsayar. Bu iki durum göz önüne alındığında, mülkiyet yoksunluğu esas olarak özgürlük yoksunluğu anlamına da gelir.

Özel mülkiyet sistemi kişisel özgürlüğün sağlanmasında yaşamsal bir önem taşır (Barros, 2008: 69). Özel mülkiyet mahremiyet ve özerkliği sağlayan bir alan oluşturarak gücün yaratabileceği herhangi bir dayatmaya karşı bireyleri korur ve bireylere özgürlüklerini deneyimleyebilecekleri bir alan sağlar. Mülkiyet haklarına karışarak, insanlar doğrudan bu özerklik ve mahremiyetini kaybetme tehlikesiyle kendi yaşamlarının kontrol altına alınması gibi büyük bir sorunla karşılaşır. Özel mülkiyetin hiçbir karışma veya zor kullanım olmadan yalnızca sahibinin iradesinde olması bir nevi özgürlüğün uygulanması olarak yorumlanır. Özel mülkiyet olmadan

dini özgürlük, ifade özgürlüğü gibi toplumsal yaşamda var olması gereken özgürlüklerin varlığından söz etmek neredeyse olanaksızdır.

D. Benjamin Barros'un da çalışmasında bahsettiği üzere, sosyalist devletlerde üretici kaynaklarının özelleşmesini engellediğinden özgürlükten daha az söz edilir (Barros, 2008: 69). Bu ifadeden hareketle mülkiyetin doğrudan özgürlüğü etkilediği sonucuna varılır. Liberal devletlerin özellikle de serbest piyasa ve özelleşmenin etkisi özgürlüğün dayanak noktası olarak görülür. Bunun nedeniyse, eğer kişi özgürlüğünü istediği gibi yaşayabileceği kaynaklardan mahrumsa, ortada herhangi bir özgürlükten bahsedilememesidir. Barros, burada da açıkça belirttiği üzere özgürlüğün doğrudan mülkiyetle ilişkili olduğunu ortaya koyar. Mülkün tekrardan dağıtımına özgürlüğün sağlanmasında oldukça büyük bir rol oynar fakat bu her zaman özgürlüğün de bu durumla direkt geleceği savı yanlış olacaktır. Farklı toplumlarda gücün dengesi farklı şekillerde kurulur ve her zaman da adil bir şekilde olmayabilir. Refah, eşitlik, özgürlük gibi toplumsal olgular farklı denge oluşumları olarak var olur. Özgürlüğün dengesi toplumdan topluma değişse de özel mülkiyetin varlığı ve bu varlığına kaçınılmaz olduğu oldukça açıktır.

Mülkiyet, erkekler tarafından sahip olunan maddi güç ile ana soylu düzen yerine baba soylu düzene geçilmesine neden olur. Erkeğin artı eksi değerine hükmetmesi, mülk sahibi olma koşuluna neden olur. August Bebel, kişisel mülkiyet kavramının ortaya çıkması ile erkeğin kadın üzerindeki egemenliğinin ortaya çıkmasının kaçınılmaz olduğunu vurgular (İmançer, 2002: 159).

Mülkiyet kavramı, çoğunluğun mülk sahibine bıraktığı yapılarla yarattığı alanlar sayesinde bağımsızlığın, onurun ve çoğulculuğun devamı olarak mülkiyet sahibiyle toplum arasına bir çizgi çeker. Dokunulmaz olmayan bu sınırın -ki bu özel alandır- toplum tarafından korunması gerekir (Barros, 2008: 47). Özel mülkiyete dayalı yarışçı ekonomi kurumsal bazlı özgürlüğü garanti altına alır. Özel mülkiyete dayalı rekabetçi ekonomi, özgürlüğün garantisidir. Bu rekabet de bireylerin özel olarak hak sahibi olma mülkiyetini elinde barındırır (Chapman, 1980: 293). Mülkiyet kavramıyla erkeğin hak sahibi olma hakkı yavaş yavaş kadının rolünün ikincil olarak konumlandırılmaya başlanmasına ve öteki olarak görülmesine yol açar (Beauvoir, 2019: 109). Mülkiyetin erkeklere geçişiyle özel mülkiyet gelişir, daha da yaygınlaşır. Bu durum da kadının rolünün ikincil görülmesinin yaygınlaşmasına zemin hazırlar.

4. URSULA K. LE GUIN'DE ÖZGÜRLÜK VE MÜLKİYET

4.1. Esaretten Kaçış: *Atuan Mezarları*

Ah Kadın
Hatırla kim olduğunu
Kadındır
Tüm yeryüzü

Ursula K. Le Guin, *Dünyanın Kıyısında Dans*

Le Guin, *Yerdeniz Büyücüsü*, *Atuan Mezarları*, *En Uzak Sahil*, *Tehanu* ve *Öteki Rüzgâr* adlı yapıtlarından oluşan *Yerdeniz* serisini 1960'lı yıllarda yazmaya başlar. Bu seri her fantastik yapıtta rastlanmayan hem şiirsel hem de alegorik öğeler barındırır. Bilim kurguda şairane bir anlatının yerini bilimsel verilerle bezeli bir anlatım alırken, Le Guin'in şairane üslubu kendini gösterir. İlk olarak *Yerdeniz Büyücüsü* ile başlayan bu seriyi, *Atuan Mezarları* ve *En Uzak Sahil* kitapları takip eder. Yazar, seriyi üçleme olarak bitirme niyetinde olsa da yıllar sonra üç kitap daha çıkarır ve seri toplamda altı kitaptan oluşur. Le Guin, seriyi yazmaya nasıl başladığını soranlara, *Yerdeniz* serisine daha önceden niyet ettiğini ve belli başlı planlar yapmadan sadece yazdığını belirtir (Le Guin, 2018: 20). *Yerdeniz* onun içindedir; Le Guin bir kaşıftır ve *Yerdeniz*'i keşfeder, icat etmez. Bu seriyi planlamadığını belirtirken, *Yerdeniz*'i bilinçaltında bulur.

Kadının özgürleşmesi ve birey olarak bir kimlik oluşturması bağlamında ele alacağımız *Atuan Mezarları*'nın konusunu Le Guin tek kelimeyle anlatır: *Cinsellik* (Le Guin, 2018: 25). Pek çok simge barındıran bu yapıt cinsellikle bağlantılı olarak düşünülebilir. Le Guin bu kitap için şöyle der: “*Açıkça, Atuan Mezarları bir kadının büyümesi olarak okunabilir. Kitapta yer alan temalar, doğum, yeniden doğumla birlikte yıkım ve özgürlüktür*” (Le Guin, 2018: 25).

Antropolojik açıdan bakıldığında kadınlığa geçiş ritüelleri genellikle cinsel olgunluğa erişimle alakalıdır. Bazı kültürlerde beden bozulması diğer bir değişle bekaretin bozulması, bazı kültürlerdeyse kişinin özgürlüğünü yaşamaya başlaması kadınlığa kabulde ilk işaretler olarak yer alır. *Atuan Mezarları* da kadınlığa ve özgürlüğe olan

yolculuğunda Arha'nın özgür Tenar olma yolculuğu dur ve insanların doğuştan itibaren hem tamamıyla çevreye bağlı olmadan kendini anlamlandırabilen hem de bu durumun bilincinde olarak hareket eden ve olayları da bu durumdan bağımsız bir şekilde yorumlayabilen bir karakterin yolculuğuna odaklanır. Kişinin kim olduğunun çevresindeki insanların ve kültürel altyapısının yanı sıra kendi kararlarıyla özgür iradeyle belirlendiği romanın odaklandığı konulardandır. Duygusal anlamda hissedilişinin yanı sıra performatif olarak da deneyimlenen özgürlük kavramının bir kadına nasıl cesaret verdiği romanın sonlarına doğru açıkça gözlemlenebilir. Le Guin'in diğer yapıtlarında da üzerinde durduğu özgürlük teması özellikle de bu yapıtta kendini hissettirmekten vaz geçmez. Roman boyunca esaretten özgürlüğe olan yolculuk çerçevesinde gelişen olaylar, Le Guin'in şairane anlatımıyla sunulur. Kendini ve yaşadığı yeri daha sağlıklı bir şekilde yorumlayabilen baş kişi, roman ilerledikçe kendini sosyal alanda var olabilen özgür bir birey olarak bulur.

Atuan Mezarları, Yerdeniz serisinin ikinci kitabıdır. İlk kitapta Ged, adların gücünü keşfeder. Keşfettiği bir diğer güç ise bir büyücü olarak kendi gücüdür. Büyücülük yolculuğunda, çokça sınanır. Le Guin, J.R. Tolkien'in Orta Dünyası gibi, kendine bir dünya kurar ve orada farklı farklı yaşamlara yer verir. Daha sonraları asıl isminin Ged olduğunu öğrenen ana kahramanın diğer adı da Çevik Atmacadır. Kendisinde büyücü ışığını gören teyzesi onu büyücü olabilmesi için eğitir. Daha genç bir adamken, köyünü Karg istilasına karşı korumak amacıyla Duny, köye bir büyü yapar ve köy görünmez olur. Bu sayede genci ve yaşlısıyla tüm köy halkı tehlikeden kurtulur. Yaşadığı yeri, Re Albi'yi, Ogion'dan öğrenecekleri olduğu için terk eder ve onunla Roke Adasına doğru bir yolculuğa çıkar. Roke, büyülü bir adadır. Ged, sonraları ise bir büyücülük okuluna katılır. Öğrenme konusunda hevesli ve oldukça da hızlıdır. Girdiği bir karşılaşma sonucunda kendini öldürtür, fakat yaşama geri dönmeyi başarır. Eve dönüş yolculuğunda karşılaştığı ejderhalardan birinin ismini bilmesiyle de Ged "ejderhalar ile konuşan adam" takma adını alır.

Yerdeniz Büyücüsü'nün belki de en önemli noktalarından biri, Ged'in kendi gölgesini çağırmasıdır. Ged kendi gölgesinin farkındadır ve ondan korkup kaçmak yerine onunla yüzleşmeyi seçer: "*Ben buradayım. Ben, Çevik Atmaca olarak buradayım ve kendi gölgemi çağırıyorum*" (Le Guin, 2018: 141).

Yerdeniz Büyücüsü'nü takiben yazılan *Atuan Mezarları*, baş karakter Tenar'ın öyküsüyle başlar. Romanın başlangıcında Tenar'dan Arha olarak bahsedilir. *Atuan Mezarları*'nda yaşayan tek rahibe olan Arha'nın öldüğü gün bir kız çocuğu dünyaya gelir ve Arha adı ile bilinir. Adı ile rahibelik görevi de ona verilir. Rahibenin öldüğü gün doğduğu için rahibenin reenkarnasyonu olduğuna inanılır ve bu nedenle de farklı bir yaşama sahip olur. Küçük bir çocukken ailesinden alınan Tenar'a rahibeler bir tören düzenlerler ve adını "yutulmuş" anlamına gelen "Arha" ile değiştirirler:

"İsimsizler, kendilerine ikram edilen, esasen de bir adı olmadan doğan bu çocuğu görsünler. Onun ölümü ile, yaşamı ve ölümüne kadar olan kısmı kabul etsinler. Onu kabul edilebilecek biri olarak bulsunlar. Onu yutsunlar.

Borular kadar tiz, sert bir sesler cevap verdi:

-Yutuldu! Yutuldu!" (Le Guin, 2018: 15).

Tenar, Ged ile tanışmaya kadar kendi ismini hatırlayamaz. Yalnızca Arha olarak yaşar. Özgürlükten yoksun, yalnızca verilen adı üstlenebilen ve kendisi için farklı bir dünya düşü bile kuramayan Arha'ya Ged ile deneyimlediği özgürlük tekrardan kendi ismiyle yaşama fırsatı sunar. Küçük Tenar, adının artık Tenar olmadığını kabullenir. Manar ile konuşmasında da onu uyarır ve artık Tenar olmadığını belirtir (Le Guin, 2018: 17). Tenar artık yutulmuş olandır. Esasında artık Tenar diye birisi yoktur, o Arha'dır. Arha ismiyle yutulan yalnızca Tenar kimliği değil, Tenar'ın çocukluğu, masumiyeti, gençliği ve en önemlisi de özgürlüğüdür.

Ged ile tanıştıktan sonra bir düş görür ve düşünde kendi adıyla seslenilir ve ancak o zaman kendi kimliğine kavuşur (Le Guin, 2018: 103). Tenar kendi adını yeniden anımsamış olduğu için oldukça heyecanlıdır:

"Ben Tenar'ım, dedi, alçak bir ses tonuyla ve orada açık güneşle yıkanmış gökyüzünün altında, korkudan, soğuktan ve sevinçten titreyerek. Kendi ismimi tekrardan aldım. Ben Tenar'ım!" (Le Guin, 2018: 103).

Arha, çocukluktan itibaren farklı bir şekilde yetiştirilir. Bir gün surlara tırmanırken yakalanır ve arkadaşları kırbaçlanır (Le Guin, 2018: 29). Her ne kadar kutsal bir görevi varmış gibi görünse de Arha orada esaret altındadır ve bu durum daha bir çocukken başlar:

"Çocuğun ağzından hiçbir şey çıkmadı. Manan ise yavaşça orayı terk etti. Hücrenin yüksek duvarlarında var olan ışık da söndü. Yutulmuş anlamına gelen Arha'dan başka bir isme sahip olmayan bu küçük kız, karanlıkla bakışarak uzandı" (Le Guin, 2018: 17).

Hücrenin yüksek duvarlarından süzülen ışığın gitmesi, Arha için artık fiziksel karanlığın yanı sıra gençliğinden yetişkinliğine dek uzanacak olan karanlık zamanların da habercisidir. Yıllar boyu Atuan Mezarlarında, esaret altındaki Tenar ışıqla her zaman buluşamaz. Mezarlığın, labirentin karanlık yapısı Tenar'ı da etkisi altına alır. Özgür bir iradeyle hareket edemez. Her ne kadar kendi iradesini ortaya koyacak eylemlerde de bulunsa, Tenar baş rahibe olarak sürgündedir. Ged ve Tenar labirentten kaçarken, karanlık ve aydınlığa yapılan vurgu, yaşamın tutsaklık ve özgürlük boyutuna vurgu yapar:

“-O zaman izin verelim de onlar bizim nerede olduğumuzu anlasınlar, dedi adam; elimde tuttuğu asayı ileri denizin dalgalarının gün ışığına sıçradığı gibi, tavandaki ve duvardaki sayısız elmasa yönelen bir parlaklık yayıldı: Işığın zaferi. Büyük mağaranın içinden iki insanın kaçtığı iki insanın zaferi” (Le Guin, 2018: 129).

Jung açısından bakıldığında Ged, Tenar'ın içindeki her zaman harekete hazır olan maskülen yanı yani animusudur. Taocu felsefeye göre ise “yin” i aydınlatmaya başlayan, onu ışıtmaya zorlayan “yeng” dir. Ged ile tanışmasının ardından Tenar özgürlüğü sembolize eden ejderhaları duymak ister (Le Guin, 2018: 120).

Arha'ya adını yeniden veren Ged, onun feminen zaman akışına entegre olmasını sağlar. Arha'nın düşünde ateş renginde bir kuşa benzer bir melek görmesi ve mezarlarda esir olarak yaşamasından sonra, anka kuşu gibi göğsünü titrettikten sonra serbest kalır (Donaldson, 2013: 45).

Kadının hava ve ateşle ilişkilendirilmesi, Tenar'ın mezarlıklardan kendi doğası ve özgürlüğüne kavuşmasına giden yolculuğunun simgeleridir. Ateşten gelen kuş imgesi Tenar'ın özgürlüğünün sembolüdür.

Yeraltı mezarları ve labirentler de Arha'nın esaretinin en çarpıcı simgeleri olurlar. Atuan Mezarları bir labirentten oluşur. Yeraltı labirentinden oluşan mekân, artık Arha için çözülmesi gereken bir bilmecedir. Arha, labirente girmeyi dener, kendi yalnızlığının ve de bağımsızlığının buruk fakat yine de iyi hissettiren taraflarını anımsayacak ve bunun keyfini sürecektedir kadar ilerler (Le Guin, 2018: 53). Merak duygusu Arha'nın motivasyonu olur.

Yine bir gün Arha labirentteyken, alışılmadık bir durumla karşılaşır. Bir hırsız görür ve yakalatıp öldürmeye karar verir. Bu durumu tanrılarına anlatırken de “Efendiler” olarak hitap eder. Karanlığın bozulduğunu görür ve hırsızı öldüreceğine dair söz

vererek oradan ayrılır (Le Guin, 2018: 68). Bu sözü verirken, hırsızın bir daha doğmayacağından söz eder. İntikamın tam olarak alınması için hırsız, başka yaşamlarda var olmamalıdır. Le Guin'in kitabında yer verdiği bu inanış, Taoizm'de kendini gösteren reenkarnasyon inancıdır. Le Guin de Yerdeniz serisi boyunca-örnekten de anlaşıldığı üzere- *Atuan Mezarları*'nda reenkarnasyon inancına yer vermesi gibi yapıtlarının bazılarında da kendi etkilendiği inançlara yer verir.

Arha, mezarlara giren hırsızla yani Ged ile tanışır ve onu tutsak eder. Arha, kendi ismini söylediğinde Ged ona bu ismin yenilip yutulmuş anlamına geldiğini belirtir. Arha'nın ismi yaşamına sirayet eder. Arha da *Atuan Mezarları*'nda özgürlüğü, geleceği, iradesi bastırılmış bir nevi yutulmuştur. Kendi benliği yerine ona biçilmiş rahibe rolünü üstlenir ve ona göre hareket eder. Kendi iradesi önemli değildir. Daha küçük bir çocukken gördüğü eğitimlere göre hareket etmek zorunda kalır. Sürekli bir beklentiyi karşılamaya çalışır, doğduğu gün ölen rahibenin yerine geçmesi beklenir ve Arha da bu rolü üstlenir. Kendisini, binlerce yıldır yaşayan ilk Rahibe olarak tanımlar, ismini bilmiyor değildir. O önemli biridir. Ged'in, Arha'nın kendi ismini bilmediğini söylemesine karşın Arha olduğu konusunda kararlılık gösterir (Le Guin, 2018: 68):

“Getirebileceğim zaman, su ile yiyecek bir şeyler getireceğim. Pek fazla olmayacak bunlar. Su az olmaz fakat belli bir vakit pek de fazla yiyecek olmaz. Benim de karnım acıkıyor ama yaşamının devamlılığına yetecek kadar getirebilirim ancak. Bir, iki gün gelemeyebilirim. Öncelikle Kossil'i aradan çıkarmam gerekiyor. Söz veriyorum ki geleceğim, matarayı sakla. Hemen gelemeyebilirim ama geleceğim. Adam yüzünü ona doğru kaldırdığında yüz ifadesi tuhaftı. Kendine iyi bak, Tenar dedi “(Le Guin, 2018: 68).

Arha, Ged'i korumak ister ve öldürülmemesi için onun saklanmasına yardım eder. Önünde farklı engeller olmasına karşın onun yaşamının devam edebilmesi adına, bu engellerin üstesinden geleceğine dair söz verir. Bu durum da romanın cinsel temada ilerlediğinin işaretidir.

Ged çevresindeki şeylerin asıl adlarını bilir. Arha, Ged ile tanıştıktan sonra unuttuğu ismini rüyasında görür. Arha'nın adı esasında Tenar'dır. Ged'den ayrıldığında Ged'in güçlü Tenar'ı etkiler ve bu sayede senelerden beri bilmediği gerçek ismini geri kazanır:

“İsimleri bilmek benim işim. Kendi sanatım. Baksana, eğer birine büyü yapmak istersen onun gerçek adını bilmen gerekir. Aksi halde ona büyü yapamazsın. Biz adalarda yalnızca gerçekten güvendiğimiz kişilere isimimizi söyleriz. Bunun nedeni de isimlerde tılsım olmasıdır. Bir büyücünün de hayatı boyunca yaptığı şey isimleri bulmaya çalışmaktır” (Le Guin, 2018: 113).

Bir büyücü olarak Ged'in işi de adları aramaktır. Bu nedenle de Arha'nın gerçek ismi olan Tenar'ı rahatlıkla görür ve genç kızın da farkında olmasını sağlar. Ged için Tenar karanlığın ortasında parlayan bir fener gibidir. Her ne kadar zifiri karanlıkta da olsa, Tenar çevresi tarafından görülür, seçilir. Kimse onu gizleyememiştir (Le Guin, 2018:114). Yerdeniz serisinin okurları ve diğer eleştirmenler de Yerdeniz'de yer alan kurmaca dışı ve kişinin kendilik durumu hakkında kurgulanan durumları eğlendirici bulur. Bir kişinin ismi yalnızca dilbilim açısından yan yana yer alan harflerin oluşturduğu bir bütünden fazlasıdır. Kişinin kim olduğu, çocukluğunda ve gençliğinde edildiği tecrübelerle gelişir ve yetişkinlikte kimlik oluşur. Bu kimliğin ve ismin arasındaki bağın sağlıklı olmasıyla da Foucault'nun deyiimiyle “özneleştirme” (subjectivation) gerçekleşir.

Dr. Cem Kılıçarslan, “What Our Darkness Tells Us: Gendered Chthonic Imagery in Robert Bly's Iron John: A Book About Men and Ursula Le Guin's The Tombs of Atuan” adlı çalışmasında Arha'nın bekaretinin her ne kadar kutsal görülüp korunması gereken bir olgu olsa da bireysel özgürlüğün kazanılması adına feda edilmesi gereken bir durum olduğunu savunur. Arha psikolojik açıdan sağlıklı bir kişidir çünkü cinsel birliktelikten uzak durur (Kılıçarslan, 2008: 64). Kadın ruhunun özgürleşmesi de cinsel deneyim ile doğrudan bağlantılıdır. Labirent daha modern bir terminolojiyle bakıldığında intikam eşliğinde dişiliğin kutsallaştırılması olarak okunur. Azizelerden oluşan tarikat vajina şeklindeki taşın kutsal karanlığında dinlenir (Ross'dan akt. Kılıçarslan, 2008: 63).

Jung için, değişimin evrensel bir sembolü olan labirent, Atuan Mezarlarında, birleştirici bir rol oynar. Geleneksel bir Jung okumasından ziyade, labirent pek de hoş bir deneyim olmamakla birlikte, doğurganlık ve doğum gibi daha kadınsal deneyimleri de içerir (Kılıçarslan, 2008:63). Tenar, Arha olarak devam ettirdiği kimliğini kaybettiğinde ve Tenar olduğunda labirente giriş yapabilir. Labirent, ışık da dahil dışarıdan hiçbir şeyi kabul etmez. Tenar için labirentin kendi kimliğini bulma ve özünü keşfetme yolundaki rolü yadsınamaz, fakat Tenar esasında Ged ile cinsel olarak kendini keşfeder ve kendi kimliğini inşa eder. Dışarıdan herhangi bir müdahaleyi kabul etmeyen labirentin kendisinden ziyade Ged, Tenar'ın kendi benliğinin ve cinsel kimliğinin inşasında ana etmendir. Tenar, Ged ile tanıştıktan sonra, rahibe olarak yeraltı mezarlarındaki rolünü sorgular ve dış dünyayı merak eder. Tenar'da filizlenen

bu özgürlük arzusu ve merak, kendine olan yolculuğunun temellerini atar. İnsan dış dünyayı, kendisini anlamlandırmak ve dışarıya göre kendisini konumlandırmak amacıyla merak eder. Bu nedenle de insan yeni insanlarla tanışmak, yeni yerler keşfetmek ister. Tenar, Ged ile karşılaşana kadar kendi yaşadığı yeri ve rolünü sorgulamaz fakat, yeraltı mezarlarına giren bu hırsızla dışarıda var olan yaşamı merak eder. Bu merak, kendini anlamlandırma ve özgürlüğe yönelme yolundaki ilk adımıdır.

Arha esasında kendi rolünü ve yaşamını kutsal bulmaz. Atuan Rahibesi olmasına karşın kendisini ayrıcalıklı hissetmez. Günlerin çoğu aynı şekilde sıradandır ve yaşamını normal olarak devam ettiren biri ile aralarında pek bir fark yoktur, biraz daha ayrıcalıklı olmasının dışında. *Atuan Mezarları*'nda, hiç gündüz olmaz. Sadece ve sadece gece vardır. Le Guin, bir kadın olarak Arha'nın esaretini karanlık ile birleştirerek vurgular. Arha farklı bir yaşam stilinden bihaber; ışıktan, özgürlükten, medeniyetten, adaletten uzakta yaşamını sürdürür. Arha, bitmek bilmeyen gecenin içinde esirdir, hapsolmuştur. O esmer adama, tutsak olarak aldığı, su verdiği adama bağlanır.

Tenar, Ged için esaret altındaki bir kızıdan çok daha fazlasıdır. Tenar onun için özgürdür. Efendilerinin sözünden çıkmamasına karşın onları dinlemeyip, Ged'i öldürmek yerine onu gözden uzaklara saklar. Yemek ve su getirir. Her ne kadar esaret altında da yaşıyor olsa, Tenar kendi seçimlerini kendisi yapar. Ged'i öldürmesi beklenirken o öldürmez ve gizler. Kendi isteğine göre hareket eder: *"İsimsizler, yok olmuş değiller onlar hala yaşamını sürdürmekteler. Yalnızca senin hiçbir zaman onlar senin efendilerin olmadılar. Sana köle olduğun öğretildi fakat sen özgürsün"* (Le Guin, 2018: 113).

Ged, Tenar'ın yaptığı bu iyiliğe karşılık ona sahip olduğu en değerli şeyi verir, kendi ismini. Tenar'ın onu öldürmeyip, yeraltında saklamasına karşın kendi yaşamına mal olabilecek olsa da ona kendi ismini söyler. Ged, kendi inancına ve yaşamına mal olabilecek bilgiyi Tenar ile paylaşır. Tenar da kendi canı pahasına Ged'i saklar ve korur. Böylece ikili arasındaki bağ git gide kuvvetlenir.

Tenar, Ged ile yaşadığı yeri terk etmeye karar verir. Ged'i öldürmek yerine, onu sakladığı için diğer görevlilerin Tenar'ı öldüreceğini düşünür. O çoktan cinayetler işlemiş olan biridir ve bu kez kendisine özgürlük yolunda eşlik edecek olan kişiyi, Ged'i öldürmek istemez. Kendi hür iradesini ortaya koyar. Ged, Tenar'ın, kendisini de

özgürleştirdiğini söyler: “*Sen ikimizi de özgür kıldın. Hiç kimse tek başına özgürlüğünü kazanamaz*” (Le Guin, 2018: 122).

Zygmunt Bauman, özgürlükten söz edilmesi için en az iki kişi olması gerektiğini savunur. Özgürlük, sosyal bir sorumluluk, sosyal bir bağ gerektirir. Ged ve Tenar da birlikte özgürlüğe doğru bir yolculuğa çıkarlar; bu yolculuk hem mecazi hem de gerçek anlamdadır. İkisinin birbirine tam da bu nedenle ihtiyacı vardır. Le Guin de Bauman’ın savını destekler nitelikte, ikiliyi birbirleriyle özgür kılar. Ged, *Atuan Mezarları*’nda yakalandığı zaman Tenar’ın yardımıyla yaşamda kalır. Tenar ise her ne kadar -Ged’in tabiri ile- özgür olsa da esaretinden Ged yardımıyla kurtulur. Tenar uyanır; uzunca bir süre yürüdüğü, tüm etlerinin çürüdüğü, kendi beyazlığının karanlıkta parladığı rüyalarından zar zor kurtulur (Le Guin, 2018: 132). Bu uyanış hem gerçek hem de mecaz anlamlıdır. Tenar kendisini rahat bırakmayan rüyalarından uyanır. Gerçek yaşama döner. Diğer bir yandan da rahibe olduğu, tek gerçekliğin Atuan Mezarları olduğunu sandığı yaşamının yerine gerçek dünyaya gözlerini açar. Gerçekten de Ged ile özgürlüğü deneyimleyeceği yaşama uyanır. Eski yaşamında, sürekli başkaları ile birlikteydi. Her zaman başkalarının kurallarına, değerlerine göre yaşamak zorundadır. Esaret altındadır. Ged ile, özgürlüğün kapılarını açar ve farklı bir dünyada yaşayabileceğini görür:

“Tenar uyanı; uzun zaman yürüdüğü, tam etlerinin çürüdüğü ve döküldüğü, kemiklerinin ise beyazlığının karanlıkta parladığı kötü rüyalarından zar zor kurtuldu. Gözlerini altın sarısı ışığa açarak adaçayının aromasını kokladı. Ayıldıkça üzerine bir hoşluk geldi ve bu haz onu yavaş yavaş tümüyle sardı” (Le Guin, 2018: 132).

Hem Tenar hem de Ged’de birbirlerini tamamlar nitelikte iki halka vardır. Bu halkalar, sonsuz bir döngüyü temsil eder. Ged ve Tenar, ruhlarının yeryüzünden silinmedikçe sonsuzluğa kadar farklı bedenlerde var olacaklarını düşünürler. Tenar, binlerce yıl önce ilk Rahibe olarak doğar ve Tenar olarak şu an varlığını sürdürdüğünü düşünür. Her ikisinde de var olan bu halkaların iç içe geçtiği düşünülürse sonsuzluk işareti ortaya çıkar. Halkalar, geleceğe dair umudun sembolü olur. Ged için Tenar, *Atuan Mezarları*’nda yalnızlık, kıskançlık ve karanlıktan başka bir şey öğrenmez. Artık orada olmadıkları için, Ged Tenar’a Havnor dilini öğretmeye başlar. Tam da o arada, onun Atuan’da yalnızca kötü deneyimleri olduğunu savunur. Bildiklerinin dışarıdaki yaşamda pek de işe yaramadığını düşünen Tenar, öğrenmeye oldukça açıktır, çünkü bilmediğinin farkındadır (Le Guin, 2018: 140).

Ged ve Tenar'ın, Havnor'a olan yolculuklarında Tenar yaşamında ilk kez dağları, denizleri, güneşi görür, her birinin adını teker teker Ged'e sorar. Tenar için tüm bu yeni tanıdığı yapılar olağanüstüdür (Le Guin, 2018: 140). Ucu bucağı görünmeyen mavi deniz, kış aylarında da olsa görkemini yitirmeyen ağaçlar, yakıcı bir sıcaklığa sahip olan güneş; her biri Tenar için olağanüstüdür. Ged ve Tenar denizde bir kayıkla yol almaya başladıklarında, Tenar gözyaşlarına hâkim olamaz ve özgürlüğü tanımlar:

“Tenar, başını kendi kollarına gömerek ağlamaya başladı. Yanakları ise artık ıslak ve sıcaktı. Hiçbir faydası olmayan, işe yaramayan kötülüğe esir bir şekilde geçirdiği boşa giden yıllarına ağladı. Acı bir şekilde ağladı çünkü özgürlüğü tattı. Artık Tenar, özgürdü. Öğrenmeye başladığı şey esasında özgürlüğün yükü idi. Özgürlük ağır bir yük olarak vücut bulur. Özgürlük, ruhun sırtlanması gereken hiç de hafif olmayan bir yüküdür. Garip bir sorumluluğu da beraberinde getirir özgürlük. Zordur. Alınan bir hediye değil, bir seçimdir. Özgürlük yolu yukarıya, aydınlığa doğru çıkar; fakat yolcu asla oraya varmayabilir” (Le Guin, 2018: 148).

Tenar, çocukluğundan beri yaşadığı bu esaretten kurtulduğunu, denizdeyken iliklerine kadar hissederek. Duygu yoğunluğu ile başa çıkamayan Tenar, ağlar. Belki de yaşamında ilk defa özgürlüğün tadına varır. Artık, özgür bir insan olarak bunun sonuçlarını üstlenmesi gerekir. Tenar'ın farklı bir sorumluluğu vardır, bu da özgür bir birey olmanın, özgürlüğün sorumluluğudur. Uçsuz bucaksız deniz, Tenar'a bu zamana kadar neler kaybettiğini hissettirir. Özgürlüğün tadına varan Tenar, esaretten kurtulur. Kendi emniyetiyle özgürlüğü arasında seçim yapmak zorunda kalır ve Tenar özgürlüğü tercih eder. Özgür olmak, Tenar'ın karakterinin vazgeçemeyeceği bir parçasıdır.

Kendi kimliklerini öteki dünyaya veya yeraltına ait imgelerle bulan erkeklerin aksine kadınlar, kendi yeraltı dünyasını kendileri yaratmakla kalmaz ve o dünyaları sayesinde de olgunluğa erişirler. Ayrıca, kadın kendini sisteme de kabul ettirmek zorundadır (Kılıçarslan, 2008: 65). Tenar da bir kadın olarak bu sistemin içerisinde kendini bulur. Cinsel kimliğini Ged ile keşfeder, fakat kendi olma yolculuğunun tamamlanması için cinsel kimliğinin farkındalığı veya bağımsızlık gibi durumların tek başlarına yeterli olmayacağını da farkındadır. Ged tarafından terk edildikten sonra, kendi ayaklarının üzerinde durmak zorundadır. Kadın kimliğinin inşası da esasında bu terk edilmeye gelişir.

Hiç şüphesiz Tenar'ın kendi olma ve özgürlüğe kavuşma yolculuğunda Ged büyük rol oynar. Tenar'a kendi ismini yeniden kazandırmasıyla birlikte labirentte yaşadıkları ve son olarak da Mezarlardan kaçmaları Tenar'ın yaşamının şekillenmesinde büyük öneme sahiptir. Tenar, Mezarlardan kaçarak Arha kimliğinden arınır ve Tenar olma yolunda büyük bir adım atar:

“Mezarları terk edeceksin. Atuan'ı terk edeceksin. Birlikte denizleri aşacağız. Eğer bunu yaparsak farklı bir hikâye başlatmış oluruz. Ya Arha olursun ya da Tenar ama ikisi birden olamazsın” (Le Guin, 2018: 120).

Ged, baş kahramana seçim hakkı sunar ve o da Ged ile gitmeyi, özgürleşmeyi, Tenar olmayı kabul eder. Her ne kadar ilerisi için ne olacağını tam kestiremese de, Tenar kendi olabilme yolculuğuna çıkar. Tenar'ın hem özgürleşme hem de kendi olma yolculuğunun başlamasına yardım eden Ged, Tenar için bir dönüm noktası ve özgürlüğe açılan kapıdır.

Roman boyunca okur Tanrılar, krallar, karanlık güçler ve rahibelerin fantastik oyunları ile bir araya getirilir. Yapıtın okurları bu sayede güç, özgürlük, sözel geleneğe karşı yazılı gelenek ve adlar ve bu adların kaynağıyla ilgili bir yolculuğa çıkartır ve şaşkınlığa uğratmaktan da geri kalmaz. Bu şaşkınlığın temeli yalnızca kurgusal bir temele dayanmasından değil, bu temeli gerçek yaşamdan almasından kaynaklanır. Labirent temasıyla insanın kendine olan yolculuğu ve özgürlüğe ulaşması anlatılır.

4.2. Kadın ve Mülkiyet: *Mülksüzler: İkircikli Bir Ütopya*

Söz sessizlikte,

Işık karanlıkta,

Yaşam ölümden;

Uçarken parlar atmaca,

Bomboş gökyüzünde.

Le Guin, *Yerdeniz Büyücüsü*

Le Guin, *Mülksüzler: İkircikli Bir Ütopya* adlı yapıtı ile tam bir kapitalist, üretimde yarış içerisinde olan Urras ile anarşist uydusu Anarres'i konu alır (Theall, 1975: 256). Platon'un *Devlet*'inden, Campanella'nın *Güneş Ülkesi* ve Thomas More'un *Ütopya*'sına uzanan ütopya ana temalı yapıtlar büyük ölçüde *Mülksüzler* ile ayrışır. Başlığında da yer aldığı gibi *Mülksüzler* ikircikli bir ütopya'dır. Birbirinin uydusu olan iki farklı gezegende, iki farklı siyasi yapılanmayı ele alır. Anarres'de herhangi bir kurumsal yapı yoktur. Aile, devlet, din veya farklı bir kurumsal yapı yer almaz. İş bölümü ve dağıtımını yapan Üretim ve Dağıtım Eşgüdümü adı altında bir yürütme ağı vardır. Bu kurumun haricinde sorumluluk alan, işleri düzene koyan farklı bir kurum mevcut değildir. İnsanların denetim merkezleri yine kendileridir, işlerini kendi vicdanlarını rahatlatarak derecede iyi yaparlar. Onları denetleyen bir düzen yoktur. Toplumsal vicdanın varlığı, bu düzenin devamlılığında büyük rol oynar. İnsan kendinin denetleyicisi rolündedir.

David Naimon; *Mülksüzler*'i anarşist bir ütopya olarak tanımlar. Mülkiyet kavramının olmadığı bu dünyada iyelik zamirleri de yoktur. Le Guin ise, toplumun kurucularının yeni bir dil oluşturma gereksinimi duyduğunu vurgular. Yeni dil, eskisi ile inşa edilir fakat büyük ölçüde de değiştirilir (Le Guin, 2022b: 29).

Mülksüzler'de, Shevek baş kahramandır. Shevek'in ülkeler arasında yaptığı yolculuklar ve gözlemleri romanın ana konusunu oluşturur. Anarres'ten Urras'a yolculuk yapan Shevek, Urras da konuşulan dili de öğrenmek zorunda kalır. Oii ve Pae ile yaptığı konuşmalarda bu ırk hakkında bilgiler edinir. Anarres'in ilahı, Odo, kadındır.

- “Kadınları özgün ve entelektüel araştırmalar yapabilecek nitelikte görür müsünüz Shevek?”

- “Onların beni yetenekli buldukları daha doğrudur. Mitis öğretmenim idi. Gvarab’ı da tanıyorsunuzdur.”

- “Gvarab da kadın mıydı?” Pae sahici bir şaşkınlıkla güldü.

- “Adlarınızdan anlaşılmıyor tabii, sanıyorum ki cinsiyetler arasında bir ayırım yapmamaya dikkat ediyorsunuz” dedi Oiie.

Shevek ise “Odo bir kadındı” dedi, yumuşak bir ses tonu ile (Le Guin, 2019: 69).

Shevek’in geldiği ulus olan Anarres’de Odo, ilahi gösterici olarak kabul edilir. İnsanlar uzun seneler boyunca Odo’nun öğretilerini yaymış ve ona göre yaşamlarını sürdürürler. Urras’da kadın cinsiyeti, ikinci bir cinsiyet olarak görülür. Lisans eğitimi almazlar. Bunun nedeni kafalarının matematiğe çalışmamasıdır. Kadınlar, rahimleri aracılığıyla düşünürler ve Pae’nin deyimi ile Urras’da vajinaları artık körelmiş, zeki ama suratsız kadınlar da vardır (Le Guin, 2019: 68).

İnsanlık tarihi boyunca, eril tanrılar ile dişi ilahlar da güçlü figürler olarak kabul edilir. Antik Yunan’da Athena ile Hera, Hint mitolojisinde Kali, Mısır mitolojisinde Unut, Japon mitolojisinde ise Amaterasu güçlü tanrıça figürleridir. İhtar veya İsis ise Mezopotamya mitolojisinde kudretli bir tanrıçadır. “Fellowship of Isis” adlı İrlanda’da yer alan bir kült mevcuttur. Bu kült, Olvia Robertson tarafından kurulur ve “Devine Feminine” adını verdikleri kadın Yaratıcıya inanırlar (Alatlı, 2019b:19). Tıpkı bu kültürün inananları gibi, Anares halkı da Odo’yu kendilerine ilah olarak seçmişlerdir. Bu kadın ilahın peşinden giden halk, Odo’nun öğretilerini benimser ve kutsiyet atfeder. Romanın girişinde, bu iki ulus birbirlerinin tam zıttı olarak tanımlanır. Birinde kadınlar erkekler ile eş değer görülüp, eşit haklara ve özgürlüklere sahipken, diğerinde eğitim hakkından siyasal hak ve özgürlüklere kadar ayrımcılık vardır. Urras’da kadınlar ikinci cins olarak görülür ve insandan aşağı bir muamele görürler:

- “Dr. Shevek, sizin toplumunuzda kadınların tıpkı erkekler gibi muamele gördükleri doğru mu?”

- “Bu bir israf olurdu” dedi Shevek, sonra da komik olduğunu düşünerek bir de kahkaha patlattı.

- “Gerçekten de erkeklerin işleri ile kadın işleri arasında bir fark yok mu?” (Le Guin, 2019: 21).

Anares, vatandaşların bir özel bir mülkiyetin olmadığı ve insanların bireysel olarak bir şey sahibi olamadığı bir yerdir. Le Guin’in bu tutumu kapitalizme karşı bir eleştiri olarak kabul edilir (Bryne, 1995:85). Berke için kapitalist bir toplumda refahın temel

fonksiyonu, istenmeyen yaşam koşullarına karşı kullanılmasıdır (Berke, 1969:14). Urras’da ise tam tersi bir sistem mevcuttur. Bireysel girişimcilik ve şahsi mülkiyetin bulunduğu bu coğrafyada insanlar birbirlerinden saklanarak yaşamlarını sürdürür, diğer bir ifadeyle çift yönlü bir izolasyon yaşarlar. Özel mülkiyet ile insanlarda doğan haset, kıskançlık gibi duygulardan dolayı insanlar, izole bir yaşam sürdürmeyi tercih ederler.

İnsanlar Anarres’de yalnızca yaşamda kalacak kadar besine sahiptirler. Böylesine yokluğun olduğu bir dünyadan, Urras gibi zenginliğin uçlarını da yaşayan insanların arasına giren Shevek, bu dünyada kendi halindeyken uzak durmaya çalıştığı ve yapmamayı tercih ettiği şeyleri deneyimleme fırsatı bulur. Bir bakıma insanların varlıktan ziyade yokluğu paylaşımları daha kolaydır. Anarres’de yoklar ülkesi olarak sosyalist, anarşist düzenle yönetilmesi paylaştırılacak özel mülkiyete alınabilecek şeylerin eksikliği daha çoktur. Urras ile Anarres arasında siyasi düzenden ziyade, verimlilik anlamında da gözle görülebilir bir fark vardır:

“Baharın ilk günüydü, gerçekten de sıcak bir gündü. Yeşil tarlalar suyla parıldamaktaydı. Her besi hayvanının yanında yavrusu bulunuyordu... Hak edilmemiş bir güzellikti. Urraslılar bunu hak etmek için ne yaptı? Kendi halkına bu denli az verilmişken neden Urras halkına bu kadar cömert davranıldı? (Le Guin, 2019: 178).

Shevek bu durumu çözümlemeye çalışırken, birden kendini tıpkı ziyaret ettiği ülkenin bir vatandaşıymışçasına düşünmekten alıkoyamaz. Farklı düşüncelere boğulmuşken, bir mülkiyetçi gibi düşündüğünü fark eder (Le Guin, 2019: 178). Deneyimlediği yaşamda insanlar tıpkı Takver gibi ölümü bile sahiplenmezken, Shevek kendi topraklarında varlığını gösteremeyen ürünlere, hayvanlara sahip olma düşü içerisinde. Yavaş yavaş değişmeye başlar. Urras’da yaşadığı günler boyunca yaşadığı zorlukların neticesidir bu değişim. Mülkiyet ülkesindeyken mülkiyetçi gibi düşünmeye çalışır, Shevek kendini bu şekilde telkin eder.

Mülksüzler’de asıl konu her ne kadar insanların modern çağdaki pek çok devletin aksine, daha sosyalist bir anlayışta yaşıyor olmaları olsa da kadınla erkek arasındaki ilişki dinamikleri ve erkeklerin kadınlara nasıl baktığına dair pek çok anekdot barındırır. Mülkiyet kavramı kadın ve erkeğin arasında yer alan bağlarla de açıklanır:

“Kadınların, erkeklerden farklı olduğunu mu düşünüyorsun?”

“Hayır, bunu biliyorum. Erkek özgürlük isterken, kadın mülkiyet ister. Erkeği ancak başka bir şey ile takas edebilirse serbest bırakır. Tüm kadınlar, mülkiyetçidir.” (Le Guin, 2019: 51).

Vokep, erkekler ile kadınlar arasına kesin sınırlar çizer. Erkeklerin asıl peşinde oldukları şey kendi özgürlükleridir. Kendi iradeleri ile kendi kararlarını verebilmenin peşindelerdir. Doğa gereği, yeni doğan bir bebek de annesine ihtiyaç duyar. Beslenmesi gereklidir ve besin kaynağı ise annesinde mevcuttur. Dokunma ile giderilecek olan şefkat ihtiyacını da çoğunlukla anneden tensel temas yolu ile sağlayan bebekler, babalara en azından yaşama gözünü açtığı ilk aylarda daha az ihtiyaç duyarlar. Doğal olarak da bu, özellikle çocuk sahibi olduktan sonra kadın ve erkek arasındaki ilişkinin daha da farklı olmasına yol açar. Vokep karakterinin savı esasında pek de kabul edilemez değildir. Kadının bebeğini istediği şekilde, konforlu bir alanda büyütme ihtiyacı vardır. Buna yönelik ise uygun bir mülk edinme veya kendini, oraya ait hissedeceği bir yere ihtiyacı vardır. Althusser için devletin asıl işlevinin; polisin, mahkemelerin, hapishanelerin ve de ordunun yasal gereklilikler ile doğrudan bir baskı makinesi olmasıdır (Althusser, 1971: 137).

Aslında, Le Guin de kitabında özellikle de kapitalist sistemin baskın olduğu için yaratıcılığı kısıtladığı ve öz güven ile mutluluğu da baskıladığı görüşündedir (Gündüz, 2013: 128).

“Urras’da biz Annares’lilerin ihtiyacının olduğu ciddi manada hiçbir şey yok. Bir yüzyıldan fazla oldu en son buraya gelişimizden ve elimiz boş döndük. Hiçbir şey götürmedik. Burada; devletlerden ve silahlardan, zenginlerden ve onları yalanlarından, fakirlerden ve onların sefaletinden başka bir şey bulmak imkânsız. Urras’ta dik kalmanın, dürüst olmanın bir yolu bulunmuyor. Kar ile zarar dengesi içermeyen de pek bir şey yok. Buradaki herkes, birbirine üstün olduğunu kanıtlamaya çalışıyor ve bunu kanıtlamadan birbirlerine “günaydın” bile demiyor. Başkalarına kardeş gibi davranılmaz. Emir komuta sistemi vardır. Birine dokunamazsınız, yalnız kalamazsınız. Özgür değilsinizdir. Urras adeta bir kutu, hatta cehennem.” (Le Guin, 2019: 294).

Shevek, bir devletin varlığının ağırlığını Urras’da anlayamaz çünkü kendi yetiştiği Annares’de anarşist bir düzen vardır. Ne korunan haklar vardır ne de baskıcı bir devlet. Bu nedenle de Shevek, Urras’ı adeta bir kutuya benzetir. Urras’da insanların fikirleri bile denetlenir. Bu açıdan bakılınca kendi büyüdüğü Anares, özgür bir yerdir.

Shevek, Urras’ta zaman geçirdikçe kendini daha fazla oraya ait hisseder. Bir greve denk gelen Shevek, iki yüz yıl kadar önce kendi insanların burada İsyan Marşı

söylediğini hatırlar ve ister istemez kendini Urraslılar ile zamanın akışına bırakır. Melodiye dikkat kesildikçe ister istemez İsyen Marşını söylemeye başlar ve çevresindekilerin de dikkat kesilmesini sağlar:

“Ey doğu ışığı, parla ki

Uyuyanlar uyansın!

Vaad yerine gelsin,

Karanlık aydınlansın”. (Le Guin, 2019: 294).

Takver, *Mülksüzler*’de Shevek’e Anarres’de yoldaşlık yapan kadındır. Kendi ülkesinden yola çıkarak sorunları cinsiyet boyutuna taşıyarak Shevek ile tartışır. Eski uygarlıklarda kadının siyasi alana sokulmama ve bir mülkmüşçesine muamele görmesinin kadının doğurganlığından ötürü olduğunu belirtir.

“İrksal bir korunma dürtüsü duyar hamileler. Onlar için en temel içgüdü kendini feda etme içgüdüsüdür, karnındaki hele bir de tehlikedeyse. İrksal açıdan incelenilecek bir dürtüdür fakat toplumsal olmaktan çok biyolojik bir şeydir. Erkekler böyle bir durumdan uzak oldukları için çok şanslılar fakat kadın gözlemlenmeli. Muhtemelen eski uygarlıklardaki devlet adamlarının kadınlara bir mal veya mülk olarak davranmaların sebebi de bu. Neden kadınlar böyle bir duruma izin verdiler? Nedeniyse hamile olmaları, halihazırda sahiplenilmiş, köleleştirilmişlerdi” (Le Guin, 2019: 282).

Takver, toplumsal ve biyolojik cinsiyet rollerinin farkındalığını aktarır. Farklı dünyaları gözlemleme fırsatına erişmiş Shevek’in aksine Takver yalnızca kendi ülkesinde gözlemlediği kadarıyla, cinsiyet rollerini anlamlandırır. Shevek’in ülkesi Anarres’de yer alan anarşist düzen cinsiyetlerin arasında yer alan dengede de kendini gösterir.

Mülksüzler, duvarlar arasındaki ilişkileri, mahremiyeti, özgürlüğü ve mülkiyeti konu edinen bir yapıt olarak okurun karşısına çıkar. Koca koca taştan ve camdan duvarların çevrelediği, hapishanelerin, özel mülkün ve mülkiyetin var olduğu Urras’ın aksine Anarres’de çok az mahremiyet vardır. Anarres’de var olan toplumla birlikte yaşama anlayışının eğer duvarlar var olsaydı daha da azalabileceği doğrudur. Bu nedenle, Anarres’de duvarlar yoktur. Shevek’in de özgürlük anlayışı esasında Bauman’ın özgürlük anlayışıyla benzerdir. Daha sosyal anlamda bir yorumlamada bulunan Bauman gibi Shevek de bireysel bir alan yaratmadan da özgür olunabileceği görüşündedir. Shevek’in özgürlük anlayışı toplumdan uzak değil toplumun içindedir.

Mülkiyet ve mahremiyet kavramları birbiriyle ilişkide olan kavramlardır. İkisi de sahiplik bildirir. Urras'daki insanların yaşamı mülke dayalıdır. İnsanlar sahip oldukları müddetçe varlıklarını hissederler. Günümüz kapitalist düzenine benzer bir dünyadır Urras. Le Guin'in Amerikalı bir yazar olarak buradan hareketle kapitalizm eleştirisi yaptığı açıktır. Taozim'de yer alan zıtlıkların birbirleriyle var olduğu felsefesini Le Guin bu yapıtında iki farklı toplumsal yapıya sahip ülke üzerinden verir. Kapitalist bir topluma karşı, anarşist bir toplum. Bu şekilde de okura daha etkili bir karşılaştırma ve özellikle de Amerika Birleşik Devlet'lerinde yer alan düzeni anlamlandırma fırsatı sunar.

Anarres'de sahiplik, diğer bir anlamıyla mülkiyet yoktur. Anarres'de insanların mülkiyetinde ne bir eşya ne de bir kişi vardır. Burada yer alan özgürlük daha çok negatif özgürlük kavramıyla ilişkilidir. Yer alan anarşist düzen, kendisini bu şekilde başarılı bir şekilde devam ettirir. Anarresli insanlar birbirlerinin özgür alanlarına müdahale etmekten imtina ederler ve herhangi bir mülke de sahip olmadıklarından, birbirlerini rahatsız edemezler. Böylece kulağa her ne kadar ilginç gelse de “anarşist düzen” bu şekilde devam eder. Anarşist düzenin sağlanmasında en temel olgu, güce sahip kurumların ve bu kurumların yaptırım gücü niteliğindeki kanunların olmamasıdır. Anarres'te de mülksüz olma durumu, paylaşım ile özdeşleşir. Anarresliler eşsiz kişilerdir, onlar topluluğun birer elementleri değil toplumun birer üyeleridir. Kendilerini herhangi bir mülkle bir eşyayla veya bir kişiyle olan ilişkisiyle anlamlandıramadıkları için birey olma konusunda daha başarılıdırlar. Günümüz kapitalist düzenin aksine kendilerini, herhangi bir dıştan müdahaleye izin vermeden, yalnızca saf halleriyle tanımlarlar. Bu nedenle de Urras'ta yer alan modern kapitalizm benzeri ve rekabete dayalı ekonomi anlayışı Anarresliler açısından insanı insan yapan değerlerden uzaklaştıran hırslar olarak görülür. Rekabete dayalı kapitalizmden uzak bir ekonomiyle kişiler ilişkileri daha farklı bir şekilde anlamlandırırılar.

Mülkiyet yoksunluğu kendini insan ilişkilerinde de hissettirir. İnsanlar modern dünyada da yer alan bir anlayış şekliyle diğerlerini “benim” olarak tanımlamadığında Anarres ilişkileri de daha farklı bir boyutta seyreder. Ailede de kendini gösteren bu yoksunlukla ilişkiler arasındaki bağ daha kuvvetlidir ve bunun nedeni de mülkiyet yoksunluğunun yalnızca ekonomik anlamda değil, sosyal anlamda da etkili olmasıdır. Benim evim, benim arabam, benim kardeşim, benim çocuğum gibi kişinin mülkünde

sayılabilecek bir anlayıştan Anarres halkı yoksundur. Mülkiyet eksikliği sadece kendileriyle içten bir bağ kuran insanlara değer vermelerine sebebiyet verir. Urras’a sonradan gelen Keng ile aralarında geçen bir konuşmada Shevek bir şeylere sahip olamama durumunu, mülksüzlüğü anlatır:

“Her şey değişmekte. Siz hiçbir şeye sahip olamazsınız. Eğer şu anı geçmiş ve gelecekle bir düşünmez ve kabul etmezseniz, özellikle de içinde yaşamakta olduğumuz ana hiçbir şekilde sahip olamazsınız” (Le Guin, 2019: 297).

Anarres vatandaşları, ülkenin siyasal yapısından ve hüküm süren düzensizliğin düzeninden yoksun olan diğer ülkelerde yaşayan insanlar için *mülkiyetçi* ifadesini kullanırlar. Çevrelerinden bir kişi ne zaman sahiplik bildiren bir ifade kullansa onu, “*mülkiyetçiler gibi olma*” diyerek uyarırlar:

“-Konuşmak değil benim yaptığım. Akıl yürütmek desen o da değil. Bir elin dokunuşu. Ben bütüne dokunuyorum, onu elimde tutuyorum. Ayışığı hangisi? Ben ölümden nasıl korkabilirim? Ölüm ellerimdeyken, ılık ellerimdeyken Takver-

-Mülkiyetçilik yapma” (Le Guin, 2019: 165).

Urraslı yurttaşlara benzemek istemeyen Anarres sakinleri gibi, Takver de duygusal bir konuşma yaptığında söylemlerinde daha dikkatli olması için uyarılır. Takver ve Shevek Anarreslidir. Urras’da yaşayan mülkiyetçilerin aksine, onlar ölüme bile sahip olmayan, mülkiyetsizlerdendir. Tam da bu nedenle konuşmalarına ve kelimelerine, birbirlerini uyarırlar. Mülksüzler olarak da adlandırılabilen Anarres sakinleri, ülkelerinde süregelen kaynak kıtlığına karşın Anarres’i bir ütopya olarak görüp farklı toplumsal düzene sahip ülkeleri eleştirirler. Takver de kendi gezegenleri gibi bir gezegende yaşayan Urraslıları anlamakta zorluk çeker. Urraslılar mutludur, Takver’e mutlu insanlar olarak görünürler, fakat Takver için bu mutluluğun bir anlamı yoktur:

“Tam da bunun gibi bir gezegen Urras. Sadece daha iyi bir iklimi var ve insanları daha kötü. Hepsi savaşıyor, hepsi mülkiyetçi, yasaları var, bazıları aklıktan ölürken onların yediklerine karşın tıpkı diğerleri gibi yaşlanmaya devam ederler. Tüm bunları biliyoruz fakat nasıl oluyor da hala mutlu görünebiliyorlar? (Le Guin, 2019: 164).

Takver, kendilerinden farklı şekilde yaşayan Urraslıları anlamakta güçlük çeker, çünkü o mülksüz olarak yaşamaya alışkındır ve diğer türlü Takver’e olanaksız görünür. Yaşamı bu şekilde sınırlar çizip, çerçevelere sığdırmaya çalışan kişileri eleştirirken Takver de aynısını yapar. Urras’da yaşayanları kategorize eder, onları etiketlemekten kaçamaz. Her ne kadar Takver Urraslıların, yaşamlarına mülkiyet

duygusuyla birlikte gelen huzursuzlukla nasıl devam ettiğini anlayamasa da Shevek'in kuramının değerlendirilmesi amacıyla Urras'a gitmesini destekler. Bu uzun bir zaman ayrı kalacakları anlamına gelse de Takver, sergilediği bu tutumla ne kadar olgun ve ayakları yere basan bir karakter olduğunu gösterir. Shevek ile Takver, Anarres şartlarında çift olma yolunu seçerler ve uzun süre ayrı kalmalarına karşın iki çocuklarıyla birlikte yaşamlarına devam ederler.

Takver ile olan ayrılıkları süresince Shevek, ona sadık kalır, fakat deneyimlediği yeni durumlar onun bu sadakatini neredeyse yitirmesine yol açar. Urras'a geldiğinde arkadaş olduğu kişinin kardeşi olan Vea ile tekrar iletişime geçer. Vea yemekten, hesabı Shevek'in ödemesi için her türlü yola baş vurur (Le Guin, 2019: 183). Urras gezegeninde hüküm süren kapitalist düzenle toplumsal cinsiyet rollerinin uygulanması da söz konusudur. Vea oldukça varlıklı bir kadındır, farklı mücevherler takar, fakat hesabı birlikte yemeğe çıktığı erkeğin ödemesini bekler. Erkek olarak karşısındaki kişinin böyle bir yükümlülüğü varmış gibi hesabı Shevek'e ödetir. Shevek, Vea ile geçirdiği bir gün içerisinde de Takver'i unutmaz. Vea'ya baktığında Takver'in erkeklerin dikkatini çekmek için cinselliğini ön plana çıkaran ve bu yönlerini erkeklerin arzularına karşı bedenlerini adeta bir silah olarak kullanan kadınlara "beden satıcısı" tabirini kullanmasını anımsar:

"Ona bakınca Vae Takver'in deyimiyle beden satıcılarının en önde gideni gibi duruyordu. Onunla ilgili her bir ayrıntı; ayakkabıları, takıları, giysileri, hareketleri her şeyi kışkırtıcıydı. Bedeni çok ince bir şekilde işlenmiş, adeta bir insan bedeni değilmiş gibiydi. İoluların hayallerine, romanlarına, şiirlerine, ardı arkası kesilmeyen çıplak kadın fotoğraflarına, banyolarına yedirdikleri tüm cinselliği nesneleştiriyordu. Kadındı" (Le Guin, 2019: 183).

Urras ile karşılaştırıldığında yokluk ülkesi olarak kabul edilebilecek olan Anarres'de yetişen Shevek, bir kadının üzerinde o denli değerli taşların olmasına ve bedeninde sergileyebiliyor olmasına şaşırır. Shevek kendi şaşkınlığını pek de gizleyemez ve kolyenin yapışık olup olmadığını sorgular. Süs kavramından da oldukça uzaktır Shevek (Le Guin, 2019:184). Anarres'de kadınlar böyle şeyler takmazlar.

Urras'da mülkiyet kavramıyla birlikte erkekler, kadınları da kendi mülkiyetlerine alırlar. Modern çağlardan önce özellikle de Avrupa ve Amerika kıtalarında yer alan devletlerin büyük çoğunluğunda olduğu gibi Urras'da da toplumdaki önemli rollerin tümünde erkekler vardır. Sanattan bilime, bilimden yönetime üretime kadar egemenlik sahibi olan erkeklerdir. Kadınlar okula bile gitmez (Le Guin, 2019: 184). Erkeklerin

gözünden kadınlar ihtiyaç duyulduğunda erişebilecekleri, sahip olabilecekleri bir nesne olmaktan öteye geçemezler. İnsan diğerleriyle birlikteyken özgür olabiliyorsa eğer deneyimlenen bu özgürlük bir bakıma mülkiyetin de bir diğer koludur. Toplum da kendi emekleri ve yetenekleri sonucunda elde ettikleri mülkle yaşamını sürdüren özgür insanlardan oluşur. Politik toplum da bireylerin mülkiyetlerini koruyan ve karşılıklı eşya-para değiş tokuşunun sürekliliğini sağlayan bir araca dönüşür (MacPherson, 1962: 3). Kapitalist düzende insanlar sahip oldukları mal mülk, ün, parayla özgürleştikleri ve bu nedenle de diğer insanlardan daha farklı oldukları illüzyonundan kurtulamazlar. Diğer insanların varlığına muhtaç oldukları gerçekliğinin farkına varamadan sahip olduklarıyla kendilerine sahte bir özgürlük ve mutluluk alanı yaratırlar.

Özgürlük, mülkiyetle birlikte anılan bir kavramdır. *Mülksüzler* 'de yer verilen iki dünyanın birbirinden farklı olmasıyla özgürlük kavramına da değinilir. Shevek, kendi geliştirdiği ve gözlemlediği şeylerle birlikte ürettiği kuramının değerini şu şekilde açıklar:

“-Sizi yargılamıyorum. Yalnızca yardımınızı istiyorum ve karşılığında da verecek bir şeye sahip değilim.

-Hiçbir şey mi? Kuramınıza hiçbir şey mi diyorsunuz?

-Kuramımı tek bir kişinin ruhunun özgürlüğüyle bir kefeye koyun. Hangisi daha ağır gelir peki? Siz bilebilir misiniz? Ben bilmiyorum” (Le Guin, 2019: 298).

Shevek'in bu sözleri mülkiyetten yoksun olan bu toplumda özgürlüğe ne denli önem verdiğini açıklar. Romanın ilerleyen bölümlerinde Rulag ile yaptığı konuşmada da özgürlüğe verdiği önemin altını çizer:

“- Dikkatinizi çekmek isterim ki biz Anarres'e güvenliğimiz için değil, özgürlük için geldik. Bunu hatırlayın, unutmayın. Eğer herkes aynı fikirde olur ve herkes birlikte çalışırsa insanın makineden bir farkı kalmaz. Bir kişi eğer başkalarıyla çalışmıyorsa onun hakkı yalnız başına çalışmaktır fakat biz onu bu haktan mahrum bırakıyoruz. Her bir yönetim, şekli ve yöntemi nasıl olursa olsun bir tiranlıktan farksızdır. Kişi hiçbir yönetimi kabul etmemelidir. Toplum eğer kişi bu şekilde hareket ederse değişir, evrilir, gelişir ve ayakta kalmaya devam eder. Devrim bizim evrim umudumuzdur” (Le Guin, 2019: 304-305).

Shevek özgürlüğe bu denli değer veren bir insan olarak, sonradan geldiği Urras'ı özgürlüğün olmadığı bir kutu olarak tanımlar. Her ne kadar Urras'ta insanlara çekici gelebilecek imkanlar olsa da Shevek için Urras, kapkara bir bodrumdan ve ölü bir adamdan ibarettir (Le Guin, 2019:295). Mülkiyetin var olduğu Urras'ı tanımlarken

Shevek özgürlükten yoksun bir toplum olduğunu vurgular. Özgürlüğün yaşamsal önem taşıdığı Shevek için Urras cehennemdir (Le Guin, 2019: 295).

Anarres, Odo önderliğinde Urras vatandaşlarına yeni bir umut kapısı açar. Anarres, sahip olmanın suçundan ve ekonomik yarışın ağırlığından azat edilmiş bir birey olarak hem özgürlüğü hem de yapması gerekeni yapan biri olarak yaşamını sürdürecektir (Le Guin, 2019: 212).

Anarres’de Odo’nun yolundan giden bir bireyin herhangi bir işe başlar gibi veya sanatsal bir faaliyete katılır gibi pek tabii tek bir partnerle eş olması mümkündür (Le Guin, 2019: 210). Öykünün anlatıcısı, bu durumu Odo öğretilerini tamamen kabul etme, Odo söylemlerini yaşamakla ilişkilendirir. İlişkilerde sözleşme tarzı bir belgeye veya bir akde bağlı kalınmaz. Kadın da erkek de kurmuş oldukları ilişkide özgürdür. Eğer bir söz verilmişse, bu söz tamamıyla özgür bir şekilde tutuluyorsa değerlidir. Anarres’de de insanlar kendi özgür iradeleriyle bu durumu deneyimler:

“Bir söz verildiyse bir yöne gidiliyor demektir. Odo’nun belirttiği gibi hiçbir yön seçilmezse, kişi bir yöne doğru gitmezse bir değişim olmaz. İnsan seçim ve değişim özgürlüğünü kullanmamış olur, sanki duvarlarını kendi inşa ettiği bir hapishanedeymişçesine veya hiçbir yönün bir diğerinden daha iyi olmadığı bir labirentteymiş gibi yaşar. Tam da bu nedenle Odo; sadakat fikrini, yemini, sözü özgürlüğün karmakarışık bir kavram olmasının kaynağı olarak görür (Le Guin, 2019: 210-211).

Odo, zamanında insanlara ilişkiler anlamında özgürlük fırsatı sağlar, bu özgürlük cinsel yaşamı etkiler. Cinsel anlamda bu tarz bir özgürlük, cinselliği ayırım yapmadan yaşayan kişileri doğurur. Dolayısıyla da uzun zamana yayılmış eşlik kavramına daha az rastlanır. Cinsel taciz haricinde, cinsel eylemlerin hiçbir türü cezalandırılmaz. Le Guin, Anarres ile cinsel anlamda da kuralsız, anarşist bir toplum yaratır ve bu toplumda alternatif bir sosyal düzenin yaşamın her alanını etkilediği gibi cinsel yaşamı da etkilediğini gözler önüne serer. Mülkiyet kavramının varlığının aksine, yaşamın her alanında olduğu üzere mülkiyet yoksunluğu, cinsel yaşamı da etkiler.

Le Guin, Shevek’in birbirlerinin uydusu olan iki dünyaya yaptığı yolculuğu hem özgürlük hem de mülkiyet kavramlarının üzerinde durarak anlatır. Urras’tan, evi olan Anarres’e yaptığı geri dönüş, tıpkı ilk defa farklı bir toplumsal yapıyla karşılaştığı Urras’a gidişi gibi farklı bir dünyayı keşiftir. Hem Anarres hem de Shevek için değişen ve gelişen farklı durumlar olduğu için, Shevek kendi evini tekrardan keşfeder. Yapıtın

ilk sayfasında Anarres'in çevrili olduğu duvarların bu dünyayı özgür bıraktığından söz edilir (Le Guin, 2019: 9).

Shevek, Urras'ta tanıştığı Vae ile geçirdiğı günün sonunda kadının davetlisi olarak evine gider ve diğ er misafirlerle tanışma fırsatı bulur. İçtiğı kadehlerce şaraptan sonra aklını tam anlamıyla toplayamaz ve alkolün de etkisiyle Shevek cesaretlenir. Farklı bir ülkeden gelen Shevek'ten kendi dünyasının nasıl bir yer olduğunu anlatması istendiğinde, Shevek şu şekilde yanıt verir:

“Anarres'te güzel olan pek bir şey yoktur, yüzler haricinde. Erkek, kadın yüzleri. Bizim ne onlardan başka bir şeyimiz var ne de birbirimizden. Burada mücevherler, orada gözler vardır. Gözlerde de insan ruhunun görkemi saklıdır çünkü biz özgürüz, kadınıımız da erkeğimiz de özgür. Hiçbir şeye sahip değ iliz biz, bu nedenle de özgürüz. Sizlerse sahipsiz, hapistesiniz. Herkes tek başına, sahip olduğı yığınla. Hapistesiniz ve burada ölüyorsunuz. Gözlerinizde olan şey sadece ve sadece duvar” (Le Guin, 2019: 197).

Karantina bölgesi olarak düşünölen ve geçici bir süreliğine yerleşim yeri olarak kullanılması planlanan Anarres, çevresinde yer alan duvarlarıyla esir kampını andıran bir dünya olarak, duvarların ardında özgür bir yaşam alanı sunar. Bu nedenle, baş kişisi Shevek, Anarres'i özgürlüğünü yaşayabileceğı bir alan olarak gördüğünden, özgürlüğün bir nevi yansıma gibi var olduğı, gerçekte ise var olmadığı Urras'a tercih eder.

Anarşist bir toplum olan Anarres'de herhangi bir kurumla karşılaşmak pek de olağan bir durum değildir. İşBöl adlı kurum iş bölümü, dağıtım ve yönetimi sağlar, çünkü insanlar bir iş sahibi değil, dönemlik işçilerdir. Yılın yarısında farklı bir iş, diğ er yarısında ise farklı bir işle ilgilenirler. İşBöl kurumu da insanları ihtiyaç dahilinde yönlendirir. Mülkiyet kavramıyla yaşamın hiçbir alanında karşılaşmayan Anarres yurttaşları, herhangi bir mesleğe de sahip değ ilerdir. İşBöl kurumu birbirlerinin eşi olarak yaşamlarını sürdürmeyi tercih etmiş Anarres yurttaşlarını yakın yerlerde görevlendirmeye çalışır (Le Guin, 2019: 212).

Ülkede mülkiyetsiz olma durumu meslek yaşamı gibi özel yaşamda da kendini gösterir ve evlilik kurumu da Anarres'de yer almaz. Bazı insanlar, tıpkı Shevek ve Takver gibi, yaşamlarını birlikte sürdürmeyi seçer ve dolaylı olarak da sadakat sözü vermiş olurlar. Anarres vatandaşlarının aldıkları bu kararın tamamen kendi hür iradeleriyle alınmış bir karar olduğı açıktır:

“Eğer bir yol özgürce seçilir ve kalben de izlenirse, çevredekiler de onu destekler gibi görünür. Bu nedenle ayrılığın gerçekliği ve olasılığı partnerlerin birbirine olan bağına güçlendirir. Herhangi bir sadakatsizlikte ne ahlaki ne de yasal bir yaptırımın olmaması, aylar, yıllar sürebilecek ayrılıklarda saf ve gerçek anlamda sadakatin sağlanması için çok güzel bir meydan okumadır. İnsan halihazırda meydan okumaya ilgi duyar, zor koşullarda da özgürlüğü arar” (Le Guin, 2019: 212).

Diğer bir yandan “insan zor koşullarda da özgürlüğü arar” söyleminden hareketle insanın özgür olmaya ihtiyaç duyan bir varlık olduğu açıktır. Urras’da meydana gelen isyandan sonra Odo öncülüğünde Anarres adlı yeni bir ülke kuran yurttaşlar, hiçbir şekilde hiçbir şeye sahip olmadıkları için özgürlüğü tadarlar. “*Sahip olunmayan hürdür*” ifadesiyle, Anarres’de yer alan insanların hiç kimseye, hiçbir şeye sahip olmadıkları için özgürlüğü kadın erkek fark etmeksizin tadabildikleri açıktır. Urras’da hiçbir zaman özgürlüğü tadamazlar, “*164 senesinde daha önceleri bu tarzda bir özgürlüğü hiç aramamış birçok insan bu özgürlüğün tadını almakla kalmadı, özgürlüğü sevdi*” (Le Guin, 2019: 212).

Shevek’in yaşam arkadaşı Takver, yapıtta her daim Shevek’in destekçisi olarak okurun karşısına çıkar. Yol göstericileri de olan Odo’nun da bir kadın olduğu gezegen Anarres’te, Takver kendinden emin özgür bir kadın olarak var olur. Bir bilim insanı olan partneri Shevek’i her zaman ve her şeye karşın destekler, onun için katlanmak zorunda olduğu durumlardan şikayetçi olmaz. Takver, insan sınırlarının ötesinde var olan dış dünyaya ilgi duyar. Anarres’te yer alan mülksüzlük durumundan kaynaklı kendini göstermeyen sahiplenme davranışı bu ikili için diğer ilişkilerdeki gibi görünmez değildir. Takver, Shevek ile birden fazla kez ayrı kalır. Bir defasında tam 4 yıl sonra tekrar buluşurlar. Uzun ayrılıklara karşın bir şekilde ilişkilerini yürütür, her defasında kaldıkları yerden devam ederler. Bu şekilde de birbirlerini destekledikleri, 2 çocuklu bir aile kurarlar. Bu aileyi de anarşist bir düzene sahip olan Anarres’te yaşatmaya devam ederler. Urras ile karşılaştırıldığında kadına fazlasıyla önem verilen ve kurucuları Odo’nun da bir kadın olduğu Anarres’de Takver kendi kararlarını kendi verebilen özgür bir kadın portresi çizer. Bauman’ın sosyal anlamda değerlendirdiği özgürlük tanımıyla da Takver’in deneyimlediği özgürlük örtüşür. İş yaşamında bir bilim insanı olarak varlığını devam ettiren Tenar, orada da özgür bir kadın olarak yaşar. Shevek, diğer yandan Takver’i mülkiyetine alır. Her ne kadar mülksüzler olarak nitelendirilebilecek bir toplumda yaşıyor olsa da Shevek Takver ile uzun yıllar

birlikteliğini sürdürür. Her daim Shevek'in destekleyicisi rolünü üstlenen Takver, Shevek'i Urras'a tekrar gitmeye ikna etmeye çalışır.

“-Sen geri döndüğünde belki de sendika seni korur. O halde insanlar hala saldırgan ve nefret söylemlerine devam ettirirlerse o zaman gideriz biz de. Anarşistlerden korkan anarşist bir toplum kime ne fayda sağlar? İllaki bizimle gelecekler olur, kendi topluluğumuzu kurarız. Anarres'ten öte bir Anarres kurarız.

-Güzel, dedi Shevek. Güzel sevgili can ama Urras'a gitmeyeceğim.

- Eğer yola çıkarsan, her zaman gittiğin yere ulaşırsın ve geri de dönersin” (Le Guin, 2019: 321-322).

Shevek'in Urras'a olan ziyaretleri iki ülkenin dinamiklerini sıcak tutacak ve bilhassa Urras'a farklı bir düzen, daha doğrusu düzensizliğin düzeni fikrini daha da yaklaştıracaktır. Her ne kadar riskli bir yolculuk da olsa Takver, Shevek'ten emindir ve onu ikna etmeye çalışır. Çatısı altında yaşadığı anarşist düzende pek de rastlanmadık bir şekilde Shevek'in mülkiyetinde de olsa, Takver kendi özgürlüğünü yaşamaya çalışır. Le Guin de *Mülksüzler: İkircikli Bir Ütopya* adlı bu yapıtında alternatif toplum yapıları sunarak hem erkeklerin hem de kadınların mülkiyet kavramını yalnızca maddi olarak değil, yaşamın her alanında ve üstlendikleri her rolde sorgulamalarına yardımcı olur.

Le Guin, tüm yapıt boyunca kapitalizmin kurumsal yapısının ki bu yapı özel mülkiyet ve rekabeti de meydana getirir, insanların sahip oldukları potansiyelin farkında olmalarından yoksun bırakır. “hücresele işlev” adını verdiği tasarıyla Odo bir bakıma Marx'ın “türlerin kökeni” kavramına temel hazırlayacak şekilde atıfta bulunur. Marx ve Engels deyimi ile “hem kişisel hem de sosyal gelişimin özgürce gelişimi, bir bakıma kalan her şeyin özgürce gelişimi anlamındadır” söylemiyle aynı doğrultudadır (Libretti, 2004: 309).

4.3. Özgürlük Ve Mülkiyet Kavşağında Bir Kadın: Lavinia

*Sola domum et tantas servabat filia sedes
iam matura viro, iam plenis nubilis annis.
multi illam magno, e Latio totaque petebant
Ausonia...*

*Bir kızı vardı, konacak kalıtına, varlığına
Egemen, gelişmiş, olgunlaşmış, kocaya varma çağında.
Çok delikanlı istemiş onu, Latium'dan, Ausonia'dan...*

Vergilius, Aeneas

Lavinia, bir kral kızının öyküsüdür. Adı şiirlere de konu olan Lavinia, siyasal anlamda bu kadar önemli bir yere sahip olmasına karşın kendini özgür hissetmez, özgür değildir. Robert C Simms için *Lavinia* adlı roman, fantastik öğeler ile bezelidir ve bu yapıtın yazarı Le Guin'in ise fantastik türünün ustalarından biridir (Simms, 2018: 387). Şairi Vergilius'un eşliğinde, Lavinia savaşa şahit olur. Her ne kadar Vergilius'un kahramanı olan Lavinia'ya pek de söz vermese de Le Guin'in Lavinia'sı daha güçlü ve özgür bir karakter çizer. Kralın kızı olmasına karşın özgür bir şekilde kendini ifade etme fırsatını, özgürlüğünü hem annesinden hem de ailesiyle birlikte yaşadığı yerden ayrılıp evlendiğinde yakalar (Lindow, 2009: 222). Pek çok uzmana göre Vergilius'un karakteri Lavinia, hissiyata veya duygulara sahip olan bir karakter olmaktan çok uzaktır (Lyne, 1983: 55). Lavinia'ya bir şey söylendiğinde kızarır veya ağlar fakat bir şey söylemez. Olaylara karşı bir yorumu yoktur:

"Eğer varlığım yüzyıllar boyunca devam edecekse, böyle sürüp gidecekse bir defacık olsun konuşmam gerekli. Şairim bana söz hakkı vermedi. Ben kendim sözü ondan almak zorunda kaldım. Bana uzun fakat küçük bir hayat verdi. Benim yere ihtiyacım var, havaya ihtiyacım var" (Le Guin, 2020:14).

Lavinia'nın bu sözleri Virginia Woolf'un *Kendime Ait Bir Oda* adlı yapıtını anımsatır. Woolf, bir kadının erkek tahakkümünden kurtulabilmesinin yollarından biri olarak kadının kendisine ait bir odası olması gerektiğini savunur. Hava almak da esasında özgürlükle ilgilidir. Lavinia havaya ihtiyacı olduğunu belirtir. Aslında onun ihtiyacı

olan Woolf’unda bahsettiği üzere özgürlüktür. Woolf, hava ifadesini kullanırken de kadının nefes alabileceği bir alandan daha geniş bir tabirle özgürlükten bahseder. Çok uzun yıllar boyunca kadın, halihazırda evlere kapatılmış özellikle de Amerika ve Avrupa tarihinin büyük bölümünde özgürlüğü deneyimlemeyen kesimdir. Önce babasının mülkündedir, evlendiklerinden sonra ise eşinin mülkü olur. XX. yüzyıl itibariyle hak ve özgürlüklere kavuşan kadınların yaşadıklarına tıpkı *Lavinia* gibi farklı edebi yapıtlara yer verilir. Le Guin, *Lavinia*’ya ses verir, kendi öyküsünü anlatma olanağı, diğer bir deyişle kendi olma özgürlüğünü tanır. Feminist hareketlerin başlamasında önder olarak kabul edilebilecek ve *Frankenstein: Modern Prometheus* adlı yapıtın yazarı Marry Shelly’nin annesi Mary Wollestonecraft, özgürlüğü bir erdem olarak kabul eder: “*erdemlerin anasıdır özgürlük. İnsanlar eğer doğuştan köle olarak doğarlarsa ve özgür olamazlarsa kadınlar doğanın güzel hataları olarak yok olmaya mahkumdur*” (Wollstonecraft, 2020: 56). *Lavinia* da özgür olma durumunu deneyimleyerek yaşayamaz. Kralın kızıdır, fakat kralın emrinde yaşayan kölelerden farksızdır. Wollestone’un da deyimiyle *Lavinia* özgür olamadığı için erdemlerinden birinin eksik olduğu gözlemlenir. Her ne kadar kendisini özgür hissetse de bu özgürlüğü deneyimleyebileceği bir ortama sahip olamaz. Babasının evinde kişisel bir varlığı, özgürlüğü yoktur.

Genel olarak kabul görmüş edebi yazılarda kadının sesinin kısılmasını feminist edebiyat kuramcıları eleştirirler. Deborah Cameron da bu konuyla ilgili olarak görüşünü şu şekilde belirtir:

“Kadının sessizliği, yüksek kültürün düşüncelerinden ve yüksek kültüre ait sesin hepsinden daha üstündür. Eğer ki biz toplumun en üst seviye dilbilim organlarına bakarsak ki bunlar dini ritüeller, politik söylemler, yasal düzen, bilim, şiir -çoğu zaman kadının sesi kısıktır- gibi alanlarda kadının sessizliği, kendi seslerinin kasıtlı olarak kısılmış olduğundan kaynaklanır” (Cameron, 1990: 4).

Benzer bir fikirle Hélène Cixous ise durumu şu şekilde açıklar: “*Kadının konuşma halinin bu şekilde de kadının genel olarak bastırılmış olduğu tarih alanına farklı bir giriş yapmasının keyfini çıkarması gerekir*” (Warhol& Herndl, 1991: 338).

Tüm bu eleştirilerle birlikte tıpkı Virgilius’un *Lavinia*’ya konuşma hakkı vermemesi gibi, Le Guin de kendi yapıtında Virgilius’un ismini vermeyi reddeder. *Lavinia* ondan “şairim” diye bahseder. *Lavinia* şairiyle konuşurken neden farklı bir kahramanına değil de ona görüldüğünü anlatmak ister:

“Onu gördüm çünkü seni görmemişti. Şiirimde hiç etkin yok, tam anlamıyla bir hiçten ibaretsin. Bir sözsün tutulmayan. Telifi edemem. Senin ismini Dodio’nun ismi gibi yüceltmem şu an. Senin içinde bir hayat saklı ve bu hayatı bana vermen lazım. Benim hayatım bu, benim İtalyan toprağım, Roma ümidim, benim umudum” (Le Guin, 2020: 71).

Düşüncesizlik eden yalnızca şairi değildir. Şairinin anlattığına göre Troya’dan çıktığında kadınları düşünmez. Yedi sene dolaşır ve bir sene sonra da tekrar aynı yere gelirler ve yarışlar düzenlenir. Tüm bunlar olurken düşünmediği tek şey kadınlardır (Le Guin, 2020: 72).

Lavinia kendisine anlam kazandırmış, kendi adını ve yaşamını anlamlandırmış kişinin şairi olduğunu söyler. Her ne kadar bu şair, Lavinia’yı ölümüne kadar önemsemeyip görmezden gelse dahi, Lavinia ondan söz etmeyi sürdürür. Bunun nedeni ise kendi hakkının verilmemesine alışık olmasıdır. Lavinia için “birbirimizi anlamlandırmamıza yardımcı olan şey şiirdir”, bu nedenle de Lavinia kendi öyküsünü anlatırken de anlatıcı rolündeyken de şairinden ve şiirdeki rolünden bahsetmeden duramaz (Le Guin, 2020: 15). Lavinia için şairinin tasvir ettiği kişiliği, Lavinia’nın gençliğindeki haline benzer bir imgededir.

“Eğer siz benimle ben genç bir kızken tanışmış olsaydınız, şairimin tasvir ettiği beni belirsiz portremin balmumu tablet üzerine pirinç bir iğneyle kazınmış gibi duran portremin tam da bana benzediğini görürdünüz, benim hakkımda çok doğru ifadeler olduğunu düşünebilirdiniz: Bir kızı bir kral kızı, evlenecek yaşa gelmiş bir bakire, itaatkâr, iffetli, sessiz, erkeğin iradesine ekinleri sürülecek olan bir tarla kadar hazır ve nazır bir taze” (Le Guin, 2020: 15).

Lavinia genç bir kızken kendisinin tıpkı şairinin resmettiği gibi olduğu görüşündedir: Sessiz, dış etmenler ve egemen erkekler tarafından ezilen bir bakire. Burada açıklanan imaj ataerkil toplumlarda kadınlara yüklenen rollere uygundur. Kadının bakireliği, el değmemiş bir tarla olarak görülür. Sürmeye hazır, mahsulünden ikram etmeye hazır ve hiçbir dış etken tarafından bozulmamış. Le Guin, Lavinia aracılığıyla bu durumu eleştirir.

Lavinia’nın erkek kardeşleri küçük yaşta hastalanıp ölürlür. Onlar öldükten sonra da annesi delirir ve babası da bu durumu bir türlü kabullenemez. İki kardeşi varken en büyükleri olarak ona bir şey olmaz ve yaşadığı için kendini suçlu hisseder:

“Uysal ve sessiz bir çocuktum, çünkü konuşursam, irademi ortaya koyarsam annem benim erkek kardeşlerimden biri olmadığımı hatırlayabilirdi ve bunun ceremesini çekerdim” (Le Guin, 2020: 16).

Erkek kardeşlerinin erken yaşlarda ölmesi, kraliyetin devamlılığını sağlayacak birilerinin yoksunluğu ve tüm bunların üzerinde yarattığı ağır yükten dolayı Lavinia'nın annesi aklını kaybeder. Toplumun kadına ve erkeğe yüklediği cinsiyet rollerinin ağırlığıyla annesi delirir. Soyun devamlılığını ve kraliyet sisteminin devam etmesi kralın oğullarına bağlıdır, fakat Lavinia'nın erkek kardeşlerinin olmayışı sistemde büyük bir sıkıntıya neden olur. Lavinia, annesinin babasını hor gördüğünü kendisineyse öfke duyduğunu belirtir (Le Guin, 2020: 17). Eril tahakkümün en güçlü figürü olan kral rolünü üstenecek birinin olmayışı ailede sıkıntılara yol açar. Her ne kadar Lavinia babasından gaddar bir muamele görmemiş de olsa, ailede erkek temsilcinin eksikliği her daim hissedilir.

Lavinia, babasının evindeyken kendine evlenmesi için seçilen kişiyle evlenmeye razı olmaz. Bu bakımdan kendi özgürlüğünü kendisi yaratır ve kendi iradesiyle başka biriyle evlenir. Savaşa neden olur. Her ne kadar babasının evindeyken özgürlüğünü yaşama fırsatı bulamasa da evlendikten sonra, kendini daha özgür bir kadın olarak tanımlayabileceği bir yaşama sahip olur.

Esasında Lavinia, bir prensesdir, fakat bu prenses kendini pek de prenses gibi hissedemez. Yanlarında çalışan, eski bir askerin kızı olan Silvia ile arkadaşlık kurmaya başlar. Onunla çevreyi keşfeder. Silvia el üzerinde tutulan bir kızdır. Lavinia daha sonraları Silvia'nın prenses gibi büyütüldüğünü fark eder. Evdeki herkes onu çok sever, ağabeylerinin ve evdeki herkesin göz bebeğidir. Silvia, günlerini Lavinia gibi dokuma yaparak geçirmez veya törenlere katılmaz. Dağlarda istediği gibi gezer, oynar, dilediğince koşar. Bunun için vakti vardır. Bir bakıma Silvia, her ne kadar çalışanlarının kızı dahi olsa Lavinia'dan daha özgürdür. Başkaları onun özgür bir ruha sahip olduğunu düşünseler de o kendini özgür hissedemez:

“Bir süre yürüdük. Sonra Latinus, “Abunea, Picus’un ihsanlarından biri. Onun ve ormanın diğer ilahlarının. Sana Abunea’nın özgürlüğünü vermiş. Görmek için de gözlerini açmış” (Le Guin, 2020: 39).

Kendi ailesi ile yaşarken özgür olduğunu hissedemeyen Lavinia, geriye dönüp baktığında aslında özgür olduğunu görür (Le Guin, 2020: 39). Kendi özgürlük deneyimini ve tanımını savaşın da olmadığı güvenli bir yer olarak tanımlayan Lavinia, kendisinin küçükken yamaçlarda, kırlarda özgürce dolaşabildiğini fakat, çocuklarının bunu yapamayacağını belirtir (Le Guin, 2020: 39). Çevrenin pek de güvenli olmaması,

ortada farklı insanların, düşmanların onu düşündürür. Babasının döneminde Latium güvenlidir, düşmandan arınmıştır, fakat şu anda durum tam tersidir, şu an yaşadığı yer onun için pek de güvenli değildir, bu nedenle de çocuklar tek başlarına istedikleri gibi hareket edemezler. Lavinia özgürlükle güvenlik kavramlarını birbiriyle ilişkilendirir:

“Neden isteyeyim? Bir erkek beni babamın kendi evinden daha iyi nereye götürebilir? Bir kral da olsa babamda daha da alt konumdaki bir kraldan ne isteyebilirim? Ailemin olmayan bir Lares’e, başka bir kadının ambarının Penatesine, yabancı bir ocağın ateşine neden hizmet edeyim? Bir kız, kendi babasının evindeyken hayatının geri kalanını sürgünde yaşamak için neden yetiştirilir?” (Le Guin, 2020: 51)

Lavinia, kadınların evlilikteki konumunu sorgular. Kendi doğduğu evde, evlendiği zaman, eşine yeteri kadar hizmette bulunabilmesi için eğitim gördüğünü belirtir. Kadınların evlenmeden önceki yaşamında eğitiminin ve yetiştirilme tarzının evlenme odaklı olduğunu düşünür ve kendi babasının evinden başka bir yerde rahat edemeyeceğini savunur. Le Guin, Lavinia üzerinden evlilik kurumunda kadına bakış açısını sorgular. Daha evlenmeden önce kadınlara belli başlı yargılar dayatılır ve evlilikle birlikte hem kadın hem de anne rolünü layığıyla yerine getirmesi beklenir. Kadının eşinin, çocuklarının ondan beklediği pek çok şey vardır ve tüm bunlarla başa çıkabilmek için de kadın evlilik öncesinde eğitime başlanır. Lavinia da her ne kadar kralın kızı da olsa bu kadere mahkumdur.

Erkeklerle kadınlar arasında tıpkı bir köle ile özgür insan arasındaki gibi bir bağ vardır. Kadınların erkeklerle konuşurken bile dikkat etme gerekliliği, kadınların erkeklerden daha aşağı bir sınıf olarak görüldüğünün kanıtıdır:

“Kızlık dönemlerimdeki cesaretimi kaybetmişti. Diğer kadınlar gibiydim, çocuğu ve kocası için endişelenen, korkak, tabansız bir kadın olmuştum” (Le Guin, 2020: 199).

Kadınların büyük çoğunluğunun evlendikten sonra aldığı sorumluluklarla birlikte, eşine ve çocuklarına bağlanır ve bu bağ nedeni ile de korkaklaşır. Yeni kurulan bağlar bir şekilde kadınları bu rollere bağlı hale getirir. Amerika Birleşik Devletleri’nde kendilerini siyahi insanların mücadelesine denk görürler.

Lavinia için bir insanın tadabileceği en büyük mutluluk anı, anne ile meme emen bebeğin mutluluğudur. Onların arasındaki bu bağ gerçekten çok kuvvetli ve özel bir bağlıdır. Lavinia için bu duyguyu bir defa tatmış olmak yeterlidir ve her şeye değerdir

(Le Guin, 2020: 189). Diğer bir yandan, Lavinia, kendi özgürleşme sürecinin kadınlık rollerini almasıyla birlikte başladığını savunur:

“Erkekler kendi katılığını bir erdem haline getirirler ve onları eğitip özgürleştirebilecek her şeye karşı direnirler. Oysa ben genç kız benliğimi bırakıp, kadın olarak sorumluluklarımı yükledikten sonra hiç olmadığım kadar özgür bulmuştum” (Le Guin, 2020: 189).

Bu durum Lavinia’nın bir kral kızı olarak doğmasının getirdiği sorumluluklardan kurtulmuş olmasından kaynaklanır. Bir erkeğin eşi olmak, Lavinia için kralın kızı olmak kadar zor değildir. Kral daha eril ve daha güçlü bir figürdür:

“Bir kız olarak sürgünde yaşayan bir kadın olmak amacıyla neden evinde büyütülür diye sorup dillendirdiğim o sonsuz kızgınlığı, bir eş olarak asla hissetmedim” (Le Guin, 2020: 187).

Lavinia’nın, evlendikten sonra farkına vardığı bir diğer durum da erkeklerin kadınlar için bulundukları sadakatsiz veya değişken gibi tanımlamalarının pek de haksız olamadığıdır. Kadın bakire, anne, büyük anne, eş, her şeydir. Tıpkı bir ayın evrelerinin olması, ayın kendisini değiştirmedeği gibi, kadın da tüm bu rolleri barındırır (Le Guin, 2020: 187).

Hannah Arendt’e göre, erkeğin üstünlüğünü kabul eden önyargıyla erkek daha üst bir mertebeye konumlandırılır. Kadının durumu da egemenliği elinde tutan erkeklerin ihtiyaçlarına ve değer ölçülerine göre şekillenir (Millet, 2018: 48-49). Bu durum *Lavinia*’da da görülür. Şairiyle konuşan Lavinia’ya şairi şöyle der:

“Bir kadının bir ülkeyi tek başına yönettiğini göremezsiniz. Bu düşünce bile erkekleri rahatsız eder. Komşu ülkelerin krallarının peşinde olduğu kadın kraliçe Dido’dur. Ona kur yapmakla kalmayıp hem gücüne imreniyorlar hem de tehdit ediyorlardı” (Le Guin, 2020: 62).

Şairi Lavinia’ya: “kadınların doğuştan sinik olduklarını bilmeme karşın bu duruma alışmakta zorlanıyorum. Erkekler de bu sinme durumunu öğrenmeliler. Yaşça küçük olan kızlar bile sinizmin ne olduğunu öğretebilirler” diyerek erkeklerin daha çok küçük bir kız çocuğuyken daha sessiz ve geride kalmayı öğrenmiş olan kadınlardan seslerinin nasıl kısılabileceğini öğrenebileceğini belirtir.

“Bu bir siyasi evlilik, tecavüz de değil. Bir kız tek bir şeye yarar. Evlendirilmek. Diğer kızlardan farklı olduğun falan yok. Onlardan daha iyi de değilsin. Tam

da bu yüzden ne diyorsam onu yap ve kendi görevini yerine getir” (Le Guin, 2020: 85).

Lavinia’nın annesi kızının üzerinde tahakküm kurmaya çalışır. Kendi özgürlüğü de kısıtlanmıştır ve mantık evliliği yapmıştır. Kendisi de aynı yollardan geçmiştir, kızını da aynı yola sürüklemeye çalışır. Ataerkinin hüküm sürdüğü toplumlarda kadınlardan beklenen de kendilerinden önce yaşamış ve eril tahakküme ayak uyduran kadınlar gibi davranmalarıdır. Her ne kadar evrensel bir ataerkil dizge eskisi kadar kendini göstermese de *“kadınlar arasında, kadınların ezilmesine neden olan bir ortaklık mı veya kadınlar arasındaki bağı kuran şey ezilmelerinden mi ibarettir”* diye sorgular Judith Butler (Butler, 2019: 46). Lavinia tekrardan şairini gördüğünde ona savaşın gerekli olup olmadığını sorar, şairin cevabı ise şu şekildedir: *“Ah Lavinia, tam da kadınların soracağı türden bir soru bu. Evet savaş olmak zorunda, erkekler böyle olduğundan”* (Le Guin, 2020: 94). Savaş demek kuşatma, köleleştirme, tecavüz, katliam demektir fakat şairi Lavinia’ya erkeklerin bunların hiçbirini önemsemediğini belirtir (Le Guin, 2020: 94).

Savaşın olduğu bir dünyada erkekler de kadınlar da kendi özgürlüklerini gerçekleştirme fırsatı bulamazlar, çünkü vurucu bir şekilde kendini gösteren şey savaşın kendisidir. Her ne kadar kendisiyle evlendirilmeye çalışan kişiyle evlenmeyip savaşa neden olsa da, Lavinia yapının sonlarına doğru tüm bu olanlardan ve savaşın getirdiği kısıtlamalardan dolayı kendini eskisi kadar özgür hissedemez. Yapının ilerleyen bölümlerinde da savaş konusu Lavinia’nın aklından bir türlü çıkmaz:

“-Tüm bunlar ne içindi? Bir geyik, bir kız için mi? Ne faydası var?”

“-Savaş olmazsa kahramanlar da olmaz. Bunun ne zararı vardı?”

-Ah be Lavinia, tam da kadınlara layık bir soru bu” (Le Guin, 2020: 137).

Lavinia, evlenmeden önce geçirdiği son gecede adına düzenlenen kutlamada pek de mutlu değildir. Kendi iradesi dışında ona uygun görülen bir kralla evlendirilmek istenir, fakat Lavinia bir maske takınmayı daha kolay görür. Ailesine bunu anlatmak ister, fakat anne ve babasının baskın rollerinden ötürü bir şey söyleyemez. Lavinia onların görmek istediği gibi davranır:

“Tepedeki tebdili kıyafetli şamata süresince olması gerektiği gibi, üzerime düşen itaatkâr kız rolünü oynadım. Bu şefkatli ve anaç olan kadınlara Turnus’u

sevmediğimi, kehanete ve babama itaat etmekten başka bir şey istemediğimi söyleyemezdim” (Le Guin, 2020: 114).

Lavinia, toplumsal cinsiyet rollerinin getirmiş olduğu bakış açısının farklılığını babasının evinden kaçmadan önce fark eder. Annesiyle birlikte ormanda olan kadınların tehlike altında olduğunu söylediğinde, babası bunun delilik olduğunu ve kadınların silahlı olmalarının da mantıksız olduğunu ifade eder (Le Guin, 2020: 121). Lavinia da sesini kimseye duyuramaz:

“Kralın kızı Cassandra önceden olacakları görür ve Troyalıların büyük olan atı şehre sokmasını önlemek için elinden ne gelirse yapar fakat onu hiç kimse dinlemez. Bu üzerindeki lanettir. Doğruyu, hakikati görür fakat bunu kimseye duyuramaz. Erkeklerden çok kadınların üzerindeki lanettir. Erkekler gerçeğin kendilerine ait olmasını, kendi keşifleri ve hatta kendi mülkiyetinde olmasını ister. Babam beni duymadı” (Le Guin, 2020: 121).

Cassandra ve Lavinia, eril tahakkümün en yetkin temsilcileri olan kral kızlarıdır ve benzer bir kaderi paylaşırlar, tıpkı diğer kadınlar gibi. Onlar birer kadın olarak dinlenmeyi hak etmezler. Bir birey yerine konulmazlar ve düşünceleri ciddiye alınmaz. Erkeklerin kendi çevrelerindeki kadınlardan başlayarak, diğer kadınları da kendi mülkiyetlerindeki birer nesne olarak gördükleri açıktır. Bu durum kadınların özgür alanlarına da müdahale eder ve kadınları tehdit eder.

Lavinia, diğer kadınlar gibi bu düzene ayak uyduramaz. İçinde uyanan farkındalık kendi öyküsünün en önemli dönüm noktasıdır. Erkeklerin kadınlar üzerinde kurduğu eril tahakküm ve toplumsal cinsiyet adaletsizliğinin yansımasıyla kadınlar, Beauvoir’ın da tanımlamasıyla *ikinci cins* muamelesi görmekten kaçamazlar. Lavinia bunu kabul etmez:

“Savaşı kazanan Euryalus’a ödül olarak Kral Latinus’un sahip olduğu topraklar ile istediği gibi kullanabileceği on iki kadın verilmiş. Serestus bana bunları anlatırken kapıldığım öfkeyi hiç unutamam” (Le Guin, 2020: 141).

Ödül olarak bir mal gibi verilen kadınların tüm özgürlükleri kısıtlanır ve erkeğin mülkiyetinde kabul edilirler. Bu durumun bu kadar bariz bir şekilde yapılması ise Lavinia’yı bir hayli öfkelenendirir. Kendisi de siyasi emeller uğruna evlendirilerek, bir kralın mülkiyetindeyken başka bir kralın mülkiyeti altına verilmek istenmiştir. Özgürlük hakkının tamamıyla kısıtlanması Lavinia’yı harekete geçmeye iter.

Lavinia'nın eşi Aeneas ve sonraları Aeneas ölünce yönetimi eline alacak olan Ascanius için savaşmak bir erdemdir (Le Guin, 2020: 219). Lavinia erkeklerin erdemi olarak kabul edilen savaşmayı erkeklerle sınırlı görmez. Lavinia için kadınlar da tıpkı erkekler gibi savaşabilir, eğer savaşmak bir erdemse, pek tabii kadınlar da bu erdeme layık olabilirler, fakat çevresindeki güçlü erkek figürleri bu durumu pek de hoş karşılamaz:

“-Sözün kısası bir adam kendi erkekliğini sadece savaşta kanıtlar diyorsun, dedi.

- Belli bir tür erkeklik, sonuçta hikmet sahibi olmak da savaşmak, savaşmaya cesaret göstermek kadar değerli bir erdemdir değil mi?

- Ama bu erdem yalnızca erkeklerle sınırlı değil, dedim” (Le Guin, 2020: 219).

Lavinia'nın erkeklerin konuşmasına dahil olup, kendi fikrini beyan etmesi pek de alışık olunan bir durum değildir. Latinler kadınlar ile bir sofraya oturur ve eşit roldedir. Eşit konuşma hakkına sahiptir. Troyalı veya Yunanlı erkekler ile kadınlar bu duruma hiç alışkın değildir. Kadınların erkeklerle bir arada sofraya oturmama geleneğinde, erkek ve kadının eşit olarak görülmediği açıktır. Birlikte sofraya oturulacak varlıklar olarak bile görülmeyen kadınlara eşit hak ve özgürlükler verilmez. Kadın ve erkeğin birbirleriyle eşit değerde görülmeye başlanmasıyla iki cinsiyete de eşit hak ve özgürlükler verilmeye başlanır. Lavinia'nın anlattığı duruma bakıldığında da erkeklerle aynı sofaya bile oturamayan ve konuşma hakkı verilmeyen kadınların, erkeklerin sahip olduğu haklara ve özgürlüğe sahip olmadığı açıktır.

Lavinia, eşinin ölümünden sonra kendisini kısıtlamaya çalışan Ascanius'un niyetini okur: *“kadınlardan ziyade erkeklere ilgi duyan erkekler, kadınların kendilerine bitmek bilmeyen bir arzu duydukları görüşündedir” (Le Guin, 2020: 230).* Lavinia, Aeneas'ın ölümünden sonra kendisine farklı bir şekilde yaklaşan ve her hareketini izleyen Ascanius'un kadınları yanlış gözlemlediği sonucuna varır. Lavinia bu durumu açıklayarak kadınların neden erkekler tarafından kısıtlandıklarının, neden özgürlüklerinin erkeklerce çiğnendiğinin bir açıklamasını da yapmış olur. Erkeklerin kadınları anlayamamasını veya yanlış bir şekilde anlamasını kadınların erkeklerle eşit hak ve özgürlüklere sahip olmasının önünde bir engel olarak görür. Lavinia her ne kadar kısıtlı bir çevrede yaşıyor olsa da çevresini iyi bir şekilde gözlemler ve kadın erkek arasındaki toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklanan adaletsizliğin farkına

varır. Yaşadığı bu farkındalık, Lavinia'nın kendi öyküsünü anlatmasında, kendi sesini duyurmasında etkili olur.

Ascanius'un Lavinia üzerinde kurmaya çalıştığı tahakküm yalnızca hareketlerini gözlemlemekle kalmaz, Lavinia'nın oğlunun da bir erkekle birlikte büyümesi için kendisinde kalmasını ister. Lavinia'nın yanında bir kadın tarafından yetiştirilecek olan varisin erkek bir rol modele ihtiyacı vardır. Lavinia bir kraliçedir, fakat her ne kadar büyük bir güce sahip olsa da eril bir güç tarafından kısıtlamalara maruz kalmaktan kurtulamaz:

“Ascanius on yıla yakın kendi hayatımı yönetmişti. Ben onun isteklerini yerine getirmiştim kendi isteklerimin yerine fakat onun için bu durum çok normaldi. Sanki ben bir köleydim” (Le Guin, 2020: 242).

Lavinia artık yaşamda olmayan bir kralın eşidir, çevresindekiler tarafından özgür bir kadın muamelesi görmediğinin farkındadır. Lavinia için kendisine yapılan muamele, bir köleye yapılan muameleden çok da farklı değildir. Babasının evinde, bir köle gibi yaşarken, kendini özgür hissedebilmiş olsa bile, kendisine özgür bir kadın gibi davranılmaz. Her defasında, bir kadın olarak diğerlerine özgür olduğunu hatırlatması ve kanıtlaması gerekir. Lavinia yalnızca doğru zamanı bekler: *“kendi ışıyla parıldamakta olan altın sarısı renginde bir çift göz geldi aklıma. Karanlıkta bacakları gergin, her saniye saldırmaya hazır bekleyen o dişi kurttum”* (Le Guin, 2020: 243).

Lavinia öyküsünün sonuna gelirken, öyküleri anlatılan Troyalı Creusa ve Kartacalı Dido ile konuşamayacağını, onların da diğer kadınlar gibi öldüğünü belirtir. Şairin şiirinde yer verdiği kadar yaşam bulurlar. İki karakter de şairin onlara yüklediği rollerden fazlasını istemez, özgür irade sahibi değildirler. Creusa ve Dido gibi değildir Lavinia. Kendi öyküsünü anlatmayı seçer: *“şairim şiirinde ölebileceğim kadar yer vermedi, yalnızca ölümsüzlük verdi”* der (Le Guin, 2020: 274). Şairi ona kendi sesini duyurabileceği bir yaşam fırsatı vermez fakat şairinin bu tutumu Lavinia'da ters bir etki uyandırır ve Lavinia kendi öyküsünü kendisi anlatmayı seçer. Kitapta anlatıcı olarak rol alan Lavinia, intikamını şairinden bu şekilde alır. Artık Lavinia ölümsüzdür. Öyküleri de pek çok kişi tarafından bilinecektir.

Lavinia hala sessizlikte uyandığında, şairinin sesini duyar (Le Guin, 2020: 275). Her ne kadar özgür bir kadın olsa da Lavinia adeta bir lanet gibi şairin sesini duymaktan kurtulamaz. Tıpkı bir kadının yaşamı boyunca eril tahakkümün etkilerini hissetmesi

gibi, Lavinia da yaşamı boyunca ve sonrasında öyküsüyle kısıtlayıcı erkek figür olarak romanda yer almakta olan şairinin silüetinden bir türlü kurtulamaz:

“Ruhum sadece bazı zamanlar kadın olarak uyanıyor tekrar ve o zaman da etrafı dinlediğimde sessizliği duyabiliyorum, sessizliğin içinde onun sesini”
(Le Guin, 2020: 275).

5. SONUÇ

Kadınlar Eveleyn Reed'e göre fiziksel olarak değil, daha çok toplum tarafından atfedilen roller nedeniyle daha aşağı bir sınıf muamelesi görürler. Toplumsal cinsiyet rolleriyle kadınlar ve erkeklere farklı roller biçilmekte ve her bir bireyden bu rollere uygun davranması beklenmektedir. Örneğin, evlilik bağında çalışması olmazsa olmaz olan kişi erkektir, kadının rolü ise daha domestik, ev ve çocuklarıyla ilgili işlerle ilgilenmektir. Bu şekilde kadının dış dünyayla iletişimi sekteye uğrar ve dışarıyı, onun tekinsiz alanı haline gelir. Kadınların kamusal alanda da varlıklarını ortaya koymaları oldukça yenidir. Fransız Devrimi ile insanların eşitlik, hak ve özgürlük arayışları Amerika Birleşik Devletleri'nde de XIX. yüzyıl itibarıyla sıklıkla kendini göstermeye başlamıştır. Fransa'daki ayaklanmalarla dünya çapında değişimler yaşanmış, insan hak ve özgürlükleri, adalet gibi kavramlar yalnızca Amerika Birleşik Devletleri'nde değil, tüm dünya çapında yavaş yavaş kendisini göstermiştir. İnsanların kendilerini özgür bireyler olarak görmeleriyle yaşamlarını yorumlamaları daha farklı bir boyut kazanmıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nin çok uluslu yapısı, bireylerin yalnızca vatandaş olarak siyasi ve toplumsal düzlemde temsilinin adaletli bir şekilde yapılıyor olmasıyla kalınmayan daha farklı pek çok alanda da kendini gösteren bir duruma sebebiyet vermektedir. Örneğin, XIX. yüzyılın Amerika Birleşik Devletleri'nde Hristiyan ve beyaz bir kadın olmakla siyahi kökenlere sahip bir kadın olmak arasında oldukça belirgin farklar vardır. Siyahi kadın, insan statüsüne bile alınmaz, sahibinin toprakta çalışanı olmasının yanında hem hizmetlisi hem de cinsel bir nesnedir. Kölelik dönemi düşünüldüğünde insanlar arasında en kötü durumda olanlar siyahi kadınlardır. Köle olarak yaşarlar, çocukları ellerinden alınır, efendileri onlara tecavüz ederken eşleri ise bu durumdan ötürü kadınları suçlar. Sonuç olarak her anlamda kadınlar özgürlüklerinden mahrum, mülksüz yaşamak zorunda bırakılırlar.

Kadın açısından özgürlük ve mülkiyetin önemine dikkat çeken Le Guin'in romanları yaşanmışlıklarla bezeli düş gücünün ürünleridir. Bu yaşanmışlıklar yalnızca kendi yaşamından değil, Amerika Birleşik Devletleri'nde yetişmiş olmanın kattığı çok kültürlülükten de alınır. Le Guin, yalnızca heteroseksüel, beyaz, genç Amerikalıları düşünerek yazmamıştır. Her zaman bakış açısını daha geniş tutar ve bilim kurguyla fantezi türünü birleştirir. Kaleme aldığı yapıtların çok büyük bir kısmı her ne kadar çocuk edebiyatı olarak dillerde yer edinmiş olsa da, çok katmanlı olarak kurguladığı

yapıtlarını şairane bir anlatımla süslemesi, Le Guin'i yalnızca Amerikan edebiyatında değil dünya edebiyatında da eşsiz yazarlardan biri haline getirir.

Le Guin yapıtlarında kadının yaşadığı, daha doğrusu yaşamak zorunda bırakıldığı her anlamda köleliği ve her şeyden yoksunluğunu ana temalar olarak ele alır. Bu konudaki düşüncelerini üstü kapalı bir biçimde simgesel öğelerle dolu bir anlatımla sunar. Bu nedenle de yapıtları üzerinde yorum yapmak kolay değildir. Okur tek bir yapıtını okuyarak yazar hakkında bilgi edinemez. Le Guin'i anlamak, insancıl tavrını çözebilmek için ayrıntılı ve dikkatli bir okuma gerekmektedir. Bu amaçla yaptığımız çalışmamızda, yazarın dikkat çektiği iki tema-özgürlük ve mülkiyet- üç romanda ele alınmıştır.

İlk olarak *Yerdeniz* serisinin ikinci kitabı olan *Atuan Mezarları*'nda kadının özgürleşme uğrunda verdiği mücadele üzerinde yoğunlaştık. Başkişiler Ged ve Tenar'ın yolculuğunda, hem bu iki gencin iç yolculuklarını hem de cinsel anlamda kendilerini keşfetme yolculuklarını özgürlük açısından takip ettik. Başlangıçta alt mezarın rahibesi olan Tenar, ilk adıyla Arha'nın, Ged'i tanıdıktan sonra nasıl bir esaret altında olduğunu anlamasıyla ortaya çıkan farkındalığa dikkat çekerek, labirentten kaçmayı başaran Tenar'ın, fiziksel olarak esaret altında olsa da ruhunun özgür olduğunu saptadık. Çünkü Tenar düş gücü ve bakış açısıyla özgür bir insandır. Dışarıdan, üçüncü kişilerce yönlendirilen yaşamı Tenar'ı esir kılarken, bir diğer yandan da özgür bırakır. Tenar, Ged'i ölümden kendi iradesiyle kurtararak aslında özgür olduğunu kanıtlar. Bu düzlemde, özgürlüğün "*insanın kimseye aldırış etmeden kendi kararlarını kendisinin verebilmesidir*" tanımını gerçekleştirir. Tenar'ın esaretten kaçışı özgürlüğünü hissetmesiyle tam anlamıyla gerçekleşir. Arha'nın Tenar olan ilk ismini anımsamasına aracılık eden Ged'in, Tenar'ın özgürlük mücadelesinde önemli bir yere sahip sahiptir. Ged, Tenar'a halihazırda sahip olmadığı olguları kazandırmaz, yalnızca anımsamasına yardımcı olur. Tıpkı isminin Tenar olduğunu anımsamasına yardımcı olması gibi. Ged Tenar için bir anımsatıcı rolündedir, bu nedenle de Tenar'ın esaret altından çıkıp, seneler önce küçük bir çocukken yitirdiği özgürlüğe kavuşması kendi çabasının ürünüdür. Esaretinin ilk gününden Tenar'dan adı, kimliği alınır ve "yutulmuş" anlamına gelen Arha adıyla çağrılır. Fiziksel olarak esaret altında olan Tenar'ın kimliğiyle birlikte, bireysel bir kadın olabilmek özgürlüğü de yutulur. Tam da bu nedenle Tenar'ın yeniden Tenar olma yolunda özgürleşmesi yapıtın ana temasıdır.

Tenar her ne kadar esir yaşamı da sürse kendi özgür iradesiyle hareket etme ayrıcalığını yitirmez. Tenar'ın kendi mayasında var olan özgür ruh, tekrar kendini gösterir. Emredildiği üzere Ged'i öldürmez ve onu gizlice labirentte tutar. Tenar'ın emre uymaması başlı başına bir baş kaldırı olarak kabul edilebilecek, özgür bir harekettir. Böylece romanda özgürlük kavramını ve kadınlık durumunu merkeze alan yazar, Taoizm'den ve Jung'dan da etkilenir. Yapıt boyunca karşılaşılan zıtlıklar ve bu zıtlıkların birbirini etkileme durumu Taoizmin temel felsefesinden gelirken, sıkça kullanılan gölge ifadesi ise Jung'ın felsefesinde önemli bir yere sahiptir.

İkinci olarak *Mülksüzler: İkircikli Bir Ütopya* adlı yapıtta, yazarın kurguladığı iki farklı gezegende mülkiyet kavramının çerçevesini çizdik. Urras gezegeninde günümüz dünyasına oldukça benzer bir yapıda kapitalizmin var olduğunu, Anarres'de ise anarşizmin hüküm sürdüğünü saptadık. Ana kahraman Shevek'in mülkiyet bağlamında bu iki farklı dünya arasındaki yolculuklarına odaklandık. Urras'a yaptığı yolculuğun esasında Shevek'in kendisine olan yolculuğu olduğunu ve Shevek'in, Anarres'i karşılaştırabileceği bir başka ulus yapısıyla değerlendirdiğini gözlemledik. Partneri Takver ile olan ilişkisine sadık kaldığını, Urras'ta mülkiyet anlayışının yaşamın her alanında kendini göstermesinin özgürlüğü kısıtladığını ve mülksüz olma durumunun paylaşım ile eşdeğer olarak görülebileceğini ortaya koyduk. Bu bağlamda mülkiyetin, yazarın gözünde, özgürlükle birlikte deneyimlenebilecek ve özgürlüğü destekleyen durum olduğu sonucuna vardık. Takver ile Shevek Anarres'te yer alan anarşizmin getirdiği mülkiyet sahibi olmadan yaşama, ki bu aile yaşamından arkadaşlık ilişkilerine sosyal yaşamın her alanında etkisini gösteren bir durumdur, pek de uymayan bir yaşam sürerler. Birliktelikleri, Takver Shevek'in mülkiyeti altındaymışçasına kendi yokluğunda da devam eder. Bu durum, bir kadın olarak Takver her ne kadar özgür bir yaşam sürse de özgürlüğünü kısıtlar. Takver, kadınlar ve mülkiyet söz konusu olduğunda *“kadınların eski devletçiler tarafından birer malmışçasına kullanmalarının ve kadınların ise bu duruma izin vermesinin nedeniyse sürekli gebe olmalarıdır çünkü onlar çoktan sahiplenilmişler, köleleştirilmişlerdi”* der (Le Guin, 2019: 282). Le Guin, biri tamamıyla kapitalist diğeryse anarşist düzende olan birbirine zıt iki farklı dünya yaratarak okura karşılaştırma yapma imkânı sunmakla kalmayıp, bu iki dünyadaki mülkiyet kavramının varlığıyla birlikte yokluğunun da ne denli önemli olduğunu ve toplumsal yapının mülkiyet etrafında nasıl şekillendiğini Urras ve Anarres ile gözler önüne serer. Mülkiyet kavramından

tamamıyla yoksun olan Anarres’de kadınların rolü ve önemi de Urras ile kıyaslanamayacak derecede büyüktür. Ülkenin kurucularından olan ve Anarres yurttaşlarının hala izinden gittiği Odo bir kadındır. Urras’da ise kapitalizmin etkisiyle yaşamın her alanında etkisini gösteren mülkiyet kavramı kadınların erkeklerin bir mülkü gibi görülmesine ve ikinci sınıf insan muamelesiyle karşılaşmalarına neden olur. Le Guin Urras’taki bu durumu Vae karakteriyle vurgular. Mülkün bu denli önemli olduğu bir dünyada kadınların da birer mülk olarak görülmesi, Le Guin’in modern dünyayı eleştirme biçimidir

Son olarak, kendi esaretinden kaçan bir kral kızının öyküsünün anlatıldığı *Lavinia*’da Lavinia, erkek egemen dünyanın en güçlü figürü olarak kabul edilebilecek kadın olmasına karşın, esaret altında bir yaşam sürdürürken, yine de kendi kararlarını vererek istemediği bir adayla evlenmeyi reddeder ve özgürlüğünü savunur. Ailesinden ayrıldıktan sonra kendini özgür hisseder. Bu durum Lavinia’nın bir kral kızı olarak doğmasının getirdiği sorumluluklardan kurtulmuş olmasından kaynaklanır. Bir erkeğin eşi olmak, Lavinia için kralın kızı olmak kadar zor değildir. Kral daha eril ve daha güçlü bir figürdür. Çalışmamızdaki bu bölüm aracılığıyla, Lavinia karakteriyle kadının yaşamındaki farklı evrelere ve bu evrelerde özgürlüğünün nasıl geliştiği üzerinde odaklandık. Vergilius’un kahramanı olan Lavinia’ya pek de söz verilmesi de Le Guin’in Lavinia’sının daha güçlü ve özgür bir karakter olarak okurla buluştuğunu saptadık. Vergilius’un Lavinia’ya yapıtında söz hakkı vermemesinin, Le Guin’in de *Lavinia adlı* yapıtında Vergilius’un adını geçirmeyişi, sadece “şair” olarak tanımlaması Vergilius’a karşı tepki niteliğinde bir hareket olduğunu saptadık. Diğer bir yandan Lavinia gibi güçlü bir kadın karakterle Le Guin okura, özgürlüğün her ne kadar dış etmenlerle doğrudan ilişkili de olsa, kişinin kendi öz varlığından, öz benliğinden gelen hissiyatla da doğrudan ilişkili olduğunu kanıtladığını gözlemledik. Mary Wollstonecraft’ın “*erdemlerin anasıdır özgürlük. İnsanlar eğer doğuştan köle olarak doğarlarsa ve özgür olamazlarsa kadınlar doğanın güzel hataları olarak yok olmaya mahkumdur*” (Wollstonecraft, 2020: 56) sözüyle özgürlüğü bir erdem olarak kabul ettiğine ve insanların tıpkı Lavinia’nın kendi özgürlüğünü elde ettikten sonra kendi sesi olan bir karakter olarak karşımıza çıkması gibi kadınların seslerini çıkartıp, özgürleşmelerinin gerekli olduğunu gördük.

Yapıtlarında kadının özgürlüğünü, yoksunluklarını ve kadın olmanın güçlüklerini kaleme alarak okura geniş bir evren sunan Le Guin'in kurgusal evreninde kadının durumunu belirlemeye çalıştığımız çalışmanın kusursuz ve tam olduğunu iddia etmiyoruz. Yazarla ilgili farklı çalışmalar yapacak olan araştırmacılara az da olsa katkı sağlamak bizleri mutlu edecektir. Sonuç olarak, engin evrenine okuru adeta çeken Le Guin, kendisine verilen “*Bilim Kurgunun Tanrıçası*” unvanını özellikle kadını ele alış ve sunuş düzeyinde hak etmiş bir yazardır.

KAYNAKLAR

- Alatlı, A. (2019a). *All American He-man Hafazanallah! Nasihatname II*. İstanbul, Türkiye: Turkuvaz Kitap.
- Alatlı, A. (2019b). *America the Beautiful Fesüphanallah! Nasihatname I*. İstanbul, Türkiye: Turkuvaz Kitap.
- Arendt, H. (2006). *Between Past and Future*. United States of Amerika: Penguin Books.
- Barros, D. Benjamin. Property and Freedom. (2008). *Widener Law School LegalStudies Research Paper No. 08-34 New York Univesity Journal of Law and Liberty No.08-34. Vol.4*.
- Bassnet, S. (2005). *Sylvia Plath An Inroduction to The Poetry*. New York: Palgrave Macmillan.
- Bauman, Z. (2019). *Sosyolojik Düşünmek*. İstanbul, Türkiye: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2020a). *Bireyselleşmiş Toplum*. İstanbul, Türkiye: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2020b). *Özgürlük*. İstanbul, Türkiye: Ayrıntı Yayınları.
- Berke, J.(1969). *Counter Culture*. London; United Kingdom: Peter Owen Limited.
- Berktaş, F. (2004). “Kadınların İnsan Haklarının Gelişimi ve Türkiye, Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları”. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi. (No.7).
- Berktaş, F. (2016). “Erken Hristiyanlıkta Tanrının Dış Tasavvurları ve Hiyerarşi Karşıtları”, *Toplumsal Tarih Dergisi*, (276), 45.
- Berktaş, F. (2018). *Tarihin Cinsiyeti*. İstanbul, Türkiye: Metis Yayınları.
- Berktaş, F. (2020). “Kimin Distopyası, Kimin Ütopyası”. *Birikim Dergi*.
- Berktaş, F. (2022). Hannah Arendt’te Özgürlüğün İnşası ve Korunması Üzerine., A. ztürk ve C. C. Çevik. (Editörler). *Kavramlar Tarihi Özgürlük*. Ankara. Doğu Batı Yayınları, s.483.
- Bratman, D. (2018). “Ursula Le Guin: An Appreciation” *Mythlore. Mythopoeic Society*. 36, 2. 105-108.
- Butler, J. (2019). *Cinsiyet Belası*. Metis Yayıncılık. İstanbul: Türkiye.
- Call, L. (2007). Postmodern Anarchsim in the Novels of Ursula K. Le Guin. *SubStance*, 36(2),87-105. <http://www.jstor.org/stable/25195127> adresinden erişimiştir.
- Chang, J. (2001) “Prostitution and Footbinding: Images of Chinese Womanhood In Late Nineteenth Century” San Francisco.
- Chopin, K. (2011). *The Awakening*. Londra: Collins Classics.
- Cioran, E.M. (2020). *Tarih ve Ütopya*. İstanbul; Türkiye: Metis Yayınları.
- Cüceloğlu, D. (2022). *Gerçek Özgürlük*. İstanbul, Türkiye: Kronik Kitap.
- Das, S. P. (2005). Human Rights: A Woman Perspective *The Indian Journal of Political Science*, 66(4), 755–772. <http://www.jstor.org/stable/41856167>
- Davis, A. (2019). *Kadınlar, Irk ve Sınıf*. Ankara, Türkiye: Heretik.
- De Beauvoir, S. (2019). *İkinci Cinsiyet Olgular ve Efsaneler* (Çev. Gülnur Savran). İstanbul: Koç-Kam.
- Deborah, C. (1990). *The Feminist Critique of Language*. London: Routledge.
- Donaldson, E (2013).Accessing the ‘Other Wind’: Feminine time in Ursula Le Guin's *Earthsea* series, *English Academy Review*,30:1, 39-51.
- Erlich, R.D. (2008). A Longish Note on Ursula K. Le Guin's "Lavinia" *Science Fiction Studies*, Jul., 2008, Vol. 35, No. 2, On Animals and Science Fiction (Jul., 2008), 349352.

- Ferrero, G. (2018). *Sezarın Kadınları*. İzmir, Türkiye: Lilith Yayınevi
- Flexner E., Fitzpatrick E. (1996). *Century of Struggle* [e-kitap]. <https://books.google.com.tr/books?id=VjEw6ZnVm1EC&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false> adresinden erişilmiştir.
- Freud, S.(1999). Sigmund Freud, Civilization and its Discontents, der. James Strachey çev. Joan Riviere. Londra, İngiltere: Hogart Press.
- Goldstein, J. (2001). *War and gender*. New York: Cambridge University Press.
- Gronow, J. (2016). John Locke, Adam Smith and Karl Marx's Critique of Private Property. In *On the Formation of Marxism: Karl Kautsky's Theory of Capitalism, the Marxism of the Second International and Karl Marx's Critique of Political Economy* (pp.225–251). Brill. <http://www.jstor.org/stable/10.1163/j.ctt1w8h23p.19> adresinden erişilmiştir.
- Gündüz, E. İ. (2013). The Dispossessed: an Ideological Distopia. Gaziantep University Journal of Social Sciences (<http://jss.gantep.edu.tr>)12(1):123-133 ISSN: 1303-0094
- Güzel, E. (2004). “Toplumsal Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık ve Medyanın Rolü” Global Media Journal: TR Edition (4). Kocaeli, Türkiye: Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik bölümü.
- Herman, J. (1992). *Trauma and recovery: The aftermath of violence From domestic abuse to political terror*. New York: USA, Basic Books.
- Hobbes, T. (2022). *Leviathan*. (Çev. Semih Lim) İstanbul, Türkiye: Yapı Kredi Yayınları.
- Homer. (1919). *The Odyssey* with an English Translation by A.T. Murray, PH.D. in two volumes. Cambridge, MA., Harvard University Press; London, England: William Heinemann, Ltd. Book 12.
- Homer. (1919). *The Odyssey*, London, England: book 12.
- İmançer, D. (2002). Feminizm ve Yeni Yönelimler, *Doğu Batı Düşünce Dergisi* Sayı: 19 *Yeni Düşünce Hareketleri*.
- Johnstone, S. (2003), “Women, Property, and Surveillance in Classical Athens” *Classical Antiquity*, 22:2. 247-274.
- Keller, E. F. (2007) *Toplumsal Cinsiyet ve Bilim* (Çev. Ferit Burak Aydar) İstanbul, Türkiye: Metis Yayınları.
- Kılıç, R., Demirçelik, M. (2011). Mülkiyet Kavramının Tarihsel Gelişimi Sürecinde Orta çağ ve Reform Hareketi. *Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, 30, (181-190).
- Kılıçarslan, C. (2008). What Our Darkness Tells Us: Gendered Chthonic Imagery in Robert Bly's Iron John: A Book About Men and Ursula Le Guin's The Tombs of Atuan. *Çankaya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Journal of Arts and Sciences* Sayı: 10.
- Le Guin, U. K. (1979). *Language of The Night Essays on Fantasy and Science Fiction* New York; United States of America : Perigee Books.
- Le Guin, U. K. (1991) *Myth and Archetype in Science Fiction*. Oregon, United States of America: Pulphouse Publication.
- Le Guin, U. K. (2017a). *Zihinde Bir Dalga*. İstanbul; Türkiye: Metis Yayınları.
- Le Guin, U. K. (2017b). *Lavinia*, İstanbul; Türkiye: Metis Yayınları.
- Le Guin, U. K. (2018). *Atuan Mezarları*. İstanbul; Türkiye: Metis Yayınları.
- Le Guin, U. K. (2019). *Mülksüzler*. İstanbul; Türkiye: Metis Yayınları.
- Le Guin, U. K. (2022a) *Sözcüklerdir Bütün Derdim*. İstanbul, Türkiye: Hep Kitap Yayınları.

- Le Guin, U. K., Naimon, D. (2022b). *Yazma Üzerine Sohbetler* İstanbul; Türkiye: Metis Yayınları.
- Leće, A.Vodopivec, J. L.(2014). “Implicit Theories of Educators and William Glasser’s Choice Theory” *Methodological Horizons*, Juraj Dobrila University of Pula, Hırvatistan.
- Libretti, T. (2004) Dispossession and disalienation: The fulfillment of life in Ursula LeGuin's *The Dispossessed*, *Contemporary Justice Review*, 7:3, 305-320, DOI: [10.1080/1028258042000266022](https://doi.org/10.1080/1028258042000266022)
- Libretti, T. (2004) Dispossession and disalienation: The fulfillment of life in Ursula LeGuin's *The Dispossessed*, *Contemporary Justice Review*, 7:3, 305-320, DOI: [10.1080/1028258042000266022](https://doi.org/10.1080/1028258042000266022)
- Lindow, S. J. (2009). Lavinia: A Woman Reinvents Herself in Fact and/or Fiction. *Journal of the Fantastic in the Arts*, 20(2 (76)), 221–237.
- Lyne. R.O. A. M. (1983). Lavinia’s Blush: Vergil, “Aeneid” 12.64-70. *Greece & Rome*, 30(1), 55–64.
- MacLachlan, B. (2012). *Women in Greece*, Continuum International PublishingGroup, London and New York, 4-5.
- Maechem, T. (1999). An Abbreviated History of the Development of the Jewish Menstrual Laws. R.R. Wasserfall (Yay. Haz.). *Women and Water: Menstruation in Jewish Life and Law* içinde (s. 23-26). Londra: University Press of England.
- Mill, J. S. (2022). *Özgürlük Üzerine*. İstanbul, Türkiye: Kutu Yayınları.
- Millett, K. (2018). *Cinsel Politika* (Çev. Seçkin Selvi). İstanbul: Payel Yayınevi.
- Monterio, M. R. (2018). Ursula K. Le Guin: Literature and Otherness. Universidade NOVA de Lisboa; Porugal: FCSH- Faculdade de Ciencias Sociais e Humanas, CHAM-Centro de Humanidades.
- Moratta,V. (2002). Zygmunt Bauman: Order, Strangeness and Freedom. Thesis Eleven, Number 70, London, Thousand Oaks, CA and New Delhi SAGE Publications
- Paglia, C. (2001). *Sexual Personae*. Pennsylvania: United States of America: Yale University Press.
- Pilgrim,D. (2000) . What is Jim Crow . *Ferris State University online publication*.
- Plath, Sylvia. (1966). *The Bell Jar*. First edition published in 1963 by William Heinemann, Londra: Faber& Faber.
- Rashley, L. H. (2007). Revisioning Gender: Inventing Women in Ursula K. Le Guin’sNonfiction. *Life Writing and Science Fiction*. Vol.30, no. 1. Hawai, Amerika Birleşik Devletleri: University of Hawai’s Press.
- Reed, E. (1982). *Kadının Evrimi Anaerkil Klandan Ataerkil Aileye I* (Çev. Şemsa Yeğin). İstanbul: Payel Yayınevi.
- Rousseau, J.J. (1984). *Der Gesellschaftsvertrag*. Frankfurt, Almanya: Röderber Verlag.
- Saxonhouse, A. W. (1976) “The Philosopher and the Female in the Political Thought of Plato” *Political Theory*, Vol.4. No.2 pp. 195-212 (18 pages).
- Seitkasimova, Z. A. (2019). “Status of Women in Ancient Greece”, *Open Journal for Anthropological Studies*,3(2), 49-54.
- Spivack, C. (1984). “Only in Dying, Life”: The Dynamics of Old Age in the Fiction of Ursula Le Guin. *Modern Language Studies*, 14(3), 43–53. <https://doi.org/10.2307/3194540>.
- Stampp, K. (1956). *The Peculiar Institution: Slavery in the Antebellum South*. New York, Amerika Birleşik Devletleri: Vintage Books.

- Suvin, D. (1972). On the Poetics of the Science Fiction Genre. College English.
- Tanrisal, M. (1997). Mother and Child Relationships in the Novels of Louise Erdrich, *American Studies International*. Vol. XXXV 3. Washington D.C.
- Theall, Donald F. (1975). The Art of Social-Science Fiction: The Ambiguous Utopian Dialectics of Ursula K. Le Guin *Science Fiction Studies* , Nov., 1975, Vol. 2, No. 3, The Science Fiction of Ursula. SF-TH Inc.
- Usta, S. (2020). *Dünyayı Değiştiren Düşünürler- III*. İstanbul, Türkiye: Epsilon Yayınevi.
- Usta, S. (2021a). *Dünyayı Değiştiren Düşünürler- I*. İstanbul, Türkiye: Epsilon Yayınevi.
- Usta, S. (2021b). *Dünyayı Değiştiren Düşünürler- II*. İstanbul, Türkiye: Epsilon Yayınevi.
- Warhol, R. R. & Herndl, D.,P. (1991). *Feminisms: An Anthology of Literary Theory and Criticism*. New Brunswick: Rutgers University Press.
- Watts Stripes, E. (1977). Poetry of American Women from 1632 to 1945. *University of Texas Press*.
- Wiesner-Hanks, M.E. (2011). *Tarihte Toplumsal Cinsiyet* (Çev. Meral Çiyan Şenerdi). İstanbul, Türkiye: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Wollstonecraft, M. (2020). *Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi*. İş Bankası Kültür Yayınları İstanbul: Türkiye.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : Sabak, Merve

Uyruğu : T.C.

Doğum tarihi ve yeri

Medeni hali

Telefon

e-mail

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek lisans	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	Devam ediyor
Lisans	Hacettepe Üniversitesi Amerikan Kültürü ve Edebiyatı	2019
Lise	Amiral Vehbi Ziya Dümer Anadolu Lisesi	2015

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2019- 2020	Mehmet Akif Ersoy Anadolu Lisesi	İngilizce Öğretmeni-stajyer
2020- devam ediyor	Oruç Reis Anadolu İmam Hatip Lisesi	İngilizce Öğretmeni

Yabancı Dil

İngilizce, İspanyolca

le.ahbv.edu.tr